

Studentski list **Teofil**

God. XV. (2020.), br. 1 (19)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

**TEOLOŠKI RADOVI I PROMIŠLJANJA • POVIJESNI KUTAK
RAZGOVORI • POGLED U KNJIGU • IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI
STVARALAČKI KUTAK • KRONIKA DOGAĐANJA**

Teofil

List studenata KBF-a u Đakovu

ĐAKOVO, GODIŠTE 15.

br. 1 (19) 2020.

str. 1 – 100.

ISSN 1846-1336

UDK 378:2

Izdavač

Katolički bogoslovni fakultet
u Đakovu

Odgovorna urednica

izv. prof. dr. sc. Suzana Vuletić

Glavni urednik

Bruno Diklić

Uredničko vijeće

Kristina Aščić
Dušan Balažević
Valentina Jurić
Matea Miličić
Ivana Žavcar

Suradnici u ovom broju

Ana Bošković
Luka Erić
Iva Ferbežar
Darin Gibanjek
Marija Hardi
Bernarda Ilijević
Janoš Kovač
Josipa Posavac
Kristijan Posavac
Antonija Pranjeković, dipl. teol.
Marko Rubil
Josipa Topolovac
Matej Vereš
Marijo Žunić

Adresa uredništva

KBF u Đakovu
Petra Preradovića 17
31 400 Đakovo
031 802 402
djkbfb.unios.hr

Lektura

Ana Vladić, mag. educ.
philol. croat.

Metodološka korektura

Uredničko vijeće *Teofila*

Grafička obrada i tisak

Glas Slavonije d.d., Osijek

Naklada

400 primjeraka
Časopis izlazi jedanput godišnje.

Bruno Diklić

Josipa Posavac, V. god.

Valentina Jurić, V. god.

Bernarda Ilijević, IV. god.:

Matea Miličić, III. god.:

Darin Gibanjek, V. god.:

Matej Vereš, V. god.

Marko Rubil, V. god.

Kristijan Posavac, aps solvent

Luka Erić, IV. god.

Josipa Topolovac, IV. god.

Ivana Žavcar, V. god. (prir.)

Dušan Balažević, IV. god.
(prir.)

Iva Ferbežar, I. god. (prir.):

Kristina Aščić, V. god. (prir.)

Ana Bošković, V. god.; Janoš
Kovač, I. god.; Valentina Jurić,
V. god.; Marijo Žunić, V. god.;
Antonija Pranjeković, dipl. teol.;
Marija Hardi, III. god.

Ivana Žavcar, V. god. (prir.)

1	Riječ urednika
4	Teološki radovi i promišljanja
4	Križem opečaćeni
8	Univerzalna potreba za drugim
15	Euharistija i grad
21	Narcisoidna žena
26	»Tko će naći ženu vrsnu? Više vrijedi ona nego biserje.« (Izr 31, 10)
47	Suigra vjere, ljubavi i nade s pogledom na postmoderno društvo
51	Stav Crkve o medicinski pomognutoj oplodnji
55	Povijesni kutak
55	Svetište Gospe na Vodici
60	»Misna vina«. Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije
75	Glazbenička obitelj Trischler u Đakovu
79	Razgovori
79	Prof. dr. sc. Karlo Višaticki, umirovljeni profesor
84	Pogled u knjigu
84	Duša remetskog romara
85	Neplanirano
87	Izvanastavne aktivnosti
89	Stvaralački kutak
95	Kronika događanja
Omot	Predstavljanje studenata prve godine

Diligentia in minimis maxima

Poštovani i dragi čitatelji!

Prošle smo akademske godine za vrijeme studijskog putovanja i hodočašća (Asiz – Rim – Padova) imali priliku posjetiti baziliku San Pietro in Vincoli u Rimu. Znakovito je da je u njoj pokopan hrvatski umjetnik-minijaturist Julije Klović (1498. – 1578.) na čijoj spomen-ploči stoje uklesane riječi: *Diligentia in minimis maxima* – Najveća marljivost u najmanjim stvarima.

Svjesni smo da povijest ovog lista nije tako dugačka, ali u nju je utkana marljivost mnogih generacija studenata našeg fakulteta. Mogli bismo reći da je u naš časopis utkana marljivost koja nije tek trud ili napor, već marljivost koja je prožeta ljubavlju, odnosno to je marljivost koja jest ljubav. Pa i sama riječ *diligentia* ne označava ništa drugo doli marljivost, pažljivost, opreznost, ali uvijek s ljubavlju (lat. *diligo* – ljubiti).

U ovih 15 godina (2005./2006. – 2019./2020.), ali i u razdoblje prije nego što je list počeo izlaziti pod današnjim nazivom, utisnuto je mnogo različitih studentskih »koraka«. Dao Bog da i nakon ove male obljetnice naš list ostane jasan znak studentskih zalaganja, nastojanja, promišljanja, strasti, težnji i traganja »za Bogom i čovjekom«, i to uvijek s marljivom ljubavlju *in minimis maxima*.

Kao nastavak ovogodišnjeg *Uvodnika* donosimo kratak povijesni pregled nastanka i razvoja ovoga časopisa.

Prije nego što je naš časopis počeo izlaziti u današnjem formatu i pod današnjim nazivom prošao je nekoliko razvojnih etapa. Đakovački su studenti od 1995. god. godišnje objavljivali prigodno **Božićno glasilo Teologije u Đakovu**, tj. listić u kojem su izlazile čestitke profesora, studenata i bogoslova te božićne meditacije i pjesme. Od 2000. god. na poticaj foruma ondašnjih studenata teologije pokrenut je **Informativni listić studenata Teologije u Đakovu** s prigodnim prilogima i raznim obavijestima o akademskom i društvenom životu. S vremenom je, kako se taj poticaj pokazao vrlo korisnim, tjedni listić počeo izlaziti u većem formatu kao mjesečnik u većoj nakladi pod nazivom **Informativni list studenata Teologije u Đakovu**. Nažalost, svi ti prvi minijaturni listići, koje su tiskali i umnažali sami studenti u nakladi do 200 primjeraka, nisu sustavno sačuvani u Središnjoj nadbiskupijskoj i fakultetskoj knjižnici niti u Priručnoj knjižnici Bogoslovnog sjemeništa pa je nemoguće dati cjeloviti i kronološki precizan pregled nastanka, razvoja, temâ i sadržaja svih tih prvih studentskih izdanja.

Prvi broj studentskog lista pod nazivom ***Teofil. Tjedni informativni list studenata Teologije u Đakovu*** izašao je 2003. god. Časopis je ime dobio putem natječaja provedenog među studentima. Među raznim prijedlozima izabran je predložak studenta Tomislava Ćurića: *Teofil*. Naziv je sastavljan od kratica TEO (kao teologija) i FIL (kao filozofija), što zapravo označava filozofsko-teološki studij. Ime je ujedno i izvedenica dviju grčkih riječi: Θεός (Bog) i φιλέω (ljubim, volim), koje u prijevodu označavaju onoga koji ljubi Boga. Ubrzo je naziv časopisa promijenjen u ***Teofil. List studenata Teologije u Đakovu***. Vrijedi spomenuti da je u tim prvim brojevima časopis imao i svoj logotip (stilski oblikovana slova T i F na lađi).

Od akademske god. 2005./2006., kada je Teologija u Đakovu uzdignuta na razinu Katoličkog bogoslovnog fakulteta u sastavu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, časopis postaje službeni odraz fakulteta te je počeo izlaziti u tiskanom formatu veličine A5. Od tada pa sve do danas nosi naslov ***Teofil. List studenata KBF-a u Đakovu***. Jedno je vrijeme izlazio semestralno, ponekad u nakladi od 900, a ponekad od 800 primjeraka. U zadnje vrijeme izlazi u manjoj nakladi (300 ili 400 primjeraka) i to kao godišnji studentski list u kojem studenti obrađuju različite teme, pišu znanstvene članke, promišljanja, osvrte, recenzije knjiga i filmova, ali i predstavljaju izvannastavne aktivnosti na fakultetu kao i različita događanja tijekom godine. Za razliku od današnjeg oblika lista sve te navedene tiskovine do 2006. god. izlazile su kao tjedni, mjesečni ili prigodni list. Svrha tih listića bila je obavijestiti studente o raznim događanjima na fakultetu, o obavijestima iz tajništva, predstaviti kroniku i neka događanja, ali i studentske radove, promišljanja i razgovore s profesorima. Bili su to prvi pokušaji studentskog lista, tiskani primitivnijim tehnikama nego danas i u manjem opsegu. Oni su poput neke oglasne ploče jednostavno prikazivali studentsku svakodnevicu i zato ih se s pravom može nazvati studentskima. Naravno, kako se razvijao naš fakultet, tako se usporedno s njime razvijao i *Teofil* sve do današnjeg službenog oblika sa svojom strukturom.

U nastavku donosimo pregled časopisa, tj. njegovih tema i urednika od prvog broja kako izlazi pod današnjim nazivom.

Teofil – List studenata KBF-a u Đakovu		
Godiš./God./Br.	Tema broja	Urednici
1(2006.)1	Od »Lyceum episcopale« do Katoličkog bogoslovnog fakulteta	Vladimir Dugalić (O) Mihael Kelbas (G) Antonio Franjić (T)
1(2006.)2	Identitet i duhovnost studenta teologije	Vladimir Dugalić (O) Mihael Kelbas (G) Antonio Franjić (T)
2(2007.)1	Kršćanstvo i New age	Vladimir Dugalić (O) Davorin Anđić (G)
2(2007.)2	Šutljiva većina – osvrt na parlamentarne izbore 2007. godine	Vladimir Dugalić (O) Davorin Anđić (G)

Godiš./God./Br.	Tema broja	Urednici
3(2008.)1(5)	Obitelj – kućna Crkva	Vladimir Dugalić (O) Davorin Anđić (G)
3(2008.)2(6)	Crkva i ljudska prava. Povodom 60. obljetnice Opće deklaracije o pravima čovjeka Ujedinjenih naroda	Vladimir Dugalić (O) Vjekoslav Janković (G)
4(2009.)1(7)	Sv. Pavao u kontekstu suvremenog pastoralnog djelovanja	Vladimir Dugalić (O) Vjekoslav Janković (G)
5(2010.)1(8)	Izazovi nove religioznosti i pučko praznovjerje	Vladimir Dugalić (O) Nikola Neretljak (G)
6(2011.)1(9)	Laička država	Ivo Džinić (O) Nikola Neretljak (G)
7(2012.)1(10)	Crkva i komunizam	Ivo Džinić (O) Margareta Gregić (G)
7(2012.)2(11)	Surogat život	Ivo Džinić (O) Margareta Gregić (G)
8(2013.)1(12)	Vjera	Ivo Džinić (O) Ivan Benaković (G)
9(2014.)1(13)	Ljubav	Suzana Vuletić (O) Ante Svirać (G)
10(2015.)1(14)	Sveto ufanje	Suzana Vuletić (O) Zlatko Hnatešin (G)
11(2016.)1(15)	Milosrđe	Suzana Vuletić (O) Marko Ivancičević (G)
12(2017.)1(16)	Netematski	Suzana Vuletić (O) Bruno Diklić (G)
13(2018.)1(17)	Netematski	Suzana Vuletić (O) Bruno Diklić (G)
14(2019.)1(18)	Kršćani – sol zemlje i svjetlo svijeta	s. Silvana Fužinato (O) Bruno Diklić (G)
15(2020.)1(19)	Netematski	Suzana Vuletić (O) Bruno Diklić (G)

Tumač kratica

O – odgovorni urednik

G – glavni urednik

T – tehnički urednik

TEOLOŠKI RADOVI I PROMIŠLJANJA

Križem opečaćeni

Josipa Posavac, V. god.

Uvod

Knjiga *Kršćani u društvu* autora Enza Bianchija u drugom poglavlju progovara o izrazu »besjeda o križu« koji je provučen u raznim narodima prvih stoljeća. U ovom radu progovorit ćemo o značenju križa za tadašnje doba i ljude. Govorit ćemo o solidarnosti križa, točnije solidarnosti kršćanina prema drugim ljudima. Na koncu ćemo govoriti o povijesnim primjerima pojava besjede o križu i solidarnosti križa te ujedno o današnjem odnosu Crkve i svijeta.

Križem opečaćeni

Kršćani se u društvu tijekom povijesti oblikuju kao oni koji vjeruju u Raspetoga. Shodno tomu postavlja se pitanje trebali li se kršćane smatrati »križarima« ili pak onima koji su »križem opečaćeni«. Tim se radikalnije postavlja pitanje o suočavanju kršćana s drugim ljudima. Kristov križ kao *locus theologicus* jest od središnje važnosti; predstavlja temelj svakog daljnjeg razmatranja i temelj razvijanja eklezioloških poveznica koje će nam pomoći rasvijetliti narav i oblik Crkve u njezinu bivanju u povijesti te samom društvu ljudi.¹

Besjeda križa

Sam izraz »besjeda o križu« svetopisamskog je podrijetla: Pavlov je izraz koji pronalazi-

mo u Prvoj poslanici Korinćanima (1, 18). Pavao u kršćanskom navještaju tim izrazom ne označava tek neku sastavnicu među drugima, nego samo evanđelje koje je za njega doslovno »riječ, ona od križa«.² Naime, oni koji propadaju ne sviđa se taj izraz ništa više od posvemašnje jednostavnosti kojom se ona objavljuje. U svojoj svjetovnoj mudrosti oni u tome ne vide ništa drugo doli ludost, tj. besmislicu: »Židovima sablazan, poganima ludost« (1 Kor 1, 23). Pavao se u propovijedanju evanđelja obraćao i Židovima i Grcima jer su i jedni i drugi pozvani. Naime, Židovi »znake ištu« (1 Kor 1, 22), tj. oni zahtijevaju vidjeti čudesa, postavljaju Bogu uvjete, a sebe opravdavaju tako što vjeruju da će im *ethos* donijeti spasenje. Boga su shvaćali kao onoga koji se tijekom povijest objavljivao znakovima i silnim čudesima te su u skladu s tim od Gospodina zahtijevali znak. Nasuprot njima, Grci su bili zaokupljeni spekulativnom filozofijom. Kod njih nitko nije uživao veću čast od njihovih istaknutih mislilaca te su prezirali sve koji nisu znali cijeniti njihovu »mudrost«.³ Pavao navodi kako su Grci vrlo bogoljubni (usp. Dj 17, 22), ali upravo zbog toga oni su nastojali preobraziti vjeru u Krista u *sophia*, u intelektualnu spoznaju, u kulturu. Evanđelje je riječ križa koje predstavlja navještaj jednoga

² Usp. isto, 55.

³ Usp. L. MORRIS, *Prva Pavlova poslanica Korinćanima. Uvod i komentar*, Daruvar, 1997., 41-44.

¹ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, Zagreb, 2016., 53-54.

raspetog Mesije koji se Židovima očituje kao sablazan, a Grcima kao ludost. Ta je Pavlova objava za svakog kršćanina nezaobilazna te se ona očituje kao *scientia crucis*, riječ križ koja je spasenje, jedino spasenje koje je ljudima dano.⁴ U križu je grijeh doživio poraz. Križ je ujedno i Božja mudrost. Križ je objavio Boga, a ljudima pružio silu koja im je nedostajala. Sa samog stajališta traganja za mudrošću pokazalo se da je Božja »ludost« zapravo istinska mudrost.⁵ Crkva se u svijetu postavlja kao mjesto iskustva vjere onda kada naviješta evanđelje koje je *telos*, koje je dovršenje i konac Zakona. Iskustvo vjere, spomen vjere, ostvaruje se kad se križ podastire kao Božja gesta koja je usmjerena čovjeku. Sam vrhunski čin otkupljenja sastoji se u sramotnom razapinjanju na križ.⁶

Solidarnost križa

Enzo Bianchi odnos između kršćana i svijeta sagledava kao odnos opečaćen križem držeći ga oblikom *martyrije*. No za razliku od Hansa Urs von Balthasara koji križ smatra kao odvajanje Bianchi križ promatra kao onaj koji predstavlja rušenje onog zida koji je dijelio dva naroda. Svi zakoni koji propisuju odvojenost bivaju nadmašeni u Kristovu križu, a konačni ishod križa jest solidarnost. Naime, cjelokupna ekonomija Starog zavjeta počivala je na shemi potpunog posvećenja koje se postizalo obrednim odvajanjem; Izrael biva odvojen od pogana, leviti odvojeni od preostalog Izraela, koheni od levita, a vrhovni svećenik od kohena. Zastijevalo se da se bude odvojen, da se iskoraci iz profanog kako bi postali sudionici u

Božjoj svetosti. Nasuprot tomu, Kristov križ prikazuje suprotnost tim odvajanjima: Isus prihvaća najpotpuniju solidarnost s grešnim ljudima svojom smrću preuzimajući na sebe osudu, muku križa. Isusov križ predstavljao je sramotni čin koji osuđenika odvaja od Boga i sjedinjuje ga s grešnicima.⁷ Simbol križa u crkvi upućuje na Boga koji je bio raspet između dvojice pljačkaša na Golgoti, gdje se obznanjuje solidarnost s grešnicima, pred gradskim vratima gdje izopćeni i pripadaju. Simbol je koji iz Crkve i iz religiozne čežnje vodi u zajednicu prognanih i izgubljenih. Simbol je koji prognane i bezbožne uvodi u Crkvu i Crkvom poziva na zajedništvo raspeta Boga.⁸ Prikazivajući se kao žrtva, žrtvujući svoj život u cjelini, Isus je kadar pomiriti ljude s Bogom. Kršćani, kao Crkva u svijetu, prinosu žrtvu poništavajući svako odvajanje između obreda i života u solidarnosti s ljudima i sa svijetom, a u vlastitom životu, tijelu i u svakodnevnoj praksi postižu posvećenje. Božja volja zahtijeva od kršćanina život u solidarnosti s drugim ljudima izbjegavajući bilo kakvu oholu razlikovanost.⁹

»Biti raspet« ogledava se u Kristovo »biti kralj«, a njegovo »biti kralj« znači predati se ljudima, znači poistovjećenje njegove riječi, poslanja i egzistencije koja je njegova riječ. A on sâm jest riječ jer je ljubav, on je osoba koja ne samo da posjeduje riječi, već i jest vlastita riječ i vlastito djelo; osoba koja je sam *Logos*, osnova na kojoj svijet počiva.¹⁰ Otac napušta Sina upravo zato da bi postao Otac koji predaje, no u tom predavanju na-

⁷ Usp. isto, 64-66.

⁸ Usp. J. MOLTSMANN, *Kristov križ kao temelj i kritika kršćanske teologije*, Rijeka, 2005., 51.

⁹ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 66-69.

¹⁰ Usp. J. RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo. Predavanja o apostolskom vjerovanju*, Zagreb, 1972., 180-181.

⁴ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 58-59.

⁵ Usp. L. MORRIS, *Prva Pavlova poslanica Korinćanima*, 44-45.

⁶ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 60-63.

pušta i predaje samoga sebe. Shodno tomu objavljuje se Bog u nemoći i sramoti križa. Smrt na križu odvija se kao trinitarna drama gdje između Oca i Sina na križu vlada suglasje jer obojica imaju isti cilj: objaviti ljubav i poslati Duha Svetoga svakom stvorenju – Duha Svetoga kao energiju života svakome. Solidarnost koju uspostavlja križ mora voditi kršćanina prema novom načinu gledanja na povijest i svijet – gledati povijest kao nešto pozitivno jer je u nju ušla Riječ, Sin Božji kao čovjek te u povijesti u kojoj otad uvijek postoji znak križa i snaga uskrsnuća što ga je Bog u povijesti odjelotvorio unatoč ljudskom grijehu. Ljudski život nalazi se u znaku blagoslova koji nam pruža Bog svojim oproštenjem i milosrđem, koje izvire iz križa i iz uskrsnuća.¹¹

U povijesti bez iznimaka

Besjeda o križu i solidarnost križa jesu dva puta na kojima se kršćani mogu smjestiti u povijest i društvo, te ujedno ta dva puta nalaze se u uzajamnoj vezi koja je osjetljiva i krhka o kojoj nam svjedoči dvije tisuće godina kršćanstva. Primjeri iskušenja u kojemu su se Crkva i kršćani našli jesu mnogi događaji u povijesti, poput križarskih ratova te bavljenje vremenitom vlašću. Shodno svim povijesnim nedaćama važno je poduzeti napor kritičke analize te njome shvatiti kako su kršćani mogli pogriješiti i sve to ujedno prihvaćati. Tim će načinom kršćani moći ponovno steći vlastitu slobodu; u današnjem vremenu osmisliti i stvoriti načine po kojima živjeti vjeru u skladu s uputama Duha Svetoga koje će se iščitavati putem znakova vremena, u svjetlu Božje Riječi s ciljem spasenja svijeta spominjajući se Kristova križa. Crkva i svijet ne smiju biti u raljama odva-

janja, dihotomije te ujedno, s druge strane, treba izbjegavati poistovjećivanje Crkve s Kraljevstvom. Dijalektika je ta koja se uspostavlja između posljednjih stvari i povijesti, koja je sposobna postaviti povijest u prvi plan kao ključnu točku te na taj način omogućiti iščitavanje povijesti i njezino življenje u vjeri kao povijest spasenja. U današnjem svijetu postavlja se jedna novost u odnosu između Crkve i svijeta, koja glasi: »Društvo ima potrebu za Crkvom«. Naime, društvo ima potrebu za Crkvom kako bi od nje primilo dodatak duše. Shodno tomu poziva se na osiguravanje Crkvi religiozni temelj u društvenoj i političkoj dimenziji.¹²

Samom je funkcijom svog poslanja Crkva nužno okrenuta svijetu, te se na drugi način može reći kako je njezina misija u samom svijetu. Njezina je obveza izgrađivati moralno i materijalno svijet u kojem se nalazi te je to ujedno njezina egzistencijalna snaga i veličina. Crkva se razvija i raste u svijetu, bogati se njegovim vrednotama.¹³ Crkva mora bdjeti kako bi sačuvala blago evanđelja, bogatstvo vjere koja je sposobna iskazati spasenje što ga je odjelotvorio Krist. Kršćansku vjeru ne treba shvaćati u doslovnom smislu kao uzor koji imamo pred sobom koji treba oponašati, ne treba ju svesti na karitativnu organizaciju u društvu ili pak na nekakvu univerzalnu poruku kojoj bi se dokinuo sablazan križa i besplatnost evanđelja. Novi je zavjet taj koji nas nadahnjuje, te shodno tomu trebamo stvarati, osmišljavati, riskirati kršćanski opstanak u svijetu kao veliki dar koji nam valja podijeliti s drugima u poniznosti. Križ treba biti mjesto pomirenja i so-

¹² Usp. *isto*, 73–78.

¹³ Usp. D. ŠIMUNDŽA, Crkva i svijet, u: *Crkva u svijetu* 5(1970.)2, 106.

¹¹ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 70–73.

lidarnosti među ljudima, koji samo u križu razabiru Božje lice.¹⁴

Zaključak

Isus je primio križ i prihvatio obvezu da nama dâ mogućnost taj isti križ nositi tijekom života. Onaj križ kojim ćemo pokazati da smo spremni proći mnoge stvari kako bismo bili uz Isusa te radosno mu zahvaliti što nam je omogućio, pobijedivši muku velikom ljubavlju, biti kraj njega. Važno je naglasiti kako je nekadašnja oznaka križa kao sramote postala simbolom naše vjere. U Isusovoj se smrti na križu Bog približio čovjeku kako bi očitovao samog sebe u sjaju trojstvene ljubavi. Bianchi navodi kako je upravo križ onaj koji ruši odvajanje te dovodi do solidarnosti s grešnim ljudima, kao što je Krist obavljao svojom smrću.

Danas se ne govori o križu, današnji pravi smisao križa jest izgubljen. Crkva je dužna okrenuti se svijetu te joj je obveza izgrađivati moralno i materijalno svijet. Kršćani bivaju pozvani na dijalog s ljudima i nasljedovanje

Krista, pa i pod cijenu mučeništva. Možemo zaključiti da ni u jednom povijesnom razdoblju kršćani nisu bili toliko proganjani kao danas; uz mnogobrojna progonstva, diskriminacije, nasilje, vjerske nesnošljivosti, pa i ubojstva. No današnji ili povijesni mučenici primjer su kako, unatoč svemu, treba svjedočiti svoju vjeru i snagu koju crpe iz Krista raspetoga i njegova križa. Krist biva uzdignut na križ da nas privuče k sebi i da svatko tko svoj pogled usmjeri prema njemu i povjeruje, ima život vječni.

Vođeni riječima koje je napisao evanđelist Luka: »Ljubite svoje neprijatelje, dobro činite svojim mrziteljima, blagoslivljajte one koji vas proklinju, molite za one koji vas zlostavljaju. Onomu tko te udari po jednom obrazu pruži i drugi, i onomu tko ti otima gornju haljinu ne krati ni donje. Svakomu tko od tebe ište daj, a od onoga tko tvoje otima ne traži. I kako želite da ljudi vama čine, tako činite i vi njim« (Lk 6, 27-38) prihvatimo svoj križ i nastojmo pomoći onima koji ne vole da zavole, pa makar i pod cijenu mučeništva.

¹⁴ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 79-80.

Univerzalna potreba za drugim

Valentina Jurić, V. god.

1. Potreba za drugim

Uvod tako naslovljenog poglavlja u knjizi *Kršćani u društvu* započinje navodom iz Prve poslanice Korinćanima: »Toliko, recimo, ima na svijetu vrsta glasova i – ni jedan bez značenja. Ako dakle ne znam značenja glasa, bit ću sugovorniku tuđinac, a sugovornik tuđinac meni« (1 Kor 14, 10-11). U izvornome grčkom tekstu postoji nekoliko nejasnoća. Stoga bi drugačiji prijevod tog navoda bio »u svijetu ima, vjerojatno, toliko mnogo različitih jezika«. Ujedno se može uočiti igra riječi *glasovi* jer zapravo nema razlike između nerazumljivosti i nijemosti. Nadalje, riječ *značenje* doslovno znači snaga ili sila. Stoga je govor djelotvorno sredstvo komunikacije, ali govor koji nitko ne razumije nema nikakvu silu. Riječ *tuđinac* označava čovjekov govor koji nema nikakva smisla te se ta riječ često upotrebljava za čovjeka koji je izvan civilizacije. U vrijeme pisanja ovoga teksta taj bi naziv bio pogrdan za jednog Grka, ali danas ta tvrdnja nema isto značenje.¹

1.1. Život s drugim/drugima

Razmatranje pitanja drugoga i ujedno odnosa prema drugom očituje vlastitu drugotnost u odnosu na nas jer je taj drugi stranac ili pripadnik druge religije, kulture. Navedeno postavlja pitanje o vlastitom identitetu, a u današnjem vremenu koje se nalazi u krizi koja potresa sav zapadni svijet i gdje se simptomi najviše očituju na socijalnoj, to jest političkoj razini koja ima osovину u pitanju identiteta.

Stoga je u današnjici ljudski kolektivni život postao kao borba s vremenom. Taj neprijateljski stav prema vremenu stvorio je novi način života, odnosno to da ljudi žive u »vremenima«, a taj je navedeni pojam u množini. Ta su »vremena« rascjepkana na odsječke koji su međusobno suprotstavljeni. Međutim, zbog takve percepcije vremena nastaje problem, odnosno to da se vremenske dimenzije pretvaraju u fragmentarne percepcije vlastitoga identiteta.² Kako bi se postiglo potpuno očovječenje samoga čovjeka, potrebno je promijeniti primjenjivanje pojma ekologije. U ekologiji središnje mjesto imaju živi organizmi i njegov okoliš. Međutim, ekologiju ne zanima pojedinačni organizam, ni jedna određena vrsta niti jedno zemljopisno područje, već ju zanima cjelokupna životna zajednica.³ Stoga ekologiju treba početi primjenjivati samo i na vrijeme. Međutim, vrijeme je mnogoznačan pojam i on je jedan od najzagonetnijih pojmova općega ljudskog iskustva. Vrijeme je potrebno za ponovnu uspostavu skladnog i smirenog odnosa s vremenom samim. Ali pojam vremena nastaje odvajanjem od njegova konkretnog sadržaja, odnosno od promjena i događaja koji se u njemu zbivaju.⁴

Nadalje, naša percepcija identiteta povezana je s načinom kako percipiramo drugoga. Naš odnos prema drugima sastavni je dio samog procesa formiranja osobnog identiteta. U biblijskom je mentalitetu čovjek živ ako je

¹ Usp. L. MORRIS, *Prva poslanica Korinćanima. Uvod i komentar*, Daruvar, 1997., 191.

² Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, Zagreb, 2016., 178.

³ Usp. Ekologija, u: S. KUTLEŠA (prir.), *Filozofski leksikon*, Zagreb, 2012., 271.

⁴ Usp. Vrijeme, u: *isto*, 1241.

spособan živjeti s nekim drugim.⁵ Zato što je odnos prema drugima utemeljen u odnosu što ga je Bog imao s pojedincima ili s pojedinim narodima. Ali Bog ne želi čovjeku nametnuti gotova rješenja jer poštuje ljudsku slobodu, jer je sloboda temelj ljudskog dostojanstva. Ujedno Bog uvažava čovjekovu posebitost i ne želi od njega napraviti sredstvo za postizanje ciljeva.⁶

1.2. Kriza Crkve

U takvu je krizu upletena i Crkva. Riječ kriza potječe od grčke riječi *krisis* (preokret), značajna promjena kod bolesti, koja ukazuje na oporavak ili smrt. Jasan odgovor ima stajalište Katoličke Crkve koja krizu simbolizira kao krhak moralni okvir modernog društva, princip pravi i krivo koji određuje naše ponašanje.⁷ Stoga je prvi red te krize opasnost ukrućivanja i eskremizacije vjeroispovijednoga identiteta u odnosima među različitim crkvama. Drugi red krize jest opasnost da vjera bude otupljena i poravnata s obzirom na moralne vrijednosti u današnjem vremenu. Taj drugi red krize pojavljuje se jer Crkva ima cilj izići u susret etičkim potrebama svjetovnog društva, stoga je vjera u tom smislu shvatljiva i prihvatljiva.⁸ Ali papa Ivan Pavao II. istaknuo je snažno da vjera koja nije postala kultura nije u današnjem svijetu shvaćena cjelovito i ujedno nije u potpunosti življena. Međutim, vjera je postala kulturom koja je prožela čitava čovjeka i koja izlazi u susret etičkim potrebama društva. Ona je prožela sav način postojanja

čovjeka i njegovo djelovanje. Stoga je nastala kultura svetosti koja je način življenja čovjekova življenja.⁹ Ali Crkva je postavljena za svjedoka među ljudima i ona čini Crkvu solju zemlje i svjetlom svijeta. Bitno je da kršćani uvijek spominju navedenu činjenicu jer bi drugi ljudi mogli olako postati neprijatelji i iz toga bi mogla proizaći borba ili bi kršćani bili promatrani kao nepoželjni socijalni slučajevi. U navedenim slučajevima gubi se značenje izazova i poziva za kršćane jer pojedinac za kršćanina predstavlja navedeno.¹⁰

2. Bog je Gospodin cijele zemlje

Objava u Bibliji jest objava Gospodina koji je Bog drugih ljudi, odnosno Bog Abrahama, Bog Jakovljeva, Bog Isusa Krista i Bog svih svjedoka i crkvenih svetaca. Međutim, Bog je moj Bog i tvoj Bog jer je Bog drugih ljudi zato što osoba može pristupiti i preko drugih ljudi. Međutim, pristupanje Bogu nije samo spominjanje Njega već i samo prisutnosti Boga u iskustvu Izraela. U starozavjetnoj etici ukorijenjen je zahtjev da čovjek ljubi svoga neprijatelja i da strancu pokaže milosrđe. Također taj zahtjev možemo uočiti u Novome zavjetu u Mt 5, 44: da kršćanin ljubi svoje neprijatelje.¹¹ Važno je napomenuti da je neprijatelj u kontekstu evanđelja onaj koji je izvan zajednice Božjega naroda i koji se suprotstavlja narodu. Stoga stav učenika i kršćanina jest nadilaženje pukog uzdržavanja od osвете i ujedno mora iskazivati djelatnu ljubav. Međutim, vjerski su progono tijekom povijesti legalizam koji Isus odbacuje jer svaki učenik i kršćanin mora svaku osobu ljubiti bez obzira na sve. Također je potrebna u navedenoj ljubavi i molitva za

⁵ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 178-179.

⁶ Usp. B. LUJIĆ, *Drugi – mogućnost ljubavi. Biblijsko poimanje odnosa prema drugome*, Zagreb, 2003., 40.

⁷ Usp. J. BOTHELO MONIZ, Kriza i nova humanistička sinteza Katoličke crkve, u: *Crkva u svijetu* 51(2016.)2, 322-323.

⁸ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 179-180.

⁹ Usp. I. SUPIČIĆ, Kriza vrednota i kultura, u: *Bogoslovna smotra* 71(2013.)2-3, 386.

¹⁰ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 180-181.

¹¹ Usp. *isto*, 181-183.

progonitelje koja nije sentimentalnost nego iskrena želja za njihovim dobrom.¹² Nakon nastupa utjelovljenja svi ljudi bez obzira na rasu, religiju i jeziku postaju jedno. Kao što i Pavao u Gal 3, 28 govori da nema više Židov – Grk. Stoga je Pavao srušio zidove u Kristu. Trebali bismo Izrael gledati poput sakramenta vjernosti, a ne bismo trebali gledati njegovu sablažnjivu nevjeru. Karl Barth napisao je da Židovi predstavljaju prirodne i povijesne spomenike Božjoj ljubavi. Nadalje, kršćani su pozvani prihvatiti različitost drugih i izgrađivati zajedništvo s osobama. Zato što drugi ljudi nisu pakao, već predstavljaju pravo bogatstvo koje se nalazi na ovome svijetu.¹³

3. Monoteizmi – između tolerancije i netolerancije

Ne može se zaniijekati da je monoteizam u povijesti bio uzrokom mnogih ratova i nasilja. Međutim, monoteizam je, filozofski shvaćen, učenje da postoji samo jedno jedino, najviše, apsolutno, beskonačno i duhovno biće različito od svijeta, ali koje nosi taj svijet kao njegov temelj, stvara ga i prožimlje u cijeloj iskustvenoj svjetskoj stvarnosti.¹⁴ Navedenoj činjenici posebno vrijedi u slučajevima kada se monoteizam pojavljivao u množini, odnosno u trima velikim religijama: židovskoj, kršćanskoj i islamskoj.

3.1. Netolerancija u odnosu među različitim monoteizmima

Židovstvo, kršćanstvo i islam oslanjanju se na jedinoga Boga te sami sebe prepoznaju kao Abrahamove potomke. Abraham je bio praotac svih onih koji vjeruju u jednoga Boga,

ali ta se zajednička baština izvrgnula u uzrok zavisti, suprotstavljanja i izbijanja međusobnih nasilja. Svaki je navedeni monoteizam u različitim prigodama bio progoniteljem ili progonjeni drugim monoteizmom. Vrijedno je spomenuti židovski progon kršćana. Ta činjenica utjecala je na sam holokaust. Uzrok je holokausta antisemitizam.¹⁵ Oznaka *semit* ili *semitski* dolazi iz lingvistike koja je u Europi potkraj 18. st. nastojala istražiti različite jezične porodice. *Semitski* se sve više upotrebljavao kao poluznanstveni sinonim za Židova od 1870. godine. Pod pojmom antisemitizam razumijeva se neprijateljstvo prema Židovima koje nadilazi razdoblja. Pojavom navedenog pojma nastala je i kvalitativna promjena u europskom neprijateljstvu prema Židovima. Potrebno je spomenuti da je u prošlom razdoblju antisemitizam bio usmjeren prema Židovima. Oni su bili religijska zajednica koja je živjela na rubu društvu u getima i kojoj se ujedno predbacivalo da je ubila Isusa Krista. Također je bilo mišljenje da su Židovi bili uzrok kuge u srednjem vijeku. Međutim, u modernom je društvu antisemitizam bio usmjeren protiv Židova koji su zauzeli mjesto u društvu. Antisemiti su se usmjerili protiv Židova u novinarstvu i u novčarstvu. Ujedno su ih antisemiti optužili za krah burzi i osiromašenje nižih slojeva. Stoga iz navedenih primjera antisemitizma vidimo da su Židovi uživali u postignuću prosvjetiteljstva, liberalizma i modernizma.¹⁶

3.2. Netolerancija unutar svakog monoteizma napose

U povijesti imamo primjere mirnoga suživota među monoteističkim religijama, ali

¹² Usp. R. T. FRANCE, *Tumačenje Evanđelja po Mateju*, Novi Sad, 1987., 128.

¹³ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 183-186.

¹⁴ Monoteizam, u: K. RAHNER – H. VORGRIMLER (priř.), *Teološki rječnik*, Đakovo, 1992., 328.

¹⁵ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 187-188.

¹⁶ Usp. M. VULESICA, Povijest i razmatranje pojma antisemitizam, u: *Studia lexicographica: časopis za leksikografiju i enciklopedistiku*, 3(2009.)4-5, 66-69.

su religije usmjeravale progonilačke, odnosno inkvizicijske postupke prema vlastitim članovima. Iz navedenoga vidimo da odnos između monoteizma i tolerancije nije isključivo problem odnosa prema drugome, već je isključivo problem odnosa prema vlastitoj. Stoga je dovoljno da se prvo u kontekstu kršćanstva prisjetimo okrutne represije nad hereticima.¹⁷ Uzrok te okrutne represije jest da je srednjovjekovni čovjek bio uvelike prožet vjerom, a njegov ideal bila je kršćanska savršenost. Za navedenog je čovjeka vjera bila najveća svetinja i za nju se bio spremao boriti. Zbog toga se krivovjerje smatralo društvenim zlom jer je bilo suprotno javnom mišljenju i osjećaju. Papinska je vlast stoga postavila inkviziciju. Kanon u Drugom lateranskom saboru kaže da je zapovjedbno da državne vlasti kazne krivovjernike. Iako je Crkva pokušala svim svojim sredstvima preobratiti krivovjernike, uspjeh nije bio ostvaren. Stoga je papa Lucije III. potpisao bulu kojom prihvaća inkviziciju. Potrebno je spomenuti da je prema povijesnim izvorima Rimska inkvizicija osudila između dvije i tri tisuće krivovjeraca.¹⁸ Nadalje, potrebno je spomenuti borbe između katolika i protestanata. U islamskim taborima islamsko pravovjerje provodilo je nasilne represije nad islamskim heretičkim sektama. Također još uvijek u židovstvu postoje problematični odnosi među ortodoksnim, reformiranim i konzervativnim Židovima. Stoga te činjenice o podjelama, raskolima, cijepanjima i nastajanjima svakakvih sekta i pokreta ukazuju da je u skupinama nastupila radikalizacija spoznaje o prvenstvu vlastitoga vjerovanja u odnosu na druge, te se na neki način pojavila volja da se poruka vlastite religije dovede

do izražaja na najbolji način, odnosno autentično i u njezinoj punini.¹⁹

3.3. Netolerancija u odnosu pojedinih monoteizama prema drugim ljudima, koje se promatralo kao pogane, nevjernike, bezbožnike

Problem netolerancije prema osobama koje nisu monoteisti tiče se samo kršćanstva i islama. Židovstvo je ponekad u svojoj povijesti doživjelo pokoji trzaj prozelitizma. Ali židovstvo nije nikada u značajnijim razmjerima tumačilo svoje vlastito pozvanje da bude svjetlo narodima. Navedena činjenica »svjetlo narodima« jest u smislu misionarske revnosti koja je uvelike prisutna u monoteističkim religijama kršćanstva i islama. Ta je činjenica pobudila volju da navedene religije druge učine poput sebe načinom da čovječanstvo pokušavaju obratiti na vlastitu vjeru.²⁰

4. Kršćanski monoteizam i njegove poteškoće

Nailazimo na tri poteškoće koje imaju presudno značenje za moguće nenasilno, nenametljivo, netotalitarno formuliranje kršćanske poruke. Glavna spoznaja od koje se polazi jest da je kršćanstvo monoteizam koji je *sui generis* jer se u središtu kršćanske objave nalazi Božje Trojstvo koje je obznanjeno u događaju smrti i uskrsnuća Isusa Krista.²¹

4.1. Univerzalizam

Pierre Crepon izrekao je da je težnja prema univerzalizmu tendencija kršćanske religije koja je izazvala najveći broj pokolja. Stoga se javlja problem formuliranja kršćanskog uni-

¹⁷ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 188-189.

¹⁸ Usp. D. TOMIĆ, *Inkvizicija*, Zagreb, 2004., 55-61.

¹⁹ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 189-190.

²⁰ *Isto*, 190.

²¹ Usp. *isto*, 197-198.

verbalizma u netotalitarnom obliku. Michel de Certeau smatra da bi u biblijskim okvirima trebalo formulirati univerzalizam kao univerzalnu potrebu za drugim, odnosno kao pozvanje na izgnanstvo, na dijasporu, na raspršivanje među narode i kulture jer se kršćanska vjera ne poklapa ni s jednim određenim oblikom ni s bilo kojim kulturnim projektom, ni s nekom određenom etničkom skupinom.²² U Dj 2, 1-1 nalazi se slanje Duhova na učenike što je povezano s blagdanom Pedesetnice. Međutim, potrebno je kazati da Božji Duh nije u ljudskom vlasništvu, već se Duha može čekati u molitvi, a Njegov dolazak iznenađan je i ispunjava sve poput oluje koju nije moguće ovladati.²³ Djelo navedenog Duha jest govor učenika drugim jezicima. Stoga je ta sposobnost znak da učenici mogu zakoračiti u kulture i mogućnosti razumijevanja drugih. Također je taj govor drugim jezicima mogućnost da učenici navješćuju kršćanstvo diljem svijeta i da oni nemaju granica. Kršćanska je vjera transkulturalna. Ona nastoji provoditi inkulturaciju.²⁴ Pojam *inkulturacije* jest ukorjenjivanje kršćanstva u nove kulture i integracija tih kultura u kršćanstvo.²⁵ To je jedan cijeli proces koji ima svoju dinamiku, svoje preduvjete i svoja razlikovna obilježja. Ujedno preduvjeti neizostavne postavke od kojih je potrebno krenuti proučavati kako bi se konkretno riješili neki veći problem današnje inkulturacije.²⁶ Međutim, kršćanska

vjera također mora nastojati oko dekulturnacije. Nažalost, ne može se zanemariti činjenica da je čimbenik kršćanskog imperijalizma bio izvoz europskog oblika kulture u druge kulture kao evanđelje. Stoga je problem kršćanske vjere u počecima trećega tisućljeća pitanje kako prevladati monolitnost samoga zapadnoga kršćanstva.²⁷

4.2. Istina

Istina je temeljno načelo neke religije ili morala. Po grčkom poimanju istina je misao, zamjedba i iskaz koji je u skladu sa stvarnošću. To je i sama stvarnost koja se otkriva, koja je jasna i očita duhu. U skolastičkoj filozofiji razlikuju se tri vrste istine: ontološka, razumska i govorna. Ontološka se odnosi na Boga i na spoznaju vezanu s njime. Razumska je istina podudarnost stvarnosti i razuma, a govorna je sukladnost onoga što se kaže i onoga što se zna ili misli. U novijoj filozofiji razlikuje se činjenična i logička istina. Prva pripada posebnim znanostima, druga logici i matematici. Religijska se istina ne zasniva u prvom redu na intelektu, već na svetom.²⁸

Apsolutizacija je istine uzrokom raznih nasilja i tlačenja koja su provedena u Božje ime jer kršćani imaju predodžbu da drže u svome posjedu poklad Istine. Iz navedenog je moguće zaključiti da ta istina prihvaća nasilje i netoleranciju. Potrebno je priznati da dogmatska definicija ne iscrpljuje svu istinu jer istina ne može biti nečiji posjed, jer čovjek samo uranja u istinu i ona nas posjeduje. Međutim, pojavljuje se problem da Crkva smatra da je ona gospodarica istine. To je opasnost na koju je upozorio Pascal; prema njemu mi pretvaramo istinu u ido-

²² Usp. isto, 198-199.

²³ Usp. K. KLIESCH, *Djela apostolska*, Zagreb, 1993., 35-36.

²⁴ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 199.

²⁵ Inkulturacija, u: A. REBIĆ (prir.), *Opći religijski leksikon*, Zagreb, 2002., 363.

²⁶ Usp. N. VRANJEŠ, Inkulturacija kao postulat nove evangelizacije, u: *Riječki teološki časopis* 46(2015.)2, 285.

²⁷ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 199.

²⁸ Istina, u: A. REBIĆ (prir.), *Opći religijski leksikon*, 376.

la, jer istina bez milosrđa nije Bog. Istina je tada samo jedan idol koji ne treba ljubiti niti mu se klanjati. Nadalje, univerzalizam treba tumačiti u eshatološkom smislu, a ne toliko u prostornom smislu. Univerzalizam treba biti priprava za kraljevstvo Božje. Kršćanska istina mora uvijek biti posvjedočena, a ne nametnuta ili postulirana. Svjedočenje istine Kristove objave u povijesti pripada onima koji su razapeti i opečaćeni križem. Kršćanin ne smije biti poput križara.²⁹ Međutim, križari su kršćanski vojnici koji su sudjelovali u križarskim ratovima. Nazvani su tako po križu koji su nosili na odorama, obično na desnom ramenu. Također su išli na Papin poticaj na vojni pohod protiv krivovjera-
ca.³⁰ Ne može se netko nasiljem obratiti, već obraćanje nastaje iz istine križa i to je istinski stav Crkve. Ujedno je to istina koja je temelj i sloboda Crkve jer je poput slobode koja je služenje Kristu.³¹

4.3. Drugi: brat ili neprijatelj?

Nemoguće je zaniijekati da je tijekom kršćanske povijesti bilo demonizacije drugoga: poganina, heretika, Židova odnosno muslimana u kojima je kršćanstvo utjelovilo Neprijatelja, Antikrista. Ali kršćani su po eshatološkoj naravi pridošlice i putnici, te je to stanje tuđinstva koje može predstavljati polazište za priznavanje drugoga i za izlaženje ususret drugom. Tim pristupom možemo izbjeći opasnost drugu osobu pretvoriti u neprijatelja, te evanđelje ujedno to kršćaninu zabranjuje.³² Neprijateljstvo je stanje trajne mržnje i odbojnosti prema nekoj osobi ili zajednici, a očituje se u ra-

znim oblicima agresije. Oprečnost je tomu dobrohotnost i prijateljstvo. Prema Novom je zavjetu neprijateljstvo najdublje očitovanje zla u svijetu te evanđelje kao protulijek neprijateljstvu predlaže praštanje i ljubav prema neprijateljima pa je to velika novost religijama i etici.³³ To je, stoga, jedini način da drugu osobu promatramo kao vlastitog brata, ali nakon priznanja i prihvaćanja svih njegovih radikalnih razlika u pogledu njegova jezika, vjerske pripadnosti, etičkih stavova. To radikalno razlikovanje koje može biti osnovom za nastanak neprijateljskog odnosa pokazuje se ipak kao temelj autentičnoga bratskog odnosa. Navedeno razlikovanje može omogućiti da osoba u sebi prepozna razliku drugoga. Stoga je drugi pozvan da od neprijatelja postane gost. Međutim, svaka religija trebala bi se osvrnuti na drugoga, a pogotovo na onoga koji je izložen patnji i boli. Zato što ni jedna kultura ni religija ne može proniknuti njezinu tajnu jer je bol univerzalno rasprostranjena.³⁴

5. Prema dijalogu: slušati svete pripovijesti drugih

Da bi se zbio susret, potrebno je prethodno poznavanje među onima koji se susreću. Navedeno poznavanje zahtijeva pozitivnu volju da vlastito vrijeme posvetimo drugome, saslušamo ga i podijelimo s njim ono što je vrijedno u našem posjedu. Stoga susret među različitim monoteizama zahtijeva slušanje duhovnih predaja i iskustava. To znači da priznamo postojanje božanskog zahvata i u drugim religijama. Stoga kršćani moraju priznati svetu povijest koja se odvija u kući islama. Georges Khodr kaže da se može prepoznati otajstvena providnost koja se prote-

²⁹ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 199-202.

³⁰ Križari, u: A. REBIĆ (prir.), *Opći religijski leksikon*, 477.

³¹ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 202-203.

³² Usp. *isto*, 203-205.

³³ Neprijateljstvo, A. REBIĆ (prir.), *Opći religijski leksikon*, 376.

³⁴ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 205-206.

že od praoca svih vjernika do arapskoga poslanika. Božja riječ nalazi se u sva tri monoteizma te se Ona grana i razvija u različitim smjerovima. Također nitko sebe samoga ne može proglasiti njezinim jedinim posjednikom. Temelj je nepрониčnog i neiscrpnog bogatstva Riječi u Božjem jedinstvu. Preko Abrahama je povjerena zadaća trima monoteističkim religijama: »Idi iz zemlje svoje (...) u krajeve koje ću ti pokazati« (Post 12, 1). U tome vidimo naredbu da izađemo iz sebe samih i da se zaputimo drugome, i pružimo mu vlastito vrijeme da ga slušamo i upoznamo. Taj bi susret trebao promijeniti svakoga bez obzira na religiju. Ali dijalog predstavlja rizik. Dijalog koji je ozbiljan i koji vodi u istinu ljude nužno preobražava.³⁵ Drugi vatikanski koncil ne misli pod dijalogom bilo kakav razgovor, diskusiju, raspravu, pričanje ili obračun. Riječ bi trebala sačuvati svoj koncilski smisao. Ujedno je Koncil istaknuo potrebu unutarnjega dijaloga između kršćana samih i vanjskog. Definicija dijaloga jest razgovor čovjeka s čovjekom o bitnim interesima čovjeka radi njega samoga. Nadalje, u dijalogu je bitno da smo sugovornika primili kao čovjeka u punom smislu riječi. Sugovornik nije predmet smetnje, tvrdoglavac ili nezalica nego biće koje ima nepovredivo pravo, svoju slobodu, svoje mogućnosti i sudbine. Ali navedeni stav mora biti recipročan jer onda ne bi bilo stvarno dijalogiziranje.³⁶

Drevna budistička izreka koja je nastala prije triju monoteizama kaže ovo: »Trebalo bi se uvijek odnositi s poštovanjem prema religiji drugih, jer čineći tako, pridonosimo rastu naše vlastite religije, i ujedno činimo uslugu religiji drugih.« Ipak bi svaka monoteistička

religija trebala čuvati svoje vlastito iskustvo, odnosno vlastiti identitet i posebnost. Louis Massigon rekao je: »Ako je Izrael ukorijenjen u nadi, a kršćanstvo posvećeno milosrđu, islam je usredotočen na vjeru.« Ipak, ta rečenica nije u potpunosti točna jer u središte židovskog duhovnog iskustva možemo postaviti Toru. U kršćanstvu treba pobliže odrediti milosrđe i kazati da je milosrđe sam Krist na koje je usredotočeno kršćanstvo. Iako postoje razilaženja među trima monoteizmima, potrebno je kazati da je jedan Bog htio da one budu takve kakve jesu i Bog preuzima zadaću objasniti razloge njihova postojanja.³⁷

Zaključak

Svi vjernici monoteističkih religija svoje razlike trebaju staviti u pozitivan kontekst, a ne u negativan koji se pretvara u nasilje. Stoga bi svi pripadnici tih triju religija trebali biti jedno. Nažalost, zbog mentaliteta mnogih pojedinaca nije moguć neki pozitivan odnos. Trebalo bi na neki način zaboraviti prošlost u smislu da se čovjek gleda na budućnost svojih generacija. Čovjek treba shvatiti da je mir jedan od najboljih načina života. Ta tema trebala bi biti poticaj svakome kršćaninu da pređe preko tih razlika i da svaku osobu ljubi kao što je i sam Isus Krist navijestao jer je svaka osoba bez obzira na religiju, rasu, nacionalnost biće koje je stvoreno na sliku Božju. Svaka osoba ima svoje ljudsko dostojanstvo i slobodu i te činjenice moraju shvatiti svi. Ovaj svijet i život bili bi bolji kada bi ljudi, jednostavno, shvatili zakon da ljubimo svakoga i da taj zakon vršimo. Stoga smatram da kao jedan teolog, katolik ili kao jedno ljudsko biće moram svaku osobu ljubiti i prihvaćati jer mržnja i nasilje nikada ne dovode do nečega dobrog.

³⁵ Usp. isto, 207-209.

³⁶ Usp. V. BAJSIĆ, *Dijalog, reagiranja, polemike*, Zagreb, 2003., 11-12.

³⁷ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 209-210.

Euharistija i grad

Bernarda Iljević, IV. god.

»Bog želi ljubav koja preobražava čovjeka,
koja ga čini sposobnim da prihvati Boga.«

J. Ratzinger

Uvod

U ovome radu razmatrat ćemo odnos euharistije i grada. Rad se sastoji od četiriju djelova. U prvome dijelu reći ćemo nešto o gradu, pokušat ćemo definirati grad, a potom ćemo razmotriti grad iz teološke perspektive. U drugom dijelu razmatrat ćemo euharistiju; što je euharistija te odnos Boga i čovjeka u euharistiji: što čovjek daruje Bogu i što Bog daruje čovjeku. U trećem dijelu ovoga rada proučit ćemo što znači biti euharistijski muškarac i žena, kako euharistijskim muškarcima i ženama Blažena Djevica Marija može biti primjer življenog euharistijskog odnosa s Bogom, a potom i zajedničarsku dimenziju euharistije. U četvrtom dijelu ovoga rada proučit ćemo odnos euharistije i grada.

Kršćanin koji je uistinu euharistijski čovjek preuzima na sebe zadaću pomirenja, pričešći, života u polisu i postaje nositeljem radosne vijesti poput Marije. Gospodinova smrt i uskrsnuće o kojem pripovijeda euharistija događa se ako mi kršćani ozbiljno i svjesno slavimo pričešć te dopuštamo da nas oblikuje živeći kao što je Krist živio među ljudima. Poput Krista onaj koji živi euharistijsku logiku prebiva u gradu čineći dobro.

1. Grad

Grad je veće, izgrađeno naselje, organizirano u više ili manje povezanu, diferenciranu

društvenu zajednicu. U definiranju pojma grada uzima se niz obilježja, a ona se razlikuju ovisno o državi i svrsi određivanja statusa grada. Grad čini stanovništvo zaposleno u sekundarnim (industrija, građevinarstvo) i tercijarnim (usluge) djelatnostima (ekonomski kriterij), njegovu veličinu čini brojnost stanovništva, gustoća naseljenosti, povijesnost, socijalna struktura i sl. Zbog toga je grad teško jednoznačno definirati, osobito u visokoindustrijaliziranim zemljama gdje je grad višeslojna društvena zajednica.¹

Promatrajući grad iz teološke perspektive, prateći misao Enza Bianchia, možemo reći kako je svaki grad i Babilon i Jeruzalem, u njemu se susreću muškarci i žene koji su kršćani i oni koji nisu kršćani te oni koji nisu vjernici. Grad je izniknuo da pruži čovjeku zaštitu kako bi se izgradilo i očitovalo ono ljudsko i postalo mjesto za istraživanje i udisanje *ethosa*.² Grad omogućuje slobodu u kojoj se razvijaju kreativnost i stvaralaštvo. U gradu je čovjek stranac pa možemo reći kako grad nosi i podnosi razlike. Štoviše, u gradu su različite kulture, religije i rase.³ Uz

¹ Usp. Grad, u: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=22952> (11. 5. 2019.)

² Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, Zagreb, 2016., 219.

³ Usp. I. RAGUŽ, Teološko razmatranje o gradu, u: *Communio. Međunarodni katolički časopis*, 42(2016.)125, 39.

to je grad uvijek pozvan držati otvorena vrata za prihvaćanje drugoga, neznanca i neočekivanoga. On predstavlja cijelo čovječanstvo u njegovoj različitosti.⁴

S druge strane, u svakom je gradu prisutno nasilje, nepriznavanje i zaborav. Prisutna je ravnodušnost i nebriga te svaki grad prepoznaje u svojim stanovnicima želju za slavom i uspjehom. Možemo također reći kako često u gradovima nedostaje spontanosti. Kako su gradovi umjetni, hibridni s razvijenim individualizmom u kojem čovjek ne treba drugoga i gdje svatko živi u svome malome svijetu.⁵ Danas je grad sekulariziran, višeslojan, heterogen; zajedničko je mjesto za sve ljude, prostor u kojem se mogu susresti zajedničke vrednote.⁶

Kršćani obitavanju među ljudima u gradu kao tuđinci i pridošlice. Pokoravaju se zakonima grada, ali svojim životom nadilaze zakone jer u gradu koji izgrađuju s drugima donose nešto sasvim novo. Kršćani izgrađuju društvo preobraženi euharistijom.⁷

2. Euharistija

»Sakrament ljubavi, presveta euharistija, dar je u kojem nam Isus Krist daruje sama sebe, objavljujući nam beskrajnu Božju ljubav prema svakom čovjeku.«⁸ Euharistija je ponizan znak i ponizna riječ. Ona pripovijeda o poniznosti samoga Boga. Ona predstavlja poniznu zbiljnost i čini poniznima one koji

slave euharistiju. Ona je snaga i nada poniznima na zemlji.⁹

Euharistija je cijena smrti Jednoga i uzvišenost te smrti prisutna je u njoj. Ona je posadašljenje žrtve križa Isusa Krista. Slavlje je to koje seže do dubina smrti, do krajnjeg dna i otvara put u život koji nadilazi smrt. Bog daruje da bismo mi mogli darovati.¹⁰

Euharistija predstavlja zajedništvo s Gospodinom, sa stvorenjem i s ljudima svih mjesta i vremena. Pristupati njemu znači u isto vrijeme pristupati jedni drugima.¹¹

Ona je naše udioništvo u tajni Uskrsa, najdublja tajna zajedništva između Boga i čovjeka dostupna je u sakramentu tijela Uskrsloga te zahtjeva naše tijelo i ostvaruje se u tijelu.¹²

Dva pitanja proizlaze iz euharistije.

1) Što kršćani prinose Bogu? Kršćani pripremaju kruh i vino. Bogu prinose njegove vlastite darove. U žrtvu uključuju grad, čovječtvo. Zemlja donosi plod i ljudi je obrađuju, ona je od Boga blagoslovljena. Priroda i kultura daju kruh kao plod ljudske slobode koji Bog i čovjek zajedno odjelotvoruju. Kruh i vino simbol su cijelog čovjeka. Simbol ljudskih djela u povijesti i na zemlji, simbol čovjeka i njegova grada, svijeta. Oni su uzrok blagoslova i zahvale Bogu.¹³

Euharistija kao tiho učiteljstvo za kršćane uči svakog kršćanina zahvali, dijeljenju,

⁴ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 216-218.

⁵ Usp. I. RAGUŽ, *Teološko razmatranje o gradu*, 40-41.

⁶ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 219.

⁷ Usp. *isto*, 220.

⁸ BENEDIKT XVI, *Sacramentum caritatis*, Zagreb, 2008., br. 1.

⁹ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 212-213.

¹⁰ Usp. J. RATZINGER, *Bog je s nama – Euharistija: središte života*, Split, 2005., 40-44.

¹¹ Usp. *isto*, 50.

¹² Usp. J. RATZINGER, *Zajedništvo u Crkvi*, Split, 2006., 85.

¹³ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 231-232.

služenju i životu u solidarnosti. Euharistija se prinosi za mnoštvo, za sve ljude. Ako ju slavimo siromašnog duha, nosimo sa sobom sve ljude. Euharistija tako življena uključuje sve ljudsko: rad i kulturu koji se pročišćavaju, blagoslivljaju i ponovno dobivaju značenje.¹⁴

2) Što Bog daruje čovjeku, zajednici, gradu? Pričešćujući se Gospodinovim tijelom i krvlju, kršćani postaju jedno jedino tijelo sa slugom Gospodnjim, o kojem euharistija govori kao Gospodinovu samopredanju, mučeništvu i žrtvi za život svih ljudi.¹⁵ Euharistija je *mysterium tremendum*. Tijelo Kristovo koje je razlomljeno i Krv Kristova koja je prolivena za sve ljude. Sklapanjem novog Saveza označuje se krvno bratstvo između Boga i ljudi. Krist je poput umrlog pšeničnog zrna postao plodan tijekom svih stoljeća, drvo života u koje ljudi i danas mogu položiti svoju nadu.¹⁶ Dok Adam i Eva uzimaju i jedu, Isus uzima i daje. Daruje kako bi uspostavio zajedništvo. Dar hrane, dar života koji se iz njega može upiti jest euharistijsko zajedništvo.¹⁷

3. Euharistijski muškarci i žene

Čovjek kao žena i kao muškarac prijemljivi su u jednakoj mjeri za božansku istinu i ljubav u Duhu Svetome. Oboje primaju njegove spasonosne i posvećujuće posjete.¹⁸ Suradnja muškaraca i žena¹⁹ izvorni je nacrt

Stvoritelja koji je od početka htio ljudsko biće kao jedinstvo dvojeg; htio je muškarca i ženu kao prvu zajednicu osoba, korijen svake druge zajednice i u isto vrijeme znak međusobnog zajedništva ljubavi koja tvori otajstveni prisni život Trojedinog Boga. Također je potrebna skladna nazočnost muškaraca i žena u životu i poslanju, izvršavanje zadataka i odgovornosti u Crkvi.²⁰

Preobraženi euharistijski muškarci i žene žive euharistijsku logiku. Oni moraju osjećati, činiti, živjeti kao Isus s kojim tvore jedno jedino tijelo. Moraju umrijeti samima sebi kao stari ljudi. Egzistenciju pretvoriti u ono što je sam Isus činio. Njihovo priznanje dolazi po ljubavi koju čine jedni za druge.²¹

»Bog želi ljubav koja preobražava čovjeka. Koja ga čini sposobnim da prihvati Boga.«²² Euharistija je srce crkvene molitve. Označava zajedništvo i zajednicu. Zajedništvo u Kristovu tijelu uključuje prihvaćanje, davanje, uzimanje i spremnost na dijeljenje. Čovjek koji uzima euharistijski kruh taj kruh asimilira, prima u sebe, stapa ga sa sobom te postaje kruh, kao i sam Krist.²³

Euharistija je dijalog između Krista i mene. Ona je usmjerena na preoblikovanje vlastitog života. Ona rastvara čitavo čovjekovo »ja« i stvara novo »mi«. Zajedništvo stola zahtijeva od članova da moraju jedni za druge dati život.²⁴

U Kristovoj se patnji događa veliko bogoslužje čovječanstva. On je sam ono čisto

¹⁴ Usp. isto, 233-234.

¹⁵ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 236.

¹⁶ Usp. isto, 237.

¹⁷ Usp. isto, 236.

¹⁸ Usp. IVAN PAVAO II., *Christifideles laici*, Zagreb, 1990., br. 50.

¹⁹ Žena je odgovorna za čudoredno sazrijevanje osoba, ambijenata i društva. Sudjelovanje žene u Crkvi neizostavni je put njezina osobnog ostvarenja izvorni doprinos kojim ona obogaćuje crkvenu zajednicu. Usp. isto, br. 51

²⁰ Usp., IVAN PAVAO II., *Christifideles laici*, br. 52.

²¹ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 235.

²² J. RATZINGER, *Bog je s nama – Euharistija: središte života*, 28.

²³ Usp. J. RATZINGER, *Zajedništvo u Crkvi*, 70.

²⁴ Usp. isto.

»za«. Onaj koji ništa ne čini za sebe. Sve nas zastupa pred Bogom. Krist je umro za sve. Euharistija stavlja zahtjev pred vjernika naučiti živjeti i potvrđivati svoju vjeru. Otkriti u njoj radost i biti u njoj postojan.²⁵

Što više idemo s Bogom i u njega se pouzdajemo u noći neshvaćanja, to više uočavamo da je Bog onaj koji nas istinski ljubi, onaj na kojega se bezuvjetno možemo osloniti. Silazeći u noć neshvaćanja, to ćemo ga više nalaziti, nalaziti ćemo ljubav i slobodu. To je bit euharistijske žrtve.²⁶

3.1. Blažena Djevica Marija kao primjer euharistijskim muškarcima i ženama

Marija nas poziva da bez oklijevanja slušamo što Krist od nas traži kao u Kani Galilejskoj. Ona je živjela svoju euharistijsku vjeru i prije ustanovljenja euharistije. Cijelim je svojim životom uz Krista učinila svoju žrtvenu dimenziju euharistije.²⁷ Marija je kao euharistijska žena živjela čitavim svojim bićem svoju vjeru. Njezin odnos prema euharistiji može se očitati iz njezina unutarnja stava. Promatrajući Mariju kao svoj uzor, Crkva ju je pozvana nasljedovati i u njezinu odnosu s tim Otajstvom.²⁸

Marija živi jednu vrstu anticipirane euharistije – duhovne pričesti želje i prinosa koji će svoje ispunjenje imati u sjedinjenju sa Sinom u mucima, potom će se, u postpashalno vrijeme, izraziti njezinim sudjelovanjem u

euharistijskom slavlju kojem će predsjedati apostoli, kao spomen-činu muke.²⁹

U euharistiji se Crkva potpuno sjedinjuje s Kristom i njegovim životom poprimajući Marijin duh. Euharistija nam je dana kako bi čitav naš život bio poput Marijina i postao jedan »Veliča«.³⁰ Kršćanin koji je uistinu euharistijski čovjek preuzima na sebe zadaću pomirenja, pričesti, života u polisu i postaje nositeljem radosne vijesti poput Marije.³¹

3.2. Nedjelja i duhovnost

Svaki kršćanin u dan Gospodnji živi zajedničarsku dimenziju svoje egzistencije. Zajedništvo ima svoj horizontalni i vertikalni smisao: zajedništvo s Bogom i zajedništvo s braćom i sestrama. Te dvije dimenzije susreću se u daru euharistije. Euharistijski oblik kršćanskog života crkveni je i zajedničarski oblik.³² Takvo zajedništvo nije kolektiv u kojem se sve svodi na zajednički nazivnik, nego zajedništvo u kojem možemo biti mi sami. Ono ne počiva na kolektivizaciji, nego počiva na tome da mi sami dolazimo s čitavim svojim »ja« i ulazimo u novo Gospodino zajedništvo.³³

»Obnovljeni mentalitet sastavni je dio euharistijskog oblika kršćanskog života: taj je mentalitet nužan kako više ne bismo bili 'nejačad kojom se valovi poigravaju i koje goni svaki vjetar nauka'« (Ef 4, 14).³⁴ Otkrivši ljepotu euharistijskog oblika života, možemo

²⁵ Usp. J. RATZINGER, *Bog je s nama – Euharistija: središte života*, 30-32.

²⁶ Usp. isto, 44.

²⁷ Usp. IVAN PAVAO II., *Ecclesia de Eucharistia*, Split, 2003. br. 54.-56.

²⁸ Usp. isto, br. 53.

²⁹ Usp. isto, br. 61.

³⁰ Usp. isto, br. 58.

³¹ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 238.

³² Usp. BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, br. 76.

³³ Usp. J. RATZINGER, *Bog je s nama – Euharistija: središte života*, 84.

³⁴ BENEDIKT XVI., *Sacramentum caritatis*, br. 77.

razmatrati i moralne energije koje taj oblik provida za podržavanje autentične slobode djece Božje. Sudjelujući u žrtvi na Križu, kršćanin je u vezi s Kristovom darovateljskom ljubavlju te se osposobljuje i obvezuje proživljavati tu milosrdnu ljubav u svim svojim životnim stavovima i ponašanjima. Euharistija koja ne prelazi u konkretna djela ljubavi sama je u sebi krhka i nepotpuna.³⁵

Bogoslužje milo Bogu nikada nije naša privatna stvar; uvijek zahtijeva naše javno svjedočenje vjere. Vrijedi za sve koji su kršteni, osobito za one koji zbog javnog i političkog položaja donose odluke vezane uz temeljne vrednote, kao što su poštovanje i zaštita ljudskog života.³⁶

Potrebno je uočiti kako je jedan od najozbiljnijih učinaka sekularizacije protjerivanje kršćanske vjere na rub života, da je vjera beskorisna za konkretan život. Stoga je potrebno iznova otkriti Krista koji je kadar obnoviti život svih. Zato je potrebna euharistija kao vrhunac i izvor života i poslanja Crkve – pretočiti ju u duhovnost, u život.³⁷

4. Euharistija i grad

Euharistijska duhovnost ne sastoji se samo u sudjelovanju u misi i u pobožnosti prema Presvetom Sakramentu, nego obuhvaća život u svim dijelovima. U ovome sekularnome svijetu potrebno je otkriti da je Isus Krist stvarna osoba čiji ulazak u povijest može obnoviti svaki život. Potrebno je euharistiju pretvoriti u život po Duhu.³⁸

Kao otajstvo koje valja živjeti, euharistija se nudi svima nama, u posebnim okolnostima u kojima se svatko nalazi; ona ujedno čini da egzistencijalna situacija pojedinca postane mjestom svakodnevnog življenja kršćanskog novuma.³⁹ Živeći dan za danom vlastiti život kao poziv, postajemo Bogu ugodno bogoslužje. Upravo nas sakrament euharistije, počevši s liturgijskim sastankom, obvezuje da živimo svoju svakodnevnicu i da sve činimo na slavu Božju.⁴⁰ Sudjelujući u žrtvi na križu, kršćanin je u vezi s Kristovom darovateljskom ljubavlju te se osposobljuje i obavezuje proživljavati tu milosrdnu ljubav u svim svojim životnim stavovima i ponašanjima. Otkriva da je ljubljen i sam ljubi druge. Iz toga proizlazi čežnja srca da na Gospodinuovu ljubav odgovorimo čitavim svojim srcem, svjesni svoje krhkosti.⁴¹

Nema ničeg ljepšeg nego susresti se s Kristom i naviještati ga svima. Samo ustanovljenje euharistije predviđa srž Isusova poslanja: njega je poslao Otac otkupiti svijet. Na posljednjoj je večeri Isus povjerio svojim učenicima sakrament koji ponazočuje njegovu sebedarnu žrtvu u poslušnosti Ocu za spasenje svih nas.⁴²

Kada se Drugi uprisutnjuje i priopćuje u našim djelima, riječima i načinu bivanja, postajemo i mi svjedoci toga poslanja.⁴³ Udioništvo u sinovskoj poslušnosti jedini je učinkovit i djelotvoran čin obnove i promjene društva i svijeta uopće jer vodi k spasenju i Kraljevstvu Božjem.⁴⁴

³⁹ Usp. *isto*, br. 79.

⁴⁰ Usp. *isto*.

⁴¹ Usp. *isto*, br. 82.

⁴² Usp. *isto*, br. 84.

⁴³ Usp. *isto*, br. 85.

⁴⁴ Usp. J. RATZINGER, *Zajedništvo u Crkvi*, 84.

³⁵ Usp. *isto*, br. 82.

³⁶ Usp. *isto*, br. 83.

³⁷ Usp. *isto*, br. 77.

³⁸ Usp. *isto*.

Zadaća je kršćanina pomirenje života u polisu jer je on nositelj radosne vijesti i sol zemlje. Kršćani pripovijedaju o ljubavi onako kako euharistija pripovijeda o ljubavi i donose promjenu. Odnos euharistije i grada događa se u dubini, potajice, bez isticanja. Takvo kršćanstvo treba živjeti. Grad koji gradi Bog nalik je gradu kojeg gradimo mi, ali uz euharistiju kojoj dopuštamo da nas oblikuje. U kršćanstvu se događa susret s drugim. Ono je kraljevski put susreta s Bogom.⁴⁵ Gospodinova smrt i uskrsnuće o kojem pripovijeda euharistija događa se ako mi kršćani ozbiljno i svjesno slavimo pričest, te dopuštamo da nas oblikuje živeći kao što je Krist živio među ljudima. Poput Krista onaj koji živi euharistijsku logiku prebiva u gradu čineći dobro.⁴⁶

Zaključak

»Sakrament ljubavi, presveta euharistija, dar je u kojem nam Isus Krist daruje sama sebe, objavljujući nam beskrajnu Božju ljubav prema svakom čovjeku.«

J. Ratzinger

U ovom radu vidjeli smo da je grad sekulariziran, višeslojan, heterogen; zajedničko je mjesto za sve ljude, prostor u kojem se može susresti zajedničke vrednote, u njemu se susreću muškarci i žene, kršćani i nekršćani dajući gradu neko lice. Također pokazali smo

da je euharistija posadašnjenje žrtve križa Isusa Krista. Slavlje je to koje seže do dubina smrti, do krajnjeg dna i otvara put u život koji nadilazi smrt. Bog se daruje da bismo mi mogli darovati. Euharistija je srce crkvene molitve. Označava zajedništvo i zajednicu. Zajedništvo u Kristovu tijelu uključuje prihvaćanje, davanje, uzimanje i spremnost na dijeljenje. Čovjek koji uzima euharistijski kruh, taj kruh asimilira, prima u sebe, stapa ga sa sobom te postaje kruh, kao i sam Krist. Iz primjera Blažene Djevice Marije kao euharistijske žene koja je živjela čitavim svojim bićem svoju vjeru te njezinog unutarnjeg odnosa prema euharistiji vidimo uzor koji je Crkva pozvana nasljedovati.

Također je potrebno uočiti kako je jedan od najozbiljnijih učinaka sekularizacije protjerivanje kršćanske vjere na rub života, da je vjera beskorisna za konkretan život. Stoga je potrebno iznova otkriti Krista koji je kadar obnoviti život svih. Zato je potrebna euharistija kao vrhunac i izvor života i poslanja Crkve te ju pretočiti u duhovnost, u život. Iz toga proizlazi da je zadaća kršćanina pomirenje života u polisu. Kršćanin je nositelj radosne vijesti i sol zemlje. Kršćani pripovijedaju o ljubavi onako kako euharistija pripovijeda o ljubavi i donose promjenu. U današnje vrijeme kada se čini da su euharistija i grad dvije udaljene zbiljnosti njihova komunikacija događa se u dubini, potajice, bez isticanja.

⁴⁵ Usp. E. BIANCHI, *Kršćani u društvu*, 240.

⁴⁶ Usp. *isto*, 241.

Narcisoidna žena

Matea Miličić, III. god.

Simone de Beauvoir

Ovaj rad temelji se na poglavlju knjige *Drugi spol* autorice Simone de Beauvoir. Ona je bila poznata francuska suvremena filozofkinja te nadasve feministica koja se proslavila upravo tim djelom. Jedno od poglavlja te knjige nosi naslov *Narcisoidna žena*, što je i naziv ovoga rada.

Simone Lucie Ernestine Marie Bertrand de Beauvoir rođena je u Parizu 9. siječnja 1908., gdje i preminula 14. travnja 1986. Bila je francuska spisateljica, intelektualka, egzistencijalistička filozofkinja, politička aktivistkinja, feministkinja i društvena teoretičarka. Iako samu sebe nije smatrala filozofkinjom, značajno je utjecala na egzistencijalizam i feminističku teoriju. De Beauvoir je napisala brojne romane, eseje, biografije, autobiografiju te monografiju o filozofiji, politici i društvenim pitanjima.¹ Svojim zalaganjem za emancipaciju žena i nekonformističkim duhom zauzela je istaknuto mjesto u francuskom egzistencijalizmu lijeve orijentacije.

U svome djelu *Drugi spol* kritički i uvjerljivo razlaže razloge podčinjenog položaja žene. Donosi razloge iz biološkog, povijesnog i društvenog života.

Također je poznata i po izboru svoga životnog partnera Jeana Pula Sartrea s kojim nije bila u braku, već – kako su oni taj odnos nazivali – »vezi bez obaveza«. Također preuzima neke njegove ideje u izgradnji svoje fi-

lozofije, pogotovo onaj aspekt o odgovornosti² jer kao i sam Sartre govori kako je svatko odgovoran za ono što jest i što će od njega biti. Sartre u svojem djelu *Egzistencijalizam je humanizam* razrađuje teoriju po kojoj egzistencija prethodi esenciji. Čovjek najprije egzistira, susreće sebe i iskustva u svijetu i zatim se definira. Čovjek se ne može definirati. To je zato što je najprije ništa; kasnije će postati nekakav i to onakvim kakvim se sam napravi.³ Dakle na čovjeku je apsolutna odgovornost za sve što radi jer je on jedino biće koje je sposobno stvarati svoju okolinu.

Narcizam je dobro definiran proces otuđenja; »ja« je postavljen kao apsolutni, vrhovni cilj te subjekt bježi u njega. Narcizam je, naravno, prisutan i kod muškaraca, ali je kod žena izraženiji zbog raznih okolnosti koje ženu navode okrenuti se prema sebi i posveti si svu svoju ljubav.⁴ U ovom radu predstaviti ću neke od tih razloge koje sama autorica razlaže.

Prvi razlog jest mnoštvo poslova koje žena obavlja, ali se oni ne vrednuju, kao što su npr. kućanski poslovi, uloga supruge, majke itd. Zatim autorica navodi i vrijeme koje žena provodi pred zrcalom što je, zapravo, posljedica nedostatka važnih poslova. Također navodi i brojne uspomene iz djetinjstva

² Usp. isto.

³ Usp. J. P. SARTRE, *Egzistencijalizam je humanizam*, Sarajevo, 1964., 10.

⁴ Usp. S. DE BEAUVOIR, *Drugi spol*, Zagreb, 2016., 663.

¹ Usp. B. KALIN, *Povijest filozofije*, Zagreb, 2010., 385.

i neostvarene snove kao jedan od uzroka ovog stanja. Također mnoge se žene u tome svemu vole prikazivati kao žrtve kako bi svi posvetili svoju pažnju njima, dok su druge poznate osobe iz javnog života posvećene umjetnosti u svim njezinim područjima jer se vole pokazivati drugima.⁵

Naravno, takvo im ponašanje odgovara te si uz prisutne obožavatelje one stvaraju i one imaginarne koji su im uglavnom ljubavnici te autorica u tom dijelu opisuje poremećaj erotomanije. U konačnici opisuje njihovo stvarno stanje i život koji one vode kao duboko neshvaćene i ogorčene osobe.⁶

Ništavan posao

Narcizam je, dakle, prekomjerna ljubav prema samome sebi. Svaka ljubav zahtijeva subjekt i objekt, što je u slučaju narcizma osoba oboje. Kao subjekt, žena se osjeća frustrirano jer su joj mnoge muške aktivnosti zabranjene. Kako autorica kaže, ona ima posla, ali zapravo ništa ne radi jer je taj rad bezvrijedan.⁷

Odmah na početku knjige autorica govori kako žena ima brojne funkcije; ona je majka, supruga, kućanica, ali nije priznata kao ostvareni pojedinac. Budući da se ne može ostvariti u plaćenim poslovima kao muškarac, ona se svim silama trudi shvatiti sebe, imanentnost svoje osobe. Kako žene nisu ništa, one ograničavaju svoje interese na sebe samu, na svoje »ja«.⁸

Simone de Beauvoir iznosi tezu po kojoj se muškarca stalno procjenjuje po njegovu djelovanju te se on i sam vrednuje po svojim či-

nima. S druge strane, žena je neučinkovita te ne može procijeniti svoje sposobnosti. Zbog toga sama sebi daje važnost jer joj nijedan važan objekt nije dostupan.⁹ Dakle žena sama od sebe radi objekt procjene. Problem je u tome što se osoba pri svojoj punoj svijesti ne može u potpunosti shvaćati kao objekt.

Magija zrcala

Autorica izlaže svoju tezu opisujući razvojne faze jedne žene. U djetinjstvu se djevojčica igra lutkama i konkretnije se shvaća u njima nego u vlastitome tijelu. Kasnije djevojka odbacuje lutke i njihovo mjesto uzima zrcalo. Ono ne proizvodi efekt požude jer je ona brzoprolazna, nego izaziva želju za samim objektom promatranja. Ženin odraz najbolje se poistovjećuje s njezinim »ja«. Muškarac koji je aktivnost, koji osjeća sam sebe, ne prepoznaje se u svojoj zamrznutoj slici. Ta slika njemu nije privlačna i on ne osjeća želju za tijelom koje vidi u zrcalu.¹⁰ Žena se pak pretvara u objekt i zaista vjeruje da sebe vidi u zrcalu, taj je odraz poput nje same. Njen odraz postaje predmet njene želje, dakle stvara dugotrajan poriv te ona jednostavno postaje ovisna o promatranju svoga tijela.

Žena je zadovoljna svojim odrazom jer je svjesna prisutnosti sebe u tom trenutku, dok se njezin um stalno mora dokazivati.¹¹ Gledajući u svoj odraz, ona vlada prostorom i vremenom, sama je i suverena.¹² Svjesna je dimenzija u kojima se nalazi, dok je um vodi u neistražene nesigurnosti.

Čak i u slučaju ne pretjerano lijepe žene u trenutcima zadovoljstva pred zrcalom se na

⁵ Usp. isto, 663–673.

⁶ Usp. isto, 673–678.

⁷ Usp. isto, 663.

⁸ Usp. isto.

⁹ Usp. isto.

¹⁰ Usp. isto, 665.

¹¹ Usp. isto.

¹² Usp. isto.

njezinom licu ocrtavaju ona bogatstva duše koja su dovoljna da je bace u ekstazu¹³; nju uzbuđuje činjenica da je ona ta tjelesna stvar u koju gleda sada u tom trenutku. Opčinjena tom spoznajom, žena je u stanju učiniti nezamislive stvari jer je vođena nekom drugom, nepoznatom silom.

Kutija uspomena

Žena najveći dio dana provodi usamljena dosađujući se kućanskim poslovima. Sama je sebi animacija pred zrcalom. Iako svaki dan promatra isti lik, uvijek pronađe neki novi detalj na svome tijelu i njime si zagolica maštu. Ponekad se prisjeti nekog ožiljka koji je zadobila u bezbrižnim djetinjim danima. Sama pomisao na djetinjstvo izaziva buru emocija predvođenih nostalgijom.

Tako duboko uronjena u svoje misli u mašti oblikuje svoj vlastiti lik koji je uglavnom nadovezan na lik djevojčice iz vlastite prošlosti. To je razdoblje kada su je štitili i branili odrasli, kada je nad njom bdjela snažna i dobronamjerna očeva ruka¹⁴, tada su se pred njom otvarali obzori; bila je slobodna i posebna, jedinstvena i neusporediva s bilo kojom drugom djevojčicom.

Taj je svijet u potpunoj suprotnosti s trenutnom stvarnom situacijom u kojoj je ona supruga, majka, kućanica tek jedna od mnogih.¹⁵ Svaki njezin pokret jest rutinski i upala je u kolotečinu iz koje je jedini izlaz upravo njena mašta i prisjećanje na prošle dane oživljavajući pritom izgubljenu originalnost. Taj lik koji ona oblikuje u svojoj mašti jest sinteza uspomena, inteligencije, uvjerenja, ali i osobnog ukusa. Žena ne treba biti be-

spriječeno lijepa da bi izrazila svoju osobnost odjećom. Njezin stav, držanje te govor mogu jako dobro izražavati njezin unutarnji svijet.¹⁶

Neshvaćena žrtva

Neke žene jednostavno nisu sretne ni lijepe ni znaju na sebi prepoznati bilo koju vrlinu pa odaberu ulogu žrtve. Uporno će izigravati neshvaćenu suprugu, nevoljenu majku, odbačenu ženu. Glavne emocije bit će joj melankolija i sjeta popraćene suzama i pričama o upropaštenom braku. Uporno će govoriti o promašenom životu.¹⁷ Stalno će naglašavati samo negativne aspekte života. Takva žena govorit će detaljno svoju životnu priču kako bi pobudila empatiju te sažaljenje kod slušatelja. Takva žena uživa u toj svojoj ulozi.

To je često posljedica neostvarenih djevojačkih snova u kojima je imala brojne mogućnosti za razvoj, a završila samo kao jedna u nizu običnim, crno-bijelih likova. Također se takva situacija razvija ako žena sebe smatra neshvaćenom zbog svoje posebnosti.¹⁸ Zanesena mišlju o svojoj jedinstvenosti ubačenoj u sumornu, jednoličnu sredinu, poprima sve karakteristike te neshvaćene žrtve.

Svećenica i idol

Žena shvaća da zrcalo nije jedini instrument preko kojega može uživati u sebi. Izigravanje žrtve također nije dovoljno. Ono što joj u potpunosti hrani ego njezini su obožavatelji. U zadivljenim pogledima drugih vidi sebe više nego u zamrznutom prizoru u zrcalu. U nedostatku publike otvara se psihologu, svećeniku, gataru, bilo kome samo kako bi

¹³ Usp. isto, 666.

¹⁴ Usp. isto, 667.

¹⁵ Usp. isto.

¹⁶ Usp. isto, 668.

¹⁷ Usp. isto, 669.

¹⁸ Usp. isto, 670.

se pričalo o njoj jer ona voli slušati o sebi. U društvu prijateljica njezino »ja« jest jedina tema, a u zagrljaju je ljubavnika ta potreba najjasnije odražena. Zaljubljena žena zaboravlja svoje »ja«, ali narcisoidna žena nije sposobna za ljubav jer sebe nikada ne zaboravlja.¹⁹ Nikada ne stavlja nikoga ispred sebe. Uronjena je u potpuni egocentrizam.

Takva žena najveću pažnju daje društvenom životu. Trebaju joj pogledi koje je prodorno gledaju u što većem broju.²⁰ Kako bi privukla što veći broj obožavatelja, narcisoidna žena obožava se pokazivati na neobične i neobuzdane načine.

Ako joj okolnosti dopuste, najveće zadovoljstvo donosi joj kazalište. Nekima je gluma puko sredstvo zarade za život, obično zanimanje, dok je drugima ona sve. Skroz se daju u nju. Loša glumica ne zamara se onime što stvara. Njoj je jedino slava bitna. Narcisoidna žena bit će prosječna u umjetnosti kao i u svemu drugome jer se ne zna dati. Privlačit će je slava koja dolazi s glumom²¹, ali se nikada neće predati umjetničkom valu jer to ne zna. Nema strasti koja bi ju ispunjavala svaki put kad stane na kazališne daske jer je prazna iznutra. Mnoge se okušaju u umjetničkim vodama, ali brzo odustanu jer ih ne pokreće želja za stvaranjem niti se mogu dati u nešto. Kazališna žena zna da je ljupka, zadivljujuća, poželjna i njezini idoli ju ljube. Naprijed ju tjera spoznaja o želji za divljenjem.²²

Imaginarni ljubavnik

Osjećati se ženom znači osjećati se poželjnim objektom, vjerovati da si željena i voljena.

Budući da čeznu za divljenjem, narcisoidne si žene često izmišljaju ljubavnike. U svome imaginarnom ljubavniku, žena zapravo traži apoteozu svojeg narcizma. On je uvijek nadmoćan muškarac tako da i njegova ljubavnica nadvisuje sve druge žene te posjeduje vrhunske vrline. Taj poremećaj poznat je kao erotomanija.²³ Subjekt (žena) je uvijek obasjan ljubavlju vrlo uvaženog i značajnog muškarca, kojega su naglo opčinile ženske čari, a ona od njega nije ništa očekivala. Taj muškarac joj na neizravan, ali odlučan način pokazuje svoje osjećaje. Ta veza uglavnom ostane samo u mislima, ali ponekad poprimi i stvaran karakter.

Takvo se stanje lako promakne u maniju proganjanja. Narcisoidna žena ne može prihvatiti kako se muškarac ne zanima za nju. Čim shvati da nije obožavana, glavna pretpostavka joj je kako ju mrze zbog ljubomore. Sve kritike koje primi pripisuje zavisti. Čvrsto je uvjerena kako su njezini neuspjesi posljedica uplitanja mračne magije i bacanja uroka. Takva razmišljanja samo potvrđuju njezinu tezu o njezinoj važnosti i posebnosti.²⁴

Fatalna sudbina

Narcisoidna žena previše gleda sebe da bi vidjela išta drugo. U drugome razumije samo ono što prepoznaje po sebi. Sve ono što ne može usporediti sa svojim životom nepoznanica joj je, ali ju ona želi dokučiti.²⁵ Želi znati kakve su to muke zaljubljene žene, radosti majčinstva, smijeh, suze, prijateljstvo, usamljenost... Iz kulta svojega »ja« mlada žena treba crpiti hrabrost za koraćanje kroz život, ali se ta faza treba brzo prerasti ili će

¹⁹ Usp. isto, 671.

²⁰ Usp. isto, 672.

²¹ Usp. isto, 674.

²² Usp. isto.

²³ Usp. isto.

²⁴ Usp. isto, 676.

²⁵ Usp. isto, 677.

se naći u velikim životnim problemima.²⁶ Takva je žena posve zaokupljena laskanjem i povlađivanjem sebi tako da ne radi ništa, a samim time ništa ni ne postaje.

Ona je svjesna tog ništavila. Ne može postojati stvarna veza između žene i njezinog dvojnika, lika koji je stvorila, jer ni taj lik nije stvaran. Njezina samoća zbog nerazumijevanja okoline doživljava se kao napuštenost i ostavljenost i zbog toga ona bježi u javnost, u buku, u gomilu. Ona koja se trudi biti idol postaje rob vlastitih obožavatelja, živi samo kroz njih. Paradoks je njezina postojanja u tome što traži poštovanje od svijeta kojemu niječe svaku vrijednost jer jedino sebe priznaje kao vrijednu u svojim očima.²⁷ Zato je stalno živčana, osjetljiva i oprezna. Njena taština nikad nije zadovoljena. Tako opsjednuta često završi u paranoičnom deliriju koji ju zna koštati i onoga što je najvrijednije, a to je vlastiti život.²⁸

Zaključak

U svome djelu *Drugi spol* autorica Simone de Beauvoir bavi se problematikom žena tijekom povijest, ali i opisuje i ženina unutarnja stanja tijekom života. U poglavlju *Narcisoidna žena* pozabavila se fenomenom ženskog narcizma. Objašnjava ga brojnim gledištima života; biološkim, psihološkim, ali nadasve društvenim. Narcizam u sebi ne mora nužno biti loš, kao npr. i egoizam. Dobro je raditi na sebi, napredovati i usavršavati se. I Isus sam kaže: »Ljubi bližnjega svoga kao sebe samoga.« (Mt 22, 39.) Dakle i nije moguće biti zdravo humana osoba bez ljubavi prema samome sebi.

Problem nastaje kad takav način života postane apsolutan. Tada za takve osobe ne postoji drugi, ne postoje bližnji, nego su oni središnja točka svemira. Simone de Beauvoir primjećuje da je narcizam izraženiji kod žena te je ona pokušala razjasniti taj fenomen pristupajući mu analitički. Počinje s tezom neravnopravnosti između spolova kao glavnim uzrokom tog problema. Ona se ne želi pomiriti sa činjenicom da muškarac i žena jednostavno nisu ontološki jednaki. Oni nisu iste biti i nikada neće biti unatoč svim težnjama i naporima današnjih rodni pokreta. Muški je mozak i ženski mozak drukčiji. Primjećuju različite stvari, osjećaju drugačije i svaki na svoj način izražavaju emocije. Nemaju jednake fizičke predispozicije. Ali se međusobno nadopunjuju i stvaraju savršenu ravnotežu u svijetu. Daju se jedno drugome u ljubavi i tako poništavaju sebe. To čine i jedno i drugo zato što su ravnopravni. Autorica to nije prepoznala. Nije shvaćala muškarca kao emocionalno biće. Istina, žene jasnije iskazuju osjećaje, ali to ne znači da oni ne postoje kod muškaraca. Tako da njezina tvrdnja kako su žene te koje su narcisoidne baš i nije u potpunosti točna.

Narcisoidan je onaj tko sebe uzima kao vrhovni cilj postojanja, neovisno o spolu. Jedini izlazak iz tog stanja otvorenost je prema drugome. »Ja« sebe najbolje mogu upoznati samo ako se darujem nekome. Čovjek nije izolirani pojedinac, nego društveno biće. Izgrađuje se u relacijama s drugim ljudima i naposljetku s Bogom. Samo tako je moguće prekinuti čarobni krug apsolutnog sebeljublja i u ljubavi se darivati bližnjima. Primjer smo dobili u Kristu, nevinome rassetome za sve. On je Ljubav koju je do kraja radikalizirao. Nasljedujući Njega i dajući bar malo Njegove ljubavi svakome kome je to potrebno, preoblikovali bismo ovaj svijet te bi uistinu nastalo kraljevstvo Božje, vladavina mira.

²⁶ Usp. isto.

²⁷ Usp. isto, 678.

²⁸ Usp. isto.

»Tko će naći ženu vrsnu? Više vrijedi ona nego biserje.«

(Izr 31, 10)

Darin Gibanjek, V. god.

Uvod

Iz samoga naslova ovoga rada možemo zaključiti kako je njegova glavna tematika usmjerena na traganje za vrsnom ženom. Ako ju je bilo teško pronaći autoru knjige mudrih izreka 700. god. pr. Kr., nema sumnje da ju je još teže naći danas. Teme koje ću dotaknuti u ovome radu, a koje su osobito važne za mlade, današnji duhovnici, svećenici, profesori nerijetko izbjegavaju i pokazuju nezainteresiranost za govor i promišljanje o tim temama kao što su obitelj, muško-ženski odnosi, osjećaji, spolnost. Nezainteresiranost i ravnodušnost prema tim temama označit će zasigurno kraj kršćanskog pravovjerja. Zato što izbjegavati govor o tome znači zauzeti onu stranu – ali ne Božju stranu.

Nasuprot nezainteresiranosti govoru o tome, seksualna revolucija današnjeg vremena ima jasan cilj: osloboditi zapadnu kulturu od bilo kakvog kršćanskog poimanja braka, tijela i spolnosti. Njezina je glavna oznaka »zatvorenost« od bilo kakve transcendencije. U današnjoj su kulturi svi putovi duha zatvoreni i tijelo je čovjeku postalo jedino utočište.¹ Seksualna revolucija izrodila je erotizaci-

ju i seksualizaciju žene te hiperseksualizaciju modernog mentaliteta koji ironizira sram i savjest, stvara otvorene veze i brakove. Zbog mnogih sljedbenika i zbog njezine agresivne nametljivosti da se prihvati seksualna revolucija uzrokovala je kod mnogih današnjih profesora, svećenika, duhovnika strah te se ne usude upustiti u govor o važnim vidovima čovjekove seksualnosti.² Kao da je došlo vrijeme opranih ruku i okrenutih glava. Promjene na bolje možemo ostvariti samo ako se ne zadovoljavamo šutnjom na sve (brojni) društvene deformacije.

Teologija, a zatim i sâm teolog, mora se baviti tim temama, jer nam analiza i uvid u te teme omogućuju bolje razumijevanje problematike društva u kojem se nalazimo. I ne samo to. Često se teologija bavi, tobože, nekakvim modernim i aktualnim temama koje, nažalost, uopće više nisu ni moderne ni aktualne, te onda pokušavaju dati odgovore koji često nisu u skladu ni s kršćanskim naukom, a još manje s tzv. modernim čovjekom! Možda jednostavno zbog cjelokupnog društvenog hedonističkog mentaliteta nisu u stanju teološki, moralno vrjednovati, prosuđivati seksualnost modernoga čovjeka. Zato se treba odgovornije uhvatiti u koštac s

¹ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, *Bioetika iz teološke perspektive*, Zagreb, 2014., 121.

² Usp. F. HADJADJ, *Dubina spolova*, Zagreb, 2011., 353.

tim temama, jer kršćanska vjera jedina može pružiti prikladan odgovor na mučno stanje današnjeg čovjeka.³

U radu ću pokušati prikazati kako, možda, ne tako vidljivi poremećaji u razumijevanju seksualnosti koja je lišena ljubavi mogu utjecati na žene, na obitelji i čitavo društvo. Svrha ovog članka nije »pametovanje« s visoka, nego jednostavno predstaviti stvarno stanje, istinu koja će pomoći iskrenim katolicima zamijeniti lažni mentalitet onim pravim katoličkim, koji je u skladu s Božjom voljom. Neka ovaj rad bude poticaj i drugima da možda ozbiljnije obrate pozornost tim temama pa i pod cijenu da nas u javnosti razapinju, ismijavaju i označe kao konzervativce i zaostale.

Životni put

Postoje dva životna puta; put braka i obitelji ili put svećeništva i redovništva. Današnji čovjek stvara svoj zatvoreni svijet i ne želi se ostvariti ni u jednom od tih dvaju putova. Mogli bismo ovdje navoditi mnogo razloga zašto je to tako, ali jedno je sigurno: čovjek današnjice nije sposoban za žrtvu ili je jednostavno ne želi.

Bio čovjek u braku ili u svećeništvu i redovništvu, jednostavno, mora trpjeti nekoga pored sebe, mora brinuti o nekome, mijenjati sebe u odnosu na drugoga. U brak se ponajprije ulazi da bi se pojedinac mijenjao na prvom mjestu, da bi se on učio i mijenjao preko drugoga, da drugoga ne mijenja. Jako teško je promijeniti drugoga, moguće ga je prihvatiti i zavoljeti onakvoga kakav je. Osjećati se dobro u braku znači osjećati se

dobro s nedostacima drugoga.⁴ I kad se mladi susretnu i upoznaju, dano im je raditi na tome i prihvatiti to, ne iskradati se, ali oni vrlo često misle da to nije to, da nije idealan ili idealna. Zbog nekih njihovih nestvarnih kriterija dogodi se jednostavno da propuste to. Idu dalje, traže i na kraju se zasite da više ne mogu biti s jednim ili jednom. Također i kada mladi uđu u brak, uvijek idu s rezervom; ako ne uspije, naći će se drugi ili druga, nije jedini/jedina.⁵ »Danas ideal postaje skupljanje što više seksualnih iskustava prije braka, ako do njega uopće i dođe.«⁶ »To je ta današnja nesposobnost za vjernost jednoj ženi ili jednom muškarcu.«⁷ Sve knjige o tome i sve priče – sve je to veliko »filozofiranje«, a sve je tako jednostavno; samo ljubavi treba, jedna požrtvovna iskrena ljubav. Kakva psihologija, kakve teorije? Ako su svjesni da o toj osobi ovisi njihov život, oni će sve učiniti samo da to bude kako treba i svaku će kušnju pobijediti.⁸

Zabavljanje mladih

Važan je trenutak pri susretu mladih ljudi upoznavanje. Vrlo često događa da mladi pri upoznavanja glume; svi žele ostaviti neki dobar dojam, a to onda ne može dugo potrajati. Može se glumiti neko vrijeme; kad-

⁴ Usp. V. ALBISETTI, *Terapija bračne ljubavi*, Zagreb, 1998., 111.

⁵ Usp. A. JOVANOVIĆ, *Brak i obitelj*, u: <https://www.youtube.com/watch?v=Yz5XgPeFwo> (15.11. 2019), 4.-8. min.

⁶ I. RAGUŽ, *Seksi čovjek i kraj ljubavi u kapitalizmu danas*, 139.

⁷ I. RAGUŽ, *Ivica Raguz o Michelu Houellebecqu: Književnik koji raskrinkava bijedu modernog čovjeka*, u: <https://www.bitno.net/academicus/teologija/michel-houellebecq-ivica-raguz-bijeda-modernog-covjeka> (12. 11. 2019.)

⁸ Usp. A. JOVANOVIĆ, *Brak i obitelj*, 8.-10. min.

³ Usp. I. RAGUŽ, *Seksi čovjek i kraj ljubavi u kapitalizmu danas*, u: *Communio. Međunarodni teološki časopis* 44(2018.)133, 137.

tad će se otvoriti do kraja jedno drugome i onda može biti problem kad djevojka ili mladić primijete da to nije ta osoba kakva su mislili da je, pa kažu: »Isfolirao me.« To je ta moderna hipokrizija – slaba procjena sebe, gluma, glumac koji sebe predstavlja boljim nego što jest. To je osobina koja u kasnijoj fazi »minira« odnos i vezu.⁹ Moderna je hipokrizija stvorila žene koje nemaju nutrinu, već su čiste maske. Muškarac koji se upušta s takvim gotovo sablasnim, nužno nezadovoljnim bićima dostojan je sažaljenja, ali upravo su takve žene u stanju najsnažnije pobuđivati čežnju muškarca: on traga za njezinom dušom, ali traganje ide u nedogled.¹⁰

Jako je bitno da mladić i djevojka ili muž i žena imaju o čemu razgovarati. Kad vidite mladi par na današnjim sastancima, malo razgovaraju, nemaju o čemu razgovarati, uzimaju mobitele i svatko počinje tipkati i tako pola sata i više. Komuniciraju tijelima, a to se brzo istroši. Najlakše je tako, ali najkraće traje. Vrlo brzo tijelo dosadi ako ne svijetli duša, ako nije Bog među njima, glavni davatelj ljubavi. Par nikada nije udvoje. Da bi veza ili brak bio uspješan mora biti utroje, mora Bog biti između njih. Prije, u vrijeme naših baka i djedova, termin zabavljanja imao je loš prizvuk, nešto površno i kao termin nije postojao, a spajanje muškog i ženskog u braku, stvaranje potomstva bilo je nešto vrlo ozbiljno – nije bilo nikakvog zabavljanja. U svom je tom zabavljanju mladima sve odlično. Naravno, stupaju u tjelesni odnos prije braka – to je jasna stvar. Nije joj prvi i nije ona njemu prva. I te su veze i brakovi već veoma klimavi; on pamti svo-

je prethodne i ona pamti svoje prethodne. Neka vidi lijepu ženu na ulici ili žena mladića pa će joj/mu se taj dojam vratiti, ne može ju/ga zaboraviti, a pogotovo ako je bio/bila u nekom ushićenju s njom ili njim.¹¹ Prva spolna iskustva uvijek ostavljaju posebno snažan dojam i stvaraju bliskost. Kod žena su, zapravo, brojni psiholozi pronašli fenomen koji se naziva urezanost. Oni to objašnjavaju time da se kod žene pri prvom spolnom odnosu slika njezina partnera »urezuje« u njezino sjećanje – na iznimno snažan i trajan način. Žene koje proživljavaju učinke predbračnog urezivanja često su uplašene ili uzrujane zbog svega što im se dogodilo. Ne mogu shvatiti kako i dalje mogu biti opsjednute s osobom koja nužno nije bila dobra za njih.¹²

U tom zabavljanju dolazi do istrošenosti, do zasićenja, prisutna je ta svedopuštenost. Mladi su se tu razboljeli. Kažu vrlo često: »Pusti me na miru. Sve je dopušteno. Poslije tako dugog zabavljanja okušaju jedni druge, znaju se do tančina, a nije bilo Božjeg blagoslova, nije bilo tajne, sve su vidjeli.¹³ I ako dođe do braka, lako puca jer je došlo do zasićenja. Nastaje golema euforija, ali isto tako euforija brzo i nestaje. Odnosi se prekidaju brzinom svjetlosti.¹⁴ Nikad se mladi nisu više isprobavali, navlačili, razvlačili, »malo kod njega, malo kod nje«, i nikad brakovi nisu bili nestabilniji nego danas: hoda se po deset godina i nakon godine dana braka razvode se i kao da nikad ništa nije bilo. Čak i

⁹ Usp. isto, 10.-11. min

¹⁰ Usp. I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljima Montaigne – Nietzsche*, Đakovo, 2016., 171.

¹¹ Usp. A. JOVANOVIĆ, *Brak i obitelj*, 11.-12. min.

¹² Usp. M. B. BONUCCI, *Prava ljubav*, Split, 2004., 81-82.

¹³ Usp. isto.

¹⁴ Usp. I. RAGUŽ, *Seksi čovjek i kraj ljubavi u kapitalizmu danas*, 145.

oni crkveno vjenčani brakovi lome donedavno neraskidiv vez.

Današnji mladi ne razmišljaju ni o braku ni o zabavljanju. Djevojke su u grupi i mladići su u grupi, traži se partner na brzinu. Usputni seks – samo potrošiti i smiriti najniže tjelesne strasti – za jednu večer odlično, a poslije: »Zdravo.« Takvim se načinom upuštanja u intiman odnos s drugom osobom seks sveo na puko trošenje gdje se druga uopće ne uvažava kao osobu. Ono što usputni seks posebno poništava kod čovjeka jest razdvajanje sebstva (osobnosti) od tijela koje postaje autonomni izvor užitka. Ne zanima nas u usputnom seksu više osobnost neke osobe, nego isključivo tijelo. Naposljetku, usputni seks isključuje svaku teleologiju, svrhovitost, otvorenost prema budućnosti; bitno je sada i u ovom trenutku potrošiti se. Nije više naglasak na tome da muškarac i žena budu jedno tijelo, nego da svatko bude svoj i da uživa, da konzumira, »troši«, kako se to danas kaže, drugoga, njegovo ili njezino »seksi« tijelo.¹⁵ Sve je to proizišlo iz današnjeg veličanja *single kulture* koja smatra da drugo tijelo ugrožava autonomiju, čini nas ovisnim o drugima, pa je dobro radije izabrati rad i karijeru, gdje ćemo moći biti mirni, neovisni, te se tu i tamo s nekime »potrošiti«.¹⁶ Dakle osjećaj za odgovornost jednak je nuli, želi se potpuna sloboda. Mladi ne žele da se bilo tko veže za njih i da im stvara opterećenje, odnosi se moraju događati unutar jedne ili dvije večeri i to je sve. Još je gore kada mladi kažu: »Otvoreni smo i slobodni za sve. Jednom se živi.« »Sva ta iskustva stečena u eksperimentiranju sa spolnim životom duboko zasijecaju ljudsku narav, ukorijenjuju

zlu naviku i stvaraju nuždu da se takvi čini ponavljaju. Ta nužda, kao lancima, veže i zatvara u kruto ropstvo.«¹⁷ »Pri takvom načinu emocije takvih ljudi bivaju uništene, a osjećaji zgaženi.«¹⁸ Mladi ne znaju što žele od braka, od prijateljstva, ali znaju da žele sve i sada: to je himna naše generacija, a čist mladić i čista djevojka doimaju se kao likovi iz bajke.¹⁹

Iskrivljenost spolnosti

Promislite na trenutak o ovome. Ako tijelo i spolnost trebaju objaviti naše sjedinjenje s Bogom te ako postoji neprijatelj koji nas želi odvojiti od Boga, što mislite na što će nasrnuti? Ako želimo znati što je najsvetije na ovome svijetu, dovoljno je promatrati što se najviše iskrivljuje i najnemilosrdnije obezvrjeđuje.²⁰ Cilj spolnosti nije samo užitak, nego nešto znatno trajnije – izgradnja veze između muža i žene, doživljaj jedinstva u intimnome susretu osoba koje se vole. Ako užitak postane cilj spolnosti, ljubav i rađanje potomstva propadaju.²¹ Društvo koje prestane štovati Boga kao Stvoritelja, štupa ljudsku stvaralačku snagu i pretvara je u lažnog boga, a takva spolnost onda ne ljubi čovjeka nego ga razara.²² I iz takvog odnosa gdje nema čistoće jedna će strana uvijek biti povrijeđena, osjećat će se iskorišteno, ali to najčešće ne želi priznati jer misle da ih par-

¹⁷ I. FUČEK, *Vjerovati i živjeti*, Split, 2004., 169.

¹⁸ H. A. PAULSEN, *Emocionalna čistoća – stvar srca*, Zagreb, 2008., 35.

¹⁹ Usp. A. JOVANOVIĆ, *Brak i obitelj*, 15.-17. min.

²⁰ Usp. C. WEST, *Teologija tijela za početnike*, Split, 2010., 26.

²¹ Usp. K. KNOTZ, *Seks kakav niste poznavali*, Split, 2019., 52.

²² Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti*, Split, 2010., 125.

¹⁵ Usp. isto, 145.

¹⁶ Usp. F. HADJADJ, *Dubina spolova*, 354.

neri vole i da ih to čini sretnim. Zapravo, takve žene ili muškarci ne uviđaju da jednostavno propuštaju ljubav bivajući s nekim tko voli seks više nego njih same. Međutim, čistoća nikad ne kvari ljubavni odnos. Ako je veza utemeljena samo na seksu, čistoća će ju dokrajčiti – ako je veza utemeljena na ljubavi, čistoća će je sačuvati.²³

Kršćanski model života jedini može dati odgovore i rješenja na mučno stanje današnjih mladih. Upravo kršćanstvom koje donosi suzdržljivost, zakon, zabranu i Boga može tako buditi, usmjeravati i čuvati čovjekove želje.²⁴ »Upravo ta suzdržljivost, igra golemu ulogu i, u konačnici, pozitivnu ulogu, jer oslobađa od egoizma, a samim time posredno oblikuje ljubav. Ljubav žene i muškarca ne može se izgraditi drugačije doli na putu određene žrtve i odricanja od sama sebe.«²⁵

Izlasci, noćni život

Budući da je noćni život izvor mnogih problema, reći ću nešto i na tu temu. Noćni izlasci, diskoteke, tulum – nažalost – sve je to na negativnoj bazi mladenačke seksualne radoznalosti. Prava se prijateljstva od kojih mogu nastati dobri brakovi tako ne cementiraju. Ti svjetovno napasni načini pobjediše vjeru i život po vjeri. Mladi nisu svjesni kako je taj način moralno i duhovno opasan, kako će biti loše spremljeni na čvrst brak, kako će se u braku sve lomiti jer nije građeno na hridi, nego na pijesku, i još gore, ne na auten-

tičnoj ljubavi, nego na tijelu.²⁶ Djevojka i mladić nakon noćnog provoda ostaju stranci, ne znaju se čak ni imena. Kod noćnog izlaska važna je samo tjelesna ljepota. Tu nije važno ništa osim tijela. Srce, karakter, temperament, ukratko, sve ono što čini osobu, što čini njezinu jedinstvenost, gotovo nema značenja. Sve se to ne pokušava upoznati jer se ne pokušava voljeti, nego iskoristiti, potrošiti. Takva su druženja loša, luda i isprazna. Loša su jer se na kraju uvijek pretvore u puteni grijeh, luda su jer su bez osnove i razloga, isprazna su zato što ne donose nikakvu korist, čast ili zadovoljstvo, naprotiv, trate vrijeme, dovode čast u pitanje, stvaraju tjeskobne težnje i nade, a da čovjek ne zna što zapravo hoće i za čim ide.²⁷ »Erotično-seksistička klima nosi u sebi tendenciju da se materijalnom daje prednost u odnosu na duhovno. Čovjek je danas na materijalnoj razini pretrpan, a na duhovno razini kao siroti beskućnik.«²⁸ Govori se da treba uložiti sve sile da se zadovolje osjetila, da treba težiti i ostvariti životne užitke. Mladi u jako ranoj dobi postaju izloženi »tsunamiju« svih oblika pornografije čime stvaraju iskrivljenu sliku seksualnih i romantičnih odnosa između muškarca i žene. Mladi to prihvaćaju, ali doživljavaju prazninu. S takvih susreta odlaze prazni, nezadovoljni.²⁹ Duboki je ljudski aspekt da se bude voljen jednostavno napušten. Ostaje samo seksualnost u svojoj neobuzdanosti. Prije je još postojalo divljenje

²⁶ Usp. I. FUČEK, *Istinoljubivost i mediji*, Split, 2009., 419.

²⁷ Usp. F. SALEŠKI, *Filotea. Uvod u pobožni život*, Zagreb, 2009., 192.

²⁸ R. SARAH, *Zamalo će večer i dan je na izmaku*, Zagreb, 2019., 355.

²⁹ Usp. M. SRAKIĆ, *Stopama sadašnjice*, Đakovo, 2013., 461-462.

²³ Usp. C. EVERT, *Istinska ženstvenost*, Split, 2012., 20-21.

²⁴ Usp. I. RAGUŽ, *Ivica Raguž o Michelu Houellebecqu: Književnik koji raskrinkava bijedu modernog čovjeka* (12. 11. 2019.)

²⁵ K. WOJTYŁA, *Ljubav i odgovornost*, Split, 2019., 211.

licu, postojala je očaranost pogledom, osmijehom. Pravo se divljenje izgubilo, a ljubav je presušila jer se nad njom izživljava i jer se iz nje istrgnulo, izvuklo što više užitaka uz što manje napora.³⁰

Mnogobrojni klubovi, mračne smrdljivo-zagušljive špilje koje nazivamo diskotekama s turbo-folk ili tehno glazbom koje prati raskošna striptiz--ikonografija niknuli su u Hrvatskoj kao gljive poslije kiše. Čini se da lake note folk-glazbe Cece, Lepe Brene, Mile Kitića mnogi mladi znaju napamet. Skače se na sve što ima brz ritam, a omlađenim gostima za šankom nije važno što pjevač u svojim srcopoljkama nekoga psuje, kune, vara ili poziva na linč. Svaki ugostitelj zna da će mu s takvim »cajkama« koje rasplamsavaju najniže strasti naglo porasti promet i prodaja alkoholnih pića. Zadoje-ni takvim pogubnim načinom života mnogi mladi počeli su svijet promatrati očima razuzdane zabave. Činilo im se da je sve zanimljivo, prolazno i bezvrijedno. Zabava je postalo ono jedino što životu daje smisao.³¹ Mnogi mladi nezadovoljstvo i prazninu vlastitog života žele nadomjestiti zabavom te su se tako domislili da će biti sretni ako na svoju bijedu, tugu i neznanje jednostavno ne misle. Dovoljno je samo, kako bi se to danas reklo, »izaći van«³². U »izlasku van« mladi nesvjesno tragaju za ispunjenjem, transcencijom, za Bogom. Ispunjenje traže u zabavi, pasivnim »gutanjem« zvukova i slika koje im nudi industrija zabave. Nadalje, oni to ispunjenje traže u kupovanju uvijek no-

vih stvari i njihovom čestom zamjenom za druge. Za moderne je mlade bitno biti uhranjen, dobro obučan, seksualno zadovoljen, a ipak bez svoga »ja« i bez Boga.³³

Groznicu subotnje večeri ostavlja u samoći sve one koji su se nadali da neće biti sami. Mladići svake subote s nadom ulaze u svoj omiljeni klub čekajući očaravajuću djevojku koja će im pomoći u rješavanju emotivnih problema. Oni žude za ispunjenjem, ali ubrzo se sve to pretvori u pustoš. Prilaze djevojkama za šankom koje ih ležerno odmjeravaju kroz oblak dima. Želeći im dobru večer, započinju svoj nespretnan razgovor upoznavanja čašćenjem jednom rundom pića. One ih ispočetka prezirno gledaju, nasmiješe se i okrenu glavu. Ako započnu s njima razgovor, često to nije iz znatiželje, nego zbog dosade. Kad vide da su oni uporni, one slegnu ramenima i kažu jedna drugoj kako s još jednom »budalom« ne žele imati posla. Tako ti naizgled pristojni mladići nakon što su izgubili svaku nadu da će možda upoznati svoju životnu partnericu, ženu, sjedaju za prvi slobodan stol nastavljajući cjelovečernje druženje sa šutnjom uz kutiju cigareta i pivom. Nakon više neuspjelih pokušaja uopće im ne pada na pamet da možda svoju buduću ženu traže na potpuno krivom mjestu. Tužno.³⁴

Odabir žene

Pri odabiru buduće žene treba imati na umu da nema idealne žene, pa prema tome ne možemo ni od koga očekivati da potpuno zadovolji našu sliku o nekoj idealnoj ženi bez ikakvih nedostataka i slabosti. Ne samo da uopće nema idealne žene, već nema ni

³⁰ Usp. D. ANGE, *Tvoje tijelo stvoreno za ljubav*, Đakovo, 2003., 149-150.

³¹ Usp. S. DRAGUN, *Sloboda na kušnji*, Zagreb, 2008., 108-109.

³² Usp. R. SARAH, *Zamalo će večer i dan je na izmaku*, 306.

³³ Usp. E. FROMM, *Umijeće ljubavi*, Zagreb, 1980., 76.

³⁴ Usp. S. DRAGUN, *Sloboda na kušnji*, 108-109.

određenog recepta kako treba izgledati žena za koju možemo biti sigurni da će biti pogodna za brak. Zato je izbor žene sasvim individualna stvar.³⁵ Kod odabira žene neke muškarce žena privlači samo zato što je žena. Druge privlači njezina profinjenost, osjetljivost, senzualnost, seksipilnost, lijep izgled, ženstvenost. Treće privlači njezin intelekt, karizma, ljupkost, sladak izgled, pamet, poštenost, brižnost, stidljivost. Dakako, bila bi idealna kada bi imala sve troje. Često se događa da je kod određenih žena prisutno samo prvo i drugo, da nas privlače samo svojom vanjštinom, a duhom su nevjerojatno odbojne ili, kako se kaže: »Čim otvori usta, bježi od nje!« Danas se izgubilo ono intelektualno i dobro u poimanju idealne ženske ljepote. Možemo reći da se čitava ženska ljepota svela na erotsko-seksualno lišeno ljubavi.³⁶

Za ljubav tu nema mjesta, a upravo je ljubav tu bitna. Ljubav primjećuje nešto ekskluzivno, nešto što ne zapažamo kod seksualne privlačnosti. I kod prave je ljubavi prisutna seksualna privlačnost, ali ona nije sebična, ona ne gleda samo na vlastitu ugodu, nego je usredotočena na drugu osobu. Puka seksualna privlačnost orijentirana je sama na sebe, zadovoljava se svakom drugom osobom koja je jednako privlačna ili čak i privlačnija. Kod seksualne privlačnosti osoba nije toliko životno važna – može je zamijeniti bilo koja druga osoba slična izgleda. Prava ljubav vidi ljubljenu osobu kao jedinstvenu, kao nekoga koga je nemoguće zamijeniti nekom drugom osobom. Seksualna privlačnost obilje-

žava izravnost i žurnost sadašnjeg trenutka, ona je usmjerena samo na fizičko tijelo, a prava je ljubav usmjerena na cijelu osobu i ima u sebi dimenziju vječnosti.³⁷

Zato je dobro da postoji vrijeme hodanja, vrijeme zaruka, odnosno vrijeme zabrane predbračnih odnosa. Zabrana ima pozitivnu ulogu; ona omogućuje muškarcu i ženi da se prvo »opipaju« intelektualno, tj. privlače li se duhovno. A onako, ako se odmah prepuste tijelu, tijelo ih zatvara pa misle da su jedno za drugoga i duhovno.³⁸ »Sam smisao hodanja nije u tome da nužno dovede do braka, nego do istine o toj vezi. Ako je par u fazi hodanja spoznao da nisu za brak – to je bila izvrsna veza. U vezi treba otkriti jesu li mladić i djevojka za brak ili ne.«³⁹ »Zato je dobro na početku staviti u prvi plan duh, a u drugi plan tijelo. A vjerujte: ako su muškarac i žena jedno drugomu duhovno privlačni, i tijela će im sigurno biti privlačna.«⁴⁰

Zavodenje

Zavodenje podrazumijeva da se ima vremena, da se prilazi drugomu izdaleka, a to znači s poštovanjem, kavalirski, ne namećući se, igrajući se s drugim u najpozitivnijem smislu riječi. Žena se pak također treba igrati, treba bježati, biti nedodirljiva, pomalo hladna, izazivajući tako muškarca da se još više preda.⁴¹ »Žena bi trebala biti tako skrivena

³⁷ Usp. C. KACZOR, *Sedam velikih mitova o Katoličkoj Crkvi*, Split, 2015., 100-102.

³⁸ Usp. isto, 80-81.

³⁹ J. RAĐA, *Puno mladih ima problema s prepoznavanjem temeljnog Božjeg poziva – da žive radosno i ispunjeno*, u: <https://www.bitno.net/vijesti/hrvatska/jakov-rada-mladi-krcanski-poziv> (7. 1. 2020.)

⁴⁰ I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljima Montaigne – Nietzsche*, 80-81.

⁴¹ Usp. isto, 82.

³⁵ Usp. M. SAVIĆ, *Kako izbeći i savladati bračnu krizu*, Gornji Milanovac, 1990., 29.

³⁶ Usp. I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljima Montaigne – Nietzsche*, 80-81.

u Kristu da muškarac mora vidjeti Krista kako bi vidio nju.⁴² Sa sigurnošću možemo reći kako je danas umijeće zavođenja nestalo. Odnosi se moraju događati brzinski, želi se odmah drugoga osvojiti, sve je nasilno, izravno, sve se nudi na pladnju, puno golotinje, previše tijela, sve se želi na brzinu, upasti u tuđi život, u tuđe srce i u tuđe tijelo...⁴³ Tu se radi o tkz. »flertu« ili »petingu«, koji se očituju kao međuspolno približavanje, seksualne igrice u kojima se postiže mogućnost odmah dobiti sve i sada. Sve je to izvan okvira prave ljubavi. Tu se zapravo radi o zabavi dviju osoba na erotično-seksualnoj osnovi izvan nakane budućeg zajedničkog života u braku. To je zabava bez ikakvih odgovornih zadataka, jedino s ciljem seksualnog zadovoljstva i manipulacija koje se zadržavaju na planu erotičnih umijeća i tehnicizma. Sfera ljudske osobnosti tu ne dolazi u obzir.⁴⁴

Naše je današnje društvo fluidno. Moderno je fluidno društvo potrošačko društvo; društvo brzine, kredita i trenutnog zadovoljenja želja koje samo potiče nove želje, dok ne dođe do konačne istrošenosti. Fluidno društvo ide protiv same naravi čovjeka. Ako je čovjek biće strasti, biće želja, da bi se očuvala istinska ljubav između mladića i djevojke, strast i želja ponekad traže odgodu, strpljenje, no današnje društvo to ne prihvaća te želi od čovjeka stvoriti biće lišeno strasti i želja.⁴⁵

Izbirljivost

Kod pronalaska i pristanka biti s nekim u vezi te ići prema braku sve više današnjih djevojaka ima nestvarno visoke standarde i prohtjeve vezane za to kakav treba biti muškarac. Mnoge od njih maštaju o izuzetno bogatim tipovima s visokim statusom, druge se žele samo zabavljati s muškarcima koji izgledaju kao »holivudski« glumci. Danas žene žele biti s top 20 % muškaraca, a oni koji su »normalni« i rade obične poslove i voljeli bi voditi jedan miran život često postaju *invisible men* koje ni jedna žena ne primjećuje. Problem današnjice što se tiče ljubavi jesu mediji i društvene mreže i internet u globalu! Žene koriste Instagram, gdje objavljuju razne slike žudeći za pažnjom (jer su i same takve po prirodi) i samim tim hrane svoj ego, skupljajući »lajkove« i komentare klinaca i staraca, dok bi zapravo pravu pažnju trebale dobivati od svojih muževa.

Koji je uzrok takve izbirljivosti? Društvo koje je već kod mladih ugušilo svaku istinsku želju moderno je društvo: već se od mladih dana sve probalo (alkohol, droga, seks), sve se doživjelo i vidjelo (internet, slike) da više uopće ne postoji želja. Tijelo se toliko ubija seksom da ono prestaje biti erotično, poželjno, te postaje aseksualno, neosjetljivo na podražaj. Gotovo je zastrašujuće koliko su ljudska tijela zapravo seksualno zamrla, upravo zbog seksa bez ljubavi.⁴⁶ Muškarci i žene, mladi, već su pravi zombiji; hodajući mrtvac, lišeni želja, žudnje, ispražnjeni od bilo kakve istinske strasti. Razlog tomu, između ostalog, jest i taj što je zapadna ateistička kultura poništila svaki zakon, zabranu, Boga. Odbacila je važnost da svijet bude prožet religioznošću, dovela je i u pitanje

⁴² J. EVERT, *Teologija tijela za nju*, Split, 2013., 15.

⁴³ Usp. I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljem Montaigne – Nietzsche*, 82.

⁴⁴ Usp. I. FUČEK, *Grijeh i obraćenje*, Split, 2004., 453.

⁴⁵ Usp. Z. BAUMAN, *Fluidni život*, Novi Sad, 2009., 100.

⁴⁶ Usp. F. HADJADJ, *Dubina spolova*, 355.

istinu kršćanske Objave, osporila njezinu vrijednost za oblikovanje i vođenje života, stvorivši nekršćanski i protukršćanski oblik života.⁴⁷ Modernitet koji proizlazi iz ateističko liberalne klime uspio je razdvojiti spolnost i ljubav. Pod krinkom je slobode mladim pokazao način kako se mogu imati spolni odnosi lišeni ljubavi i navezanosti. To je jedno negativno potrošačko-kuantitativno shvaćanje i odnošenje prema ljubavi. Mladi više ne vide pravo bogatstvo ljubavi, ljubav je za njih postala samo jedno od potrošačkih sredstava. I otuda dolazi takvo nezadovoljstvo, otuda takva nezasićenost i izbirljivost.⁴⁸

Odljubljivanje, prekid odnosa, rastava

Nakon gore prikazane analize ne trebamo se čuditi da se u današnjim odnosima žene i muškarci lako odljubljuju, brzo prekidaju odnose i traže rastavu braka. Nikad nije bilo više nesloge i pomutnje kao kod onih koji započinju svoje veze vodeći se ljepotom i ljubavnim žarom. Odnos između muškarca i žene treba čvršći i postojaniji temelj i obziriviji pristup; onaj prvi zanos tu nikako ne valja.⁴⁹

Odnosi se lako prekidaju jer su osjećaji nejasni i nestalni ako je sve usredotočeno na seksualizirano tijelo (bez emocija). Moderni ljudi više ne znaju kamo smjestiti emocije i kako ih uopće shvatiti. Naime, žene pod utjecajem racionalizma neprestano moraju analizirati svaki detalj (moguće ugroze) kod muškaraca. A ondje gdje je puno racionalizacije

nema spontanosti, nema opuštenosti, a time ni odnosa. Svaku sumnju da bi odnos mogao biti imalo asimetričan žene, ali i muškarci modernoga doba, odmah shvaćaju kao znak da odnos treba prekinuti. Današnji učestali prekidi odnosa također smanjuju sposobnost doživljavanja drugoga jer nas čine neosjetljivima za štetu i bol drugoga. Modernomu se čovjeku sugerira da što brže zaboravi svojega partnera, da se otvori novim odnosima, budućnosti, da se dalje razvija.⁵⁰ I zato se nakon prekida vrlo brzo ulijeće u nove veze kako bi oporavak bio lakše podnesen i kako bi se zaboravila prijašnja osoba. Žene znaju vrlo često glumiti da ne pate za svojim prijašnjim kako ni u jednom trenutku ne bi iskazale ovisnost ili slabost. Od drugih veza, naravno, nema ništa, nema sreće. Jako je teško oživjeti istinski osjećaj i istinsku predanost. Zašto je to tako? I kod nje i kod njega došlo je do emocionalnog ispražnjenja koje je posljedica prijašnjih veza ili brakova, a i s godinama duh i tijelo nemaju više snage za novi početak. Zato se ti drugi, treći brakovi i veze svode samo na isprazni zajednički život koji ima jedinu ulogu: prekriti duboki očaj samoće koji se provlači kroz dušu jedne ili druge osobe.⁵¹

To dovodi do potpunoga nestanka povjerenja: više nitko ni u koga nema povjerenja jer povjerenje podrazumijeva spremnost na ranjivost, a što nitko više ne želi nakon mnogobrojnih prekida koje je doživio! Prije je povjerenje bilo zajamčeno religijskim, društvenim okvirom; muškarci i žene mogli su se osloniti jedni na druge s potpunim po-

⁴⁷ Usp. R. GUARDINI, *Konac novoga vijeka*, Split, 2002., 113.

⁴⁸ Usp. A. TRSTENJAK, *Stara i nova slika obitelji*, Đakovo, 1991., 69.

⁴⁹ Usp. I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljima Montaigne – Nietzsche*, 78.

⁵⁰ Usp. I. RAGUŽ, *Seksi čovjek i kraj ljubavi u kapitalizmu danas*, 147.

⁵¹ Usp. I. RAGUŽ, *Ivica Raguz o Michelu Houellebecqu: Književnik koji raskrinkava bijedu modernog čovjeka* (12.11. 2019.)

vjerenjem, jer je (sakramentalni) okvir štitio jednoga i drugoga partnera! Danas pak se žene radije odlučuju biti poduzetnice same sebi koje se oslanjaju samo na sebe i na svoje psihičke resurse, kako bi izišle na kraj s nesigurnošću i neugodnostima. Osim toga, nakon učestalih prekida i rastava osobe postaju jako osjetljive i ranjive jer su jednom bile duboko ranjene. Zato je potrebna mala nesuglasica, gotovo nešto banalno i nebitno (nekakve inače u normalnim odnosima beznačajne navike: odijevanje, nepranje zubi, nepostojanje ukusa za određenu hranu, manjak zajedničkoga interesa za umjetnost, politička neslaganja) da se odnosi naglo prekinu. Ta je misao danas tako aktualna.⁵²

Borba protiv žene

Sveti Ivan Pavao II. govorio je da davao napada veze mladih parova, pa i obitelj tako što želi uništiti sliku Boga u ženi, zato što iz nje, kao i iz Boga, izlazi život. Upravo problemi mladih, pa kasnije i obitelji, nastaju tek onda kada se izbaci Boga iz svoje svakodnevice i prestane važiti kršćanski model života.⁵³ Žena ima zadatak spasiti čovjeka od težnje za tuđinom, pomoći mu da ne bude vječni skitnica. Prva misija žene očituje se u rađanju, majčinstvu. Žena vodi čovječanstvo k ostvarenju njegovih najviših mogućnosti. To može učiniti na dva načina: zabludom i nevjernošću kao Eva ili istinom i vjerom kao Marija. Dakle, metafizičko je poslanje svake žene biti službenica Gospodnja i suotkupiteljica poput Marije. Danas vidimo da mnoge

žene sebi umanjuju vrijednost koju su dobile od Boga.⁵⁴

Žena je danas u modernom društvu bez Boga iskorištena te se pretvorila u trgovačku i seksualnu robu.⁵⁵ Naše su mlade žene moralno, tjelesno, duhovno, spolno izgubljene, dezorijentirane. Svojom su seksualnošću tjerane u nemir. Mučno je kada žene svlada njihova seksualnost i ni na što drugo više ne mogu misliti. Ne mogu više osjećati ni same sebe. Ne mogu uživati seksualnost, nego su izručene i zarobljene u svojem seksualnom nagonu.⁵⁶ Taj osjećaj gubitka čistoće, temelja i okvira očituje se na niz načina kao npr. u podrigivanju, pljuvanju, pušenju, nepristojnom govoru i odijevanju. Premda bi takve žene mogli smatrati da su samosvjesne i sigurne u sebe, one zapravo takvim ponašanjem otkrivaju samo svoju nesigurnost.⁵⁷ Vrlo često uzore traže u filmu, na Instagramu, na »cajkaškim« koncertima i estradi. Za mjesto pokazivanja izabiru diskoteke, gdje lako upadaju u zamke alkohola i usputnih veza.⁵⁸ »Djevojke smatraju kako su trajne veze stvar prošlosti. U modi je izjavljuju *hooking up* ili neobvezni seksualni susret na pijankama koje ne uključuju emocije.«⁵⁹ »Jako je rijetko da možemo vidjeti neku djevojku koja uživa u sportu ili da npr. uživa u kuhanju...«⁶⁰

⁵⁴ Usp. S. DRAGUN, *Sloboda na kušnji*, Split, 2008., 113-118.

⁵⁵ Usp. *isto*, 118.

⁵⁶ Usp. A. GRÜN, L. JAROSCH, *Živi što jesi*, Zagreb, 2013., 82.

⁵⁷ Usp. J. EVERT, *Teologija tijela za nju*, Split, 2013., 19.

⁵⁸ Usp. Ž. BEZIĆ, *Razvojni put mladih*, Đakovo, 1989., 234.

⁵⁹ Z. MILIŠA, *Šok današnjice*, Split, 2015., 308.

⁶⁰ Ž. BEZIĆ, *Razvojni put mladih*, 234.

⁵² Usp. I. RAGUŽ, Seksi čovjek i kraj ljubavi u kapitalizmu danas, 148.

⁵³ Usp. Kateheza o ikoni Svete Nazaretske Obitelji, u: <https://neokatekumenski-put.blogspot.com/2013/02/kateheza-o-ikoni-svete-nazaretske.html> (30.11. 2019.)

Žena današnjice igra brojne uloge u društvu, obitelji i na poslu za koje se presvlači u prikladna odijela, poput glumice koja mora slijediti upute režisera, a u takvoj životnoj fragmentaciji teško je osjetiti moralnu odgovornost u svakoj pojedinoj ulozi. Današnje vrijeme proizvelo je ženu kao hermetički zatvorenu, usamljenu monadu napuštenu usred mnoštva, beskrajno udaljenu i nepovratno otuđenu, bez intimnosti i moralnosti.⁶¹ Ulogu u svemu tome odigrali su i mediji, i internet, društvene mreže. Djevojkama se na društvenim mrežama »pune glave« da se njihova vrijednost određuje mladićevom reakcijom na njih. U medijima imaju *pressing* gdje je nevinost predstavljena kao nešto što nije normalno, gdje se to mora hitno riješiti, da bi te smatrali civiliziranim. Ako prestanu slijediti standarde novoga ukusa, prestaju biti relevantni, atraktivni, odnosno seksi. Zlo zato propagira užitak spolnosti i nužnost upražnjenja seksa što je to prije moguće. U seksualiziranu društvo proširilo se mišljenje da se spolnim nagonom ne može vladati i da bi bilo sasvim pogrešno zahtijevati od mladih da ne ulaze u spolne odnose prije braka, da bi to bilo protiv čovjekove naravi i stoga nemoguće.⁶² »Kad bi spolno zadovoljstvo bilo tako važno, onda bi prostitutke bile najsretnije žene na svijetu.«⁶³

Žena bez muškarca i djece

Današnja kultura i današnji mediji stavljaju ženama kao ideal uspjeh, karijeru, autonomiju, autentičnost u smislu da je sreća imati

»svoj svijet«, a ne svijet udvoje. Danas ako žena želi biti priznata u društvu, mora imati neki status, mora biti uspješna, imati karijeru. Uspješan, seksi i vitak model zamijenio je ženu kao majku i kućanicu te ju je kao takvu postavio za kriterij uspješne ženskosti. Sve potrebe takve žene osobito nakon 40. godine života – potreba za vlašću, funkcijama, dokazivanjima – nisu ništa drugo nego izričaj dubokoga očaja: one su izričaj već postojeće unutarnje destrukcije jer nemaju ništa u životu, ni muža, ni djecu. Kad se takve žene utaže u životnoj znatiželji, okreću se sebi i onda su one te koje biraju i određuje s kim će i gdje će. Postaju si prioritet i trude se udovoljiti u svemu, pa i u seksu. Takve dezorijentirane žene traže puno mlađe muškarce koji će moći održati njihov seksualni tempo. Zato se danas ženama preporučuje usputni seks koji će ih naučiti usredotočiti se na karijeru, tj. da svoju osobnost podrede radu na sebi i karijeri, a tijelo seksu i užitku. Lako je uvidjeti kolike su moderne žene ulovljene u klopku takvih teorija. Posebice je zanimljivo primijetiti u Hrvatskoj i drugdje kako te žene, koje zbog karijere ne žele stabilne odnose, nego samo one usputne, kada počne otkucavati biološki sat, brzo se vjenčaju, dobiju dijete, ali se onda opet još brže razvedu. Zašto? Pa da nastave ondje gdje su stale, a to je samoostvarenje, autentičnost, autonomija!⁶⁴ Ateistički liberalizam zapada došao je do zaključka da su za sva zla krivi muškarci, očevi, odnosno hijerarhijska struktura društva, pa se moralo napose u feminističkom pokretu »ubiti oca«, muškarca, super ego, tog autoritarnog simbola. Otac, muškarac u životu moderne žene postaje

⁶¹ Usp. Z. BAUMAN, *Postmoderna etika*, Zagreb, 2009., 312-313.

⁶² Usp. G. KUBY, *Nova ideologija seksualnosti*, Split, 2010., 128.

⁶³ T. IVANČIĆ, *Ozdravimo suvremeni brak*, Zagreb, 2016., 55.

⁶⁴ Usp. isto, 148.

suvišan, opasan, nebitan.⁶⁵ »Biti moderna žena znači vjerovati u vlastite individualne želje kao lokus autoriteta i samoodređenja. Upravo ta seksualna autonomija nametnuta je modernim ženama kao najcjenjeniji posjed, ali to nije samo moralno pogrešno nego je i metafizička laž.«⁶⁶

»Feministička žena je apokaliptička zvijer koja sije kulturu smrti. Zmija koja guta jaje i izbacuje smljevenu ljusku, crna udovica koja nakon parenja ubija mužjaka. To je žena čija je strast kadra nadvladati i poniziti, pokoriti svijet. Ona ne želi biti majka, ne želi imati muškarca. Ona ne oprašta i ne ljubi, ona želi uništiti svijet koji je za nju inicijativno muški, iako je u svome biću ženski! Ona prezire majčinstvo u ime nekih osobnih hedonističkih karijerističkih prava. Za nju je brak smiješna i sporedna forma življenja. Ona promiskuitet priznaje kao nešto normalno, a ćudoređe proglašava besmislicom i izmišljotinom.«⁶⁷

Žena koja je emancipirana, koja prestaje biti određena muškarcem, živi samo za sebe, pretvorila se u poduzetnicu i prkosno se natječe s muškarcem da bude bolja i pametnija od njega. Prestaje biti i humana i ljudska. I čim vidimo da ne treba muškarca i da ne živi s muškarcem, da je postala ravnodušna prema muškarcu – može ona biti vrhunska znanstvenica, poduzetnica, brižna majka, humanitarka, aktivistica – ona propada u

nehumanost.⁶⁸ Žena koja trči za svojom karijerom, i ako bude imala djecu jednog dana, ona toj djeci ne može dati dovoljno pažnje. To će dijete imati bogatstvo, sigurnu egzistenciju u materijalnom smislu, ali neće biti nahranjeno ljubavlju svoje majke. I ono će porasti s odbojnošću i mržnjom prema svojoj majci, a tu će mržnju kasnije prenijeti na svoju ženu ili muža. U takvom je načinu odrastanja sve to normalan slijed događaja. Mi moramo čuvati naše žene. Ako one ode u nemoral, onda se od njih pravi životinja; to je jedna animalizacija žene, koja nalazi zadovoljenje jedino u nadražaju najnižih poriva i takva žena ne može odgajati djecu jer jednostavno nije sposobna, ne može biti dobra majka.⁶⁹

Neshvatljivo je i nepojmljivo da mnogi muškarci pristaju biti u vezi sa ženama koje ne žele djecu s njima, već smatraju da ima važnijih stvari u životu. S takvom ženom ne bih ostao ni sekunde zajedno, koliko god ona bila pametna, uspješna i lijepa.⁷⁰ Danas je majčinstvo poniženo, jer jedini rast koji žene zanima ekonomski je rast. Ima majki koje se upuštaju na pogibeljna putovanja očajnički pokušavajući napuniti svoj trbuh boljom budućnošću, a osobe kojima je trbuh pun i srce lišeno ljubavi prazne su, nesposobne voljeti i darivati se.⁷¹

Majčinstvo je onaj cilj prema kojem Stvoritelj želi usmjeriti čitavo ženino biće, a žena

⁶⁸ Usp. I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljima Montaigne – Nietzsche*, 16-17.

⁶⁹ Usp. A. JOVANOVIĆ, *Brak i obitelj*, 20.-24. min.

⁷⁰ Usp. I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljima Montaigne – Nietzsche*, 80.

⁷¹ Usp. *Papa Franjo: Danas je majčinstvo poniženo*, u: <https://www.bitno.net/vijesti/vatikan/papa-franjo-danas-je-majcinstvo-ponizeno> (7. 1. 2020.)

⁶⁵ Usp. I. ŠOLA, *Europa je žena koja ponižava žene*, u: <https://kamenjar.com/ivica-sola-europa-je-zena-koja-ponizava-zene/> (21. 1. 2020.)

⁶⁶ Usp. R. DREHER, *Benediktova opcija*, Split, 2017., 240.

⁶⁷ Z. VUKMAN, *Propast svijeta ili novo doba poganstva*, Split, 2016., 172-173.

koja se odrekne majčinstva odrekla se najveće časti i najvišeg dostojanstva.⁷² Bit je žene biti majkom, predanim primanjem postati plodna, dopustiti da u njoj život nastane, da ga nosi i njeguje. Ženino majčinstvo ostvaruje se u razgovoru muža i žene, kad žena prihvaća uz sebe muža i uzvraća mu, obogaćuje njegovo mišljenje, planiranje, rad. Majčinstvo se događa kad majka oblikuje dom, u njemu se drugi smatraju zaštićeni, nahranjeni, izliječeni, u njemu samom potvrđeni.⁷³ Lijepe, pametne, uspješne žene spasiti će se od prokletstva karijerizma i vlastite ljepote ljepotom rađanja. Ako rađanje djece i briga za djecu načini odmak od zaljubljenosti i opsjednutost u vlastitu ljepotu i karijeru, postati će načinom kojim lijepe žene izlaze iz svoga ega i posvećuju se drugomu, mužu, djeci.⁷⁴

Život udvoje

Većina ljudi ima sve u životu, i posao i novac. Međutim, kad ti nedostaje jedna osoba koju voliš, nedostaje ti cijeli svijet, cijeli je svijet mrtav. Bez života udvoje, bez ljubavi, modernomu čovjeku preostaje život u bijedi te jedino prepuštanje tjelesnim užicima (alkohol, seks) ili pak antidepresivima koji podižu razinu serotonina, hormona sreće. No poput svih antidepresiva tako ni jedan antidepresiv ne čini sretnim, ostavlja k tomu još i negativne posljedice na tijelo, a to je ponajprije gubitak svake »želje«. Jedina istinska ljudska sreća sastoji se u ljubavi, u onome što nazivamo »*životom udvoje*«. A taj je život

udvoje vrlo konkretan i zapravo jednostavan, odnosno tako je malo potrebno čovjeku za sreću: navečer nakon posla doći doma, razgovarati s voljenom osobom, osjetiti pod rukom njezino tijelo, popiti čašu vina. To su sitnice ljudskog života koje čovjeka čine sretnim i ispunjenim.⁷⁵ »Zato je dobro da muž i žena odvoje trenutke samo za sebe, trenutke kada će zaboraviti na sve drugo, kada će se usredotočiti isključivo jedno na drugo i oživljavati svoju ljubav.«⁷⁶

Razgovarati, praštati, moliti – to je program uspješnog bračnog života udvoje sažet u trima riječima koje su poput triju stupova ljubavi. Razgovarati. Za razgovor treba imati vremena. Svi znamo da se može razgovarati i pritom ništa ne reći i da se komunikacija među supružnicima ne mjeri brojem izgovorenih riječi. Da bi riječ bila u službi ljubavi, najprije treba slušati. Upravo nedostatak slušanja uništava razgovor: tek što je jedan otvorio usta, drugi – već znajući što će čuti – postane zlovoljan prije nego što je onaj dovršio rečenicu. Praštati. Do mnogih rastava braka dolazi vjerojatno što većina zaručnika nije uopće shvatila da je brak mjesto gdje treba najviše praštati. Svađe i nesuglasice nisu neuspjeh ljubavi ako poslije njih uslijedi praštanje i pomirenje. Praštanje je znak istinske ljubavi. Ljubav koja traje podrazumijeva stotine i stotine razmijenjenih oprosta! Moliti. Jedan bračni par koji je bio pred razvodom braka odlazi kod svećenika na razgovor. Svećenik im je savjetovao da svake večeri bez iznimke, držeći se za ruke, zajedno mole. Kažu da su u početku bili

⁷² Usp. D. VITTURI, *Obitelj – škola ljubavi i života*, Split, 2017., 169-170.

⁷³ Usp. T. BELLER, *Pripadamo jedno drugom*, Đakovo, 1994., 40-41.

⁷⁴ Usp. I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljicama Etty – Rachel – Simone*, Đakovo, 2019., 67.

⁷⁵ Usp. I. RAGUŽ, *Ivica Raguž o Michelu Houellebecqu: Književnik koji raskrinkava bijedu modernog čovjeka* (12. 11. 2019.)

⁷⁶ A. V. HILDEBRAND, *Ljubavlju oplemenjeni*, Split, 2006., 23.

sumnjičavi kada je svećenik pred njih stavio tako jednostavan zahtjev. Nekoliko godina poslije svjedoče: »Naš je brak spašen i preobražen, uglavnom zahvaljujući tom kratkom vremenu koje smo zajedno vjerno provodili pred Bogom.« Ima li što jednostavnije od toga? To je gotovo ništa, a mijenja sve.⁷⁷

Moda danas

Modna je industrija uvelike doprinijela stvaranju predodžbe o ženskoj ljepoti, ali i njeziom seksepilu. U posljednjih stotinjak godina ženska se moda izrazito promijenila te samim time i donijela mnogo promjena u poimanju ženskog izgleda. Kada govorimo o modnoj industriji kao onoj koja utječe na stvaranje predodžbe o ljepoti i ženi kao »seks simbolu«, utjecaj mode možemo sagledati iz dvaju gledišta; prvo je ono koje predstavlja samu odjeću koja po određenim, zadanim standardima čini ženu privlačnijom i seksipilnijom dok drugo gledište obuhvaća same modele kao figure, »idole« koji u raznim revijama, modnim editorijalima i časopisima stvaraju određenu sliku o ženskom tijelu. Možemo slobodno reći da je moda zbog toga postala izričaj izgubljenog identiteta, i upravo iz toga modni kreatori crpe svoju snagu i utjecaj. Njima je stalo do toga da moderni čovjek nema čvrsti identitet. Tada oni svojim modnim kreacijama stvaraju novi identitet koji potom novom modom ponovno poništavaju te opet stvaraju novi, i tako u nedogled. Moda je također izričaj samodopadnosti i statusa. Odijevanjem pokazujemo svoju moć pred drugima, moć koja se temelji izričito na modnim predmetima. Čovjek pak nema potrebe izdvajati se od gomile i pokazivati svoju moć modom, nego snagom

duha. Modni odjevni predmeti služe da se tijelo druge osobe učini savršeno lijepim, a kad se ta osoba skine, možemo ostati nemalo šokirani kako se to isto tijelo razlikuje od onoga kakvim se modno predstavlja.⁷⁸ Moda je posebno pogubna za žene koje su više izložene njezinu utjecaju i njezinu nemiru te nestalnosti.⁷⁹ Danas je važno da žena bude seksi: da se odijeva po ukusu konzumerističkoga tržišta (uske hlače, suknje, haljine), da vrijedi mršavost, plava kosa, dekolte, duge noge, glatka koža, da vizualno pokazuje svoj seksipil modom, športom, kozmetikom.⁸⁰ Mnogo je negativnih vidova odijevanja. Danas više nema žena koje vole šetati u dugim haljinama. Doista, moda ih tjera nositi minice, biti preotvorenih grudi, boraviti na javnoj plaži golih grudi, pokazivati trbuh (pupak, kod tinejdžera) i nositi traperice tako da se još jedva drže na tijelu. Uz to postoji *uni-sex* moda pretjeranih oblika, a time i sve šire uvođenja tzv. *gay kulture* itd. Ta je seksi-moda osobito naglašena u diskotekama i noćnim klubovima. Naglašavanje seksualnosti i kulture tijela odvojeno od kulture duše u seksi-modi svih načina loše je, grešno, zavodnički.⁸¹ Isto tako, živimo u vrijeme naglašenog feminizma, vrijeme natjecanja u privlačnosti. Poniznost, čistoća i čednost postaju strani pojmovi. Žena svojim načinom oblačenja postaje objekt želja.⁸² U tom mentalitetu današnjeg općeg erotizira-

⁷⁸ Usp. I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljima Montaigne – Nietzsche*, 27-28.

⁷⁹ Usp. *isto*, 164.

⁸⁰ Usp. I. RAGUŽ, Seksi čovjek i kraj ljubavi u kapitalizmu danas, 143.

⁸¹ Usp. I. FUČEK, *Život i smrt*, 155-156.

⁸² Usp. M. G., *Ljepota tradicije; znak poštovanja prema Bogu – veo na glavi*, u: <http://magnifikat.hr/ljepota-tradicije-znak-postovanja-prema-bogu-i-zeni-veo-na-gla-vi/> (12. 12. 2019.)

⁷⁷ Usp. C. PONSARD, *Vjera u obitelji*, Split, 2006., 33-36.

nja čovjekova ponašanja sve se više gubi smisao za ono što je seksualno uredno, čisto, što čuva, izgrađuje i osposobljuje za ljubav pa se zamjenjuje sa seksualno neurednim, bestidnim, što koči napredak rasta u ljubavi ili ga posve blokira. Gubi se smisao za rasuđivanje što je dopušteno, a što nije, što je grijeh, a što nije.⁸³

Neki autori smatraju da se mi kršćani vrlo često znamo rugati s muslimankama, pa kažemo: »Vidi ovu muslimanku kako se omotala. Što izigrava time?« Nismo ni svjesni da oni čuvaju i spašavaju svoje žene jer jedno društvo ovisi od zdrave i moralne žene. Pravoslavni monah Arsenije Jovanović kaže da Nijemci ne mogu ništa Turcima u Njemačkoj zato što su sačuvali svoje žene. Muslimanke možda čudno izgledaju za ovo društvo, ali one ipak čuvaju svoju čednost, svoj moral. Za razliku od muslimanki naše su mlade kršćanke ogoljene, istetovirane, izbušene. Kuda to sve vodi? To su sve riječi: »Priđi, stavi ruku na mene i vodi me gdje god hoćeš.« Ne vjerujem da je bilo što drugo, da žena kaže: »Stanite. Ja sam sad jedna fina djevojka«, kad je ona skroz gola, kad ima *piercing* u pupku, kad joj se sve vidi.⁸⁴ Ima i onih koje su opsjednute lijepim, isklesanim tijelom, pa po cijele dane vise u teretanama kako bi luđački istrenirale svoja tijela, a to znači učiniti ga što manje propusnim, rezonantnim za drugoga.⁸⁵ Ono što danas vrijedi jesu *jogging*, *pilates*, *fitness*: naša civilizacija daje sliku sretnog zaokreta prema tijelu i traži od žene savršenu fizičku formu.

Žena koja to postigne postaje narcisoidna. Druge žene koje počnu slijediti njezin primjer postaju joj trajna ugroza i prijetnja.⁸⁶ »Duh ovoga vremena tjera žene da stalno budu atraktivne i da tu atraktivnost pokazuju promiskuitetnošću, a samim time je uništen istinski odnos ljubavi.«⁸⁷ Ta je današnja moda moda tijesnih farmerki. To je sve kao hulahupke toliko priljubljeno da se svaki tjelesni nabor vidi i to, ustvari, uopće više nije privlačno. To te žene ne znaju. Uvijek je privlačnije vidjeti ženu u nekoj haljini, nego minici. Pristojno, čedno odijevanje ne znači neprivačno odijevanje. Dobro je kada se žena privlačno odijeva, ali kada se žena čedno, pristojno odijeva to znači da ona želi pokazati potpunu osobnost, a ne samo intimne dijelove svoga tijela. Ona pristojnim odijevanjem želi u prvi plan staviti svoju unutarnju ljepotu. Tu unutarnju ljepotu nikako ne želi ugroziti ili staviti u sjenu svojim oskudnim odijevanjem⁸⁸

Nema više tajne, nema otmjenosti. Takve žene misle da će privući nekoga, a ne znaju da će privući muškarca koji je još jeftiniji od njih, koji nikada neće biti dobar muž, dobar otac, dobar čovjek na poslu. One već unaprijed izabiru čovjeka kojega će zamrziti jednog dana, od kojega će se razvesti, gdje će biti alimentacije, frke, ludila s djecom. I to je sve legalni kriminal u kojemu najviše djeca ispaštaju.⁸⁹

⁸⁶ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, *Bioetika iz teološke perspektive*, Zagreb, 2014., 122.

⁸⁷ I. RAGUŽ, *Ivica Raguž o Michelu Houellebecqu: Knjževnik koji naskrinkava bijedu modernog čovjeka* (12. 11. 2019.)

⁸⁸ Usp. M. B. BONACCI, *Prava ljubav*, Split, 2004., 167.

⁸⁹ Usp. A. JOVANOVIĆ, *Monah Arsenije Jovanović o ženama*, 1.-2. min.

⁸³ Usp. I. FUČEK, *Predbračna ljubav i bračna ljubav*, Split, 2005., 509.

⁸⁴ Usp. A. JOVANOVIĆ, *Monah Arsenije Jovanović o ženama*, u: <https://www.youtube.com/watch?v=QMExvLXuqj8> (13. 11. 2019.), 0.-1. min

⁸⁵ Usp. I. RAGUŽ, *Epimeteje*, Đakovo, 2016., 104.

Uzrok svega toga možemo vidjeti u usamljenosti, ali ne ljudskoj usamljenost nego usamljenost jer nemamo Boga više. Čovjek može biti sam na cijelom svijetu, ali kad ima Boga u svome životu, on nije usamljen. Žena koja ima jaku osobnost u sebi, ona koja ima karizmu, svojom će osobnošću, karizmom, intelektom privlačiti, djelovati i utjecati na ljude, a one žene koje su prazne, koje nemaju što ponuditi, one će »praviti cirkus od sebe«: tetovirati se, izbušiti, ogoliti se, staviti *piercing* u pupak ne bi li nekoga privukle i svratile pozornost na sebe. Opet to nikad ništa neće biti jer je i najružnija žena lijepa ako nosi Boga u sebi. Zato moramo raditi na svojim dušama, a na svojim osobnostima i na tijelima, lako ćemo.⁹⁰

Žena s naslovnice

»Nevjerojatno kako modni časopisi tako olako i dobro prodaju maglu, kako ispiru mozak ženama uvjeravajući ih da nisu dovoljno dobre i da trebaju izgledati kao neki modeli. Industrija ljepote živi od širenja laži. Reklame su za žene desetljećima utemeljene na istom principu. Ti nisi dovoljno dobra! Nešto s tobom nije u redu! Zapravo, puno toga s tobom nije u redu! Nisi dovoljno pametna! Ona je je ljepša! 85 % takvih je sadržaja, posvećeno tomu da tjeraju žene na razmišljanje kako su nesavršene i neprikladne.« 70 % žena osjeća se krivima, posramljenima, depresivnima nakon tri minute čitanja modnih časopisa, a pogotovo mlađe djevojke. Usađuje im se osjećaj manje vrijednosti što često dovodi do nezadovoljstva vlastitim tijelom i iskompleksiranosti. Tisuće plaćenih marketinških stručnjaka dobili su ogromne novce da peru mozgove ženama, da prodaju

iluziju i unište njihovo samopouzdanje. Takvi magazini trebali bi biti ilegalni. »Oni su u srži protiv žena, a one im daju svoju moć – svojim novčanikom.«⁹¹

Medijske reprezentacije imaju veliki utjecaj na stvaranje naših uvjerenja i oblikovanje naše svijesti, iako najčešće sami to ne primjećujemo. Prikazi polugolih ženskih tijela nalaze se svuda oko nas, počevši na naslovnicama časopisa, reklamnim plakatima, televiziji i društvenim mrežama. U magazinima nema žene s nedostacima; sve su redom idealne ženske figure, idealne konture lica, predstavljene u vrlo eksplicitnim i seksualiziranim pozama. Zbog toga su druge žene stavljene pod golemi teret da moraju dorasti zahtjevima biti kao one iz magazina – privlačne, vitke, seksi. Većina tih fotografskih prikaza sa časopisa nije čak ni stvarno, već su kompjuterski proizvod. Te fotografije dočepuju se računalnim programima kako bi uklonili svaki trag nedostatka (u biti, svaki trag normalne ljudskosti). Tehnologija je napredovala do te mjere da se prikazima žena u časopisima ili televiziji manipulira; *photoshop*, šminka ili odjeća samo su neki faktori kojima se to postiže. Usavršavanjem tijelo postaje manipulativno sredstvo u jačanju socijalnog i ličnog statusa, a ljepota postaje uporabna vrijednost. Modni magazini promoviraju takve kriterije koje većina žena najčešće ne mogu ispuniti te im ojača svijest o vlastitom tijelu i učini ih sve nezadovoljnijima vlastitim izgledom. Na taj način mnoge djevojke počinju previše disciplinirati vlastito tijelo te to prerasta u psihički poremećaj

⁹¹ Usp. M. G., *Ružna istina o časopisima ljepote*, u: <http://magnifikat.hr/ruzna-istina-o-casopisima-ljepote/> (12. 12. 2019.)

⁹⁰ Usp. *isto*, 2.–3. min.

koji naposljetku rezultira bulimijom i anoreksijom.⁹²

Ako na sve to gledamo kao vjernici, mi znamo da je ljepota svakog ljudskog bića u tomu što ga je Bog stvorio. I On sa svakim ima svoj plan. Nitko mu nije nebitan.⁹³ Žena zato ne bi trebala imati imperativ svidjeti se drugome oponašajući i kopirajući neki umjetno-kompjuterski dorađen model s naslovnice, i radeći pri tome »cirkus« od sebe. Trebala bi kao nečija prijateljica, djevojka ili supruga živjeti stvarno, da joj budu srušene iluzije o nekoj njezinoj lažnoj veličini, da bude svjesna svojih mana i vrlina, da promatra svijet Božjim očima. Kad bi žena tako promatrala svijet, postalo bi joj nevažno voli li ju netko ili ne voli, sviđa li se nekoj ili ne sviđa. Ne bi ju zanimalo što drugi o njoj misle, već samo to – što Bog o njoj misli. Samo je to bitno.

Prirodna ljepota?

Govoreći o teologiji tijela, papa Ivan Pavao II. upozoravao je na sve prisutniji trend opsesivne brižnosti i zaludenost izvanjskom ljepotom koji je naročito vidljiv kod žena. Preokupacija apsolutističkim postizanjem fizičkog savršenstva transformira se u estetski zahtjev isključivo tjelesne, vizualne ljepote osobe čiji motivi brižnosti poprimaju svojevrstu opsjednutost: fasciniranje dijetama, tjelesnim aktivnostima, pretjeranom ukrašavanju šminkom, pribjegavanje estetskoj / plastičnoj kirurgiji i kultu tjelesne figure. Takva opsjednutost dovodi do potiskivanja

čovjekova duha i vrlo često rezultira tjelesnom potrošenošću i iznakaženošću.⁹⁴

Seksualna industrija filmovima, reklamama i časopisima šalje jednu nestvarnu idealnu sliku žene svojoj publici, te se neke žene očajnički trude postići tu idealnu sliku koristeći razne preparate za tijelo, a nerijetko i odlaze na plastične operacije kako bi zadovoljile proporcije koje zapadno društvo stalno nameće. U medijima su obično zastupljene žene umjetnog i pomno dorađenog izgleda, koje su uradile brojne estetske zahvate, te često bivaju nametnute kao ideal ljepote. Nametnuti su nam ti umjetni izgledi, a prirodne žene stavljaju se ne u drugi plan nego ih jednostavno nema. Žena treba tijelo pustiti da bude prirodno, ništa više. Idealna je žena prirodna žena, ona koja s mjerom sebe uljepšava, koja je pomirena sa sobom i sa svijetom. Nikad mi neće biti jasne djevojke koje troše toliko vremena na uljepšavanje i naslikavanje svog tijela i lica, koje pozorno namještaju od *duck facea* do *fish facea*, ovisno o modi i pokazivanje po *sajtovima*, umjesto da žive, da budu zadovoljne sa sobom. Upravo ta lakrdija imitiranja životinjskog izgleda, kao erotizacija i seksualizacija, zamagljuje ženu koja stoji iza svog lica.⁹⁵

Ovako je govorio Klement Aleksandrijski 150. god. po. Kr.: »One dakle, tijelo zaslađuju kao loše jelo. Preko dana, zaokupljene ukrašavanjem, ostaju u sobi da im se ne predbaci kako su u bijelo obojile kosu. S večeri ta lažna ljepota gmiže iz jazbine pre-

⁹² Usp. C. WEST, *Otvoreno o seksualnosti i braku*, Split, 2019., 228.

⁹³ Usp. M. G., *Ružna istina o časopisima ljepote* (12. 12. 2019.)

⁹⁴ Usp. S. VULETIĆ, *Suvremeni grijesi kulta tjelesnosti*, u: <http://www.glas-slavonije.hr/396903/3/Suvremeni-grijesi-kulta-tjelesnosti> (28. 1. 2020.)

⁹⁵ Usp. I. RAGUŽ, *Ivica Raguz o Michelu Houellebecqu: Književnik koji raskrinkava bijedu modernog čovjeka* (12. 11. 2019.)

ma svjetiljci. Pijanstvo i slaba svjetlost idu na ruku njihovoj laži. Te nesretnice same od sebe skrivaju da vlastitu ljepotu uništavaju dodavanjem tuđe. Već se s danom počinju mučiti i sebi štetiti. Pomazuju se nekim smjesama. Kožu troše, a tijelo razmazuju napicima. Od pretjerana pranja vene njihovog tijela.⁹⁶ Rekli bismo: »Ništa novo pod suncem.« Tko bi rekao da će se u 2020. godini djevojke hvaliti s tonom šminke na licu, umjetnim trepavicama, silikonima u grudima i usnama, botoksima, ekstenzijama u kosi, umjetnim noktima, plastičnim operacijama, utreniranim i zategnutim mišićima gluteusa, da će sjediti u sobi i cijele dane bojiti po licu te pritom to odmah objaviti na *Instagramu* i *Facebooku* i da će to sto tisuća drugih djevojaka pratiti. Žene s ovih naših prostora imaju prekrasan genotip, toliko prirodne ljepote, a opet su, s druge strane, opterećene šminom, i najbolje godine prolete im na e-radionicama za *make up beauty* i ostalim »idiotarijama«, a kad dođu srednje godine, onda su fizički i mentalno zgažene kao da je netko iz njih iscijedio dušu. Sve se to podvaljuje pod terminom emancipacija žena. Upravo zbog takvih stvari postoji mogućnost da djevojčice izrastu u nesigurne žene opterećene izgledom svojega tijela i potpuno poremećenim sustavom vrijednosti.⁹⁷ Emancipirane su žene jako bahate, precijenjene su, glume da su nedostižne, a zapravo su duboko u sebi jako tužne. Prosječan muškarac ako im i pride, nema posebno što tražiti i očekivati. One su nezainteresirane i izbirljive, zapravo, one ne znaju što žele i što traže. Što su ljepše, to im je ego veći.

Uglavnom ih ništa ne zanima, osim šminke i markirane robe, nemaju nikakvih interesa i s njima je jako teško razgovarati o nekim običnim temama.⁹⁸

Ljepota – dar ili prokletstvo?

»Ništa se na zemlji ne može usporediti s ljepotom žene. Ljepota je moćna. Ona je možda i najmoćnija stvar na zemlji. Ona je opasna. Zato što je važna. U vremenu kojemu živimo ljepota se tako često iskrivljava ili obožava.«⁹⁹ Fizička ljepota žene »nije dublja od njezine kože«. Ljepota je prolazna, što s velikom žalošću moraju priznati one žene koje su samo na osnovi nje postizale uspjehe u društvu ili pak oni koji su se dali na nju »uhvatiti«. Žene danas misle kako svijet mogu pokoriti prije svega svojim tijelom, kako se mogu davati neljubljenom muškarcu, kako mu ne trebaju pripadati, kako manipulacijom muškarčevim strastima mogu i samim time manipulirati i njegovim ponašanjem.¹⁰⁰ Zato je u svijetu potrebna obnova žena koje razumiju snagu svoje ljepote i koje će se služiti njome da privuku muškaraca k Bogu, a ne da ih odvlače od Njega.¹⁰¹

Danas posebno možemo vidjeti kako je malo lijepih žena koje su sretne i ostvarene. Kao da ih je ljepota uništila i učinila prokletima i nesretnima. Zašto? Upravo ta ljepota učinila ih je umišljenima i nedodirljivima. Lijepa žena pretvara se u idola kojemu se drugi trebaju klanjati. Rijetko se događa da se lijepe

⁹⁶ K. ALEKSANDRIJSKI, *Odgojitelj*, Split, 2006., 418.

⁹⁷ Usp. B. KAMBER, *Šminkate se previše*, u: https://www.youtube.com/watch?v=s9Y-D9_npqU&t=29s (15. 11. 2019.), 2.-4. min.

⁹⁸ Usp. B. KAMBER, *Hrvat o ženama*, u: <https://www.youtube.com/watch?v=dzKPoo54CPg&t=156s> (15. 11. 2019.), 1:40-2:30 min.

⁹⁹ J. EVERT, *Teologija tijela za nju*, Split, 2013., 33-37.

¹⁰⁰ Usp. Z. VUKMAN, *Propast svijeta ili novo doba poganstva*, 170-171.

¹⁰¹ Usp. M. SAVIĆ, *Kako izbeći i savladati bračnu krizu*, 42.

žene poput idola žele iskreno, bezinteresno predati u ljubav, bez zadržke prepuštati se muškarcu jer tako moćne izvana ne žele pokazati svoju ovisnost i slabost. Uvijek su one te koje isključivo traže predanost, ovisnost i slabost muškarca. I uvijek se lijepe žene, da bi ostale idolom, namjerno čine nedodirljivima, nedostupnima, uvijek daju do znanja muškarcu da su one nedostupne. Muškarci vrlo brzo bivaju zatečeni i neugodno iznenađeni kada primijete da ta izvanjska ljepota nema nikakve veze s unutarnjom ljepotom, odnosno da su takve žene izvana lijepe, ali iznutra sama trulež.¹⁰²

»Također valja spomenuti i veliko rivalstvo koje se zna dogoditi između majki i kćeri. One se natječu koja će biti ljepša, odnosno majka želi biti zgodnija od kćeri. Žalosno je i danas gledati koliko se neke majke ljubomorno natječu sa svojim kćerima, kako se mnoge naslikavaju s kćerima, ne kako bi pokazale kako su ponosne na njih, već da bi pokazale kako su one ipak zgodnije i ljepše (mršavije, dakako) od svojih kćeri. A da ne govorimo o odijevanju tih majki koje nastoje što više izgledati poput svojih kćeri. To natjecanje u ljepoti majki s kćerima osobno šteti njihovu duhovnom razvoju i ne bi smjelo imati mjesta.«¹⁰³

Seneka je davno već na jednom mjestu napisao da nije dobro imati ni prelijepu, a ni preružnu ženu. Ne prelijepu jer ćeš stalno živjeti u strahu da ćeš je izgubiti, ili će se ona zbog te ljepote uzoholiti, učiniti posebnom, nedodirljivom, a time i hladnom. Lijepe

su žene zato često hladne žene. A ako pak imaš preružnu ženu, onda ona ništi strast, nema žudnje.¹⁰⁴ »Ljepota uvijek muškarcu i ženi donosi više boli nego radosti. Ljepota pak može biti više opterećenje za brak nego prednost. Lijepe žene veći značaj pridaju pažnji koju izazivaju, nego svojoj sposobnosti dati doprinos uspješnom druženju. Budući da ovise o reakciji drugih, često ne uspijevaju izgraditi samopouzdanje. Ljepota slabi osjećaj za suradnju. Prijetnja starosti visi iznad njihovih glava.¹⁰⁵

»Kako se onda lijepe žene mogu spasiti, kako izbjeći prokletstvo svoje ljepote? Rješenje je u *Pjesmi nad pjesmama*, u rečenici: 'Crna sam, ali lijepa.' (Pj 1, 5) Žena je u *Pjesmi nad pjesmama* crna ukoliko ne mari za izvanjsku ljepotu. Ona je lijepa izvanjski, ali ta izvanjska ljepota za nju je *crna*, nebitna, nevažna. Ona pak traži unutarnju ljepotu i jedino tom ljepotom želi se svidjeti ne sebi i svima (!), nego svojem mužu. Stoga lijepe žene jedino tako mogu izbjeći prokletstvo svoje vlastite ljepote: trebaju učiniti odmak od svoje vlastite vanjske ljepote, učiniti ju nevažnom i usredotočiti se na unutarnju ljepotu, ljepotu koja je usmjerena na drugoga.«¹⁰⁶

Ženstvenost

»Ženstvenost je vrsnost žene. Ženstvena je ona žena koja voli biti žena. Ženstvena žena postaje onog časa kada spozna svoja bogatstva. Nije na njoj da ruši muževne i muške karakteristike života, nego da izgrađuje i uglavljuje ženske. Ženstvena je žena dis-

¹⁰² Usp. I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljicama Etty – Rachel – Simone*, 66-67.

¹⁰³ I. RAGUŽ, *Ivica Raguž o Michelu Houellebecqu: Književnik koji raskrinkava bijedu modernog čovjeka* (12. 11. 2019.)

¹⁰⁴ Usp. I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljicama Montaigne – Nietzsche*, 86.

¹⁰⁵ Usp. M. SAVIĆ, *Kako izbeći i savladati bračnu krizu*, 43.

¹⁰⁶ I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljicama Etty – Rachel – Simone*, 67.

kretna, ona je nježna, zabrinuta za ljude oko sebe, ona ima vremena za starca, ona okuplja i rađa djecu, ona čuva bitne, najhumanije predjele života. Ženstvena je žena privlačna, ona nikad nije dorečena, nju uvijek prikri-va stanoviti veo koji čuva njezinu intimu i tajnu života. Ženstvena žena vjeruje, ona se nada, ona prašta, ona poduzima sve kako bi drugoga obranila. Ona je vjerna i ozbiljna, ne dopušta da itko razori ogradu njezina ti-jela i duše, njezina braka i obitelji. Ženstve-na je žena odvažna. Ona je uvjerljiva u svojoj čednosti, jednostavna u svojoj ponositosti, neizrecivo strpljiva i blaga, kad se situacija u obitelji zaoštri. Ona je blagi povjetarac kad nastanu razmimoilaženja ili kad netko podigne glas u njezinu društvu. Ona neće pretjerivati, neće osuđivati, na vrijeme će za-šutjeti. Jednostavno, u njezinoj ženstvenosti odsijeva Božja milina i ljepota neba.«¹⁰⁷

Zaključak

»Mnogi muškarci danas padaju pred lijepim ženama. I današnje društvo, današnji kapitalizam, iskorištava ljepotu žene: neki se proiz-vod može prodati samo ako je ženski lijep. Treba otvoreno reći da nije lako oduprijeti se zavodljivosti i moći ženske ljepote. Istinska ženska ljepota nudi svoju ljupkost, uređenost, čistoću, a to je ono što bih nazvao rajem na zemlji, jer lijepa je žena neka vrsta raja na zemlji.«¹⁰⁸ Muškarac zato traži ispu-njenje u ženi, osjeća samoću bez žene. On je zasebno ograničen, nije cjelovit čovjek; što posjeduje muškarac ne posjeduje žena i što ima žena ne posjeduje muškarac. Kada po-dijele dio svoje sposobnosti i potom ih uje-

dine, tada je svaki od njih u braku cjelovit i potpun čovjek.¹⁰⁹

Danas više nego ikada naša sudbina ovisi o ponašanju žene. Teološki gledano spas ni-kad ne može biti u ženi i obitelji kao takvoj, nego jedino u vjeri u Boga Isusa Krista.¹¹⁰ U vjeri u Isusa Krista otkriva se i živi lju-bav kao »agape«, odnosno ljubav kako ju Bog ostvaruje i potvrđuje u Isusu Kristu: kao savez s drugim do kraja, kao vjernost do smrti, »dok nas smrti ne rastavi.« To vrijedi i za muškarca, i za ženu. Ta će vjera u Isusa Krista dati muškarcima, a napose ženama, drukčije poimanje samih sebe. Žene će biti slobodne od toga da budu pod svaku cijenu seksi, da svojim odijevanjem, ukrašavanjem (plastičnih lica na svakom koraku) budu po-dređene, potrošene i odbačene kao obični proizvodi. Vjernik će zato njegovati drukčiji način odijevanja, drukčiji način ophođenja sa slikama (što si više duhovan, tim se manje naslikavaš!), izbjegavanje insceniranja vlasti-toga tijela u javnosti, drugačiji pristup kod upoznavanja mladića s djevojkama i obrnu-to, zdravu komunikaciju, pridavanje većeg značaja duhovnom, a manje tjelesnom. Ako tako smijem reći, u vjeri je uvijek više duha, a manje tijela, odnosno više duhovnoga tije-la – tjelesnoga duha, nego seksualiziranoga tijela bez duha.¹¹¹

Ako se u govoru o spolnosti i odnosima iz-među mladića i djevojke zanemari duhov-nost, onda se cijela stvar srozava na informa-tičku djelatnost i tehničku praksu od upo-znavanja do intimnog odnosa koje nisu do-

¹⁰⁷ T. IVANČIĆ, *Liječiti brak i obitelj*, Zagreb, 2000., 27-28.

¹⁰⁸ I. RAGUŽ, *Razgovor sa prijateljicama Etty – Rachel – Simone*, 66.

¹⁰⁹ Usp. T. IVANČIĆ, *Ozdravimo suvremeni brak*, Zagreb, 2016., 14-15.

¹¹⁰ I. RAGUŽ, *Katolicizam*, Đakovo, 2017., 107.

¹¹¹ Usp. I. RAGUŽ, *Seksi čovjek i kraj ljubavi u kapitalizmu danas*, 150.

stojne čovjeka kao osobe. Zanimarivanjem duhovnosti u govoru o odnosima između mladića i djevojke izlaže se opasnosti da se govor pretvori u čistu suprotnost od kršćanskog nauka. Kršćanstvo kao krajnje uporište svih dosadašnjih promišljanja o spolnosti predstavlja nepresušno vrelo nadahnuća za ostvarenje autentične ljudske egzistencije.¹¹² Zato je danas hitno potrebna potpuno nova kultura ophođenja prema duhu i prema tijelu, a koja ne može nastati drukčije nego po živoj vjeri u Isusa Krista. Koliko se danas o tome govori mladima, odnosno ne govori, to prepuštam čitatelju.¹¹³ Jedno je sigurno, ne budemo li mladima govorili o tome, pomogli im u traženju i pronalaženju istine, oni će na svom životnom putu naići na nekoga tko će im ponuditi svoju istinu, zapravo, samo surogat istinu, a to će biti njima na štetu, a nama na sramotu.¹¹⁴ Zato pozivam teologe na strastveno traganje za istinom i rigorozno promišljanje o stvarnosti da bismo uz Božju pomoć mogli pomoći današnjem čovjeku u rješavanju njegovih središnjih problema i drama, drama i problema njegova identiteta, da konačno bude ono što jest, da prihvati ono što jest, kako bi mogao prihvatiti istinu i činiti istinu.¹¹⁵

Sekularni i liberalni ateizam osakatio je predodžbu o obitelji, banalizirao spolnost, mladima nametnuo konzumeristički odnos prema ljubavi. Najbolje protusredstvo za takvo ozračje jest stvaranje prihvaćanje kršćanskog

modela življenja.¹¹⁶ Kršćanska vjera jedina je koja može pružiti prikladan odgovor na mučno stanje današnjeg čovjeka jer je upravo kršćanstvo obuzdalo i usmjerilo muški eros, unaprijedilo položaj žena i ljudskoga tijela te prošlo brak i bračnu spolnost ljubavlju. To je kršćanstvo koje se ne zaustavlja samo na nauku, nego postaje model življenja, životna snaga koja se napaja na izvoru Božje Riječi i Euharistije.¹¹⁷ U takvim će se obiteljima koje prigrle kršćanski model života zasigurno rađati djeca koja će biti spremna odgovoriti na zadaće koje taj model stavlja ispred njih. Rađat će se prekrasne djevojke i mladići, koji će postajati temeljem zdravog i moralnog društva, a jedno društvo ponajprije ovisi o zdravoj i moralnoj ženi, pa upravo zato naslov je ovoga rada »Žena vrsna vrijedi više nego biserje«. »Žene moraju biti svjesne poziva što ga imaju kao ljudska bića, da gledaju na sebe iz Božje perspektive, usred svojih vremenitih situacija, zadaća, funkcija one uvijek moraju imati pred očima svoj temeljni ljudski poziv.«¹¹⁸

»Srce njena muža bez straha se može u nju pouzdati, ona mu uvijek čini dobro. Ona vješto i neumorno radi na njivi Gospodnjoj, tražeći i vršeći volju Božju. U njoj nema straha, osim straha Božjega pa se smije svakom novom danu uživajući u plodovima svojih djela.«¹¹⁹ A na kraju života neka ju Bog pozove u svoje kraljevstvo govoreći: »Mnoge su žene bile vrsne, ali ti ih sve nadmašuješ.« (Izr 31, 29) Neka ju život supruge i majke dovede do radosti Raja.

¹¹² Usp. T. MATULIĆ, *Medicinsko prevrednovanje etičkih granica*, Zagreb, 2006., 45-46.

¹¹³ Usp. I. RAGUŽ, *Seksi čovjek i kraj ljubavi u kapitalizmu danas*, 149-150.

¹¹⁴ Usp. M. SRAKIĆ, *Stopama sadašnjice*, 461-462.

¹¹⁵ Usp. K. WOJTIŁA, *Osoba i čin*, Split, 2017., 412.

¹¹⁶ Usp. C. BARBEAU, *Glava obitelji*, Split, 2008., 79.

¹¹⁷ Usp. R. DREHER, *Benediktova opcija*, 237.

¹¹⁸ LJ. MATKOVIĆ, *Žena i crkva*, Zagreb, 1973., 138.

¹¹⁹ <https://zenavrsna.com/author/zenavrsna> (6. 2. 2020.).

Suigra vjere, ljubavi i nade s pogledom na postmoderno društvo

Matej Vereš, V. god.

Promatrajući i promišljajući o situaciji u svijetu, pogotovo u Zapadnoj Europi, možemo reći da je nastupila kriza vrijednosti, pa time i kriza identiteta. Čovjek želi preuzeti ulogu jedinoga upravljača, tj. ureditelja svijeta, a da pritom gleda na Boga i sve povezano s božanskim kao nešto što je suvišno ili jednostavno – sve to prezire ili pak, u duhu modernoga relativizma i indiferentizma, zanemaruje ili zaobilazi. Ipak ti pokušaji samovlasti ne dovode do ispunjenja, nego do čak suprotnih stanja poput, primjerice, očaja, nemira itd. S druge strane, ako se i prihvaća egzistencija Božanskog, onda se to može opisati američkom izrekom suvremenog doba: *In God we trust, all other we control*. Pojedine će osobe pak reći da mišljenje o krizi vrijednosti i morala nije sasvim opravdano jer su takva stanja u različitim stadijima ljudske povijest oduvijek postojala. Isto tako se često zaboravlja da su već antički Grci težili skladu, zlatnom mjeri, a zato su bile prijeko potrebne kreposti. Kao i antički Grci, sami si postavljamo pitanje što je to krepost.

Jedna od definicija jest ta da je krepost trajna volja i neprestano nastojanje osobe činiti dobro, koja je istodobno u stalnoj borbi s marnom za prevlast u čovjekovoj duši. Primarne funkcije kreposti, bilo onih božanskih bilo ljudskih, upravljanje je našim vladanjem, stavom te gospodstvo nad sobom i radost za moralno dobar život. Zanimljivo je, ako pokušamo priupitati pojedinaca, rijetko tko će biti protiv božanskih kreposti

ljubavi, nade i vjere. Međutim, postavlja se pitanje koliko ih dobro percipiramo, razumijemo i njima oplemenjujemo sebe i druge. Razumjeti ih pak možemo i trebamo, no definirati ih je već teže jer svaka definicija ima svoje granice, a veličinu i opseg značenja božanskih kreposti teško je »uklopiti« u granice pojmova i definicija. Razlog je tomu je to što puno značenje jedne riječi prelazi u značenje druge, a ipak ne znače isto, ali moguće ih je sam približno opisati: Božanske su kreposti mjesto gdje se susreće ljudsko s Božanskim, zahtijevaju usmjerenost, a time relaciju i cilj. One su istodobno poziv na sukreaciju ovoga svijeta, ali i znak da nismo bačeni u ponor beznađa i apsurdna kako su mislili pojedini egzistencijalistički filozofi poput Sartrea. Upravo božanske kreposti kako kaže Karl Rahner čine tri temeljne kršćanske egzistencijalne odrednice. Najuzvišenija od njih pak je ljubav (1Kor 13, 13). Iz vlastitog iskutva ipak nam nije sasvim nepoznato značenje riječi, ali ono što svako dobro poznaje pak tako i ljubav, uvijek ostaje istodobno najnepoznatije. Razlog tomu različita su iskustva ljubavi i načini na koje smo ljubav doživjeli i doživljavamo. Logično je da se svijet jednog čovjeka i onoga drugoga u potpunosti ne poklapaju, što ne znači da nema nekada zajedničkih konstitutivnih elemenata. Drugi razlog koji otežava definiranje ljubavi kao takve mnoge su vrste ljubavi (npr. *eros*, *filia*, *agape*) i njezina usmjerenost na raznovrsne osobe i ideje. Osim ljubavi koja je usmjerena prema Bogu ili bližnjemu,

postoji drugačije vrste ljubavi poput društvene koja nastoji ostvariti zajedničko dobro svih ljudi, potiče ga ostvariti, a ljubiti tom ljubavlju znači utjecati na društvene strukture ili političke. Cilj joj je sprječavanje sukoba, razvoj mira i poticanje humanizma. Krizu društva u Hrvatskoj možemo protumačiti kao krizu nedostatka ljubavi, a posebice nedostatka društvene i političke ljubavi u upravljačkim strukturama. Paradoks modernog vremena, a posebice Zapada jest taj da unatoč sveprisutnom individualizmu i egoizmu, postoji značajan nedostatak ljubavi prema sebi koja je kao takva polazište, ali i dužnost te nakon ljubavi prema Bogu prva po važnosti. Ona jest zapravo i lijek za psihičko zdravlje, a i bioetičko načelo nam govori da svatko treba biti odgovoran za zdravlje, što znači da treba ljubiti samoga sebe. Sveti Augustin govori nam da se treba prvo naučiti ljubiti sebe, a onda bližnjega. Ljubav prema nama samima opravdana je u granicama te ako ne postoji, može biti izvor psihičkih poremećaja pa čak i u ekstremnim slučajevima uzrok samoubojstva. Ljubav se u pogledu na bližnje treba najprije iskazati onima koji su u krajnjoj duhovnoj potrebi, pa onima koji su u tjelesnoj i tako redom. U modernim diskusijama postoji problemu o vertikalizmu ili horizontalizmu ljubavi, odnosno postavlja se pitanje tko je primarni objekt: Bog ili bližnji. Neki kažu da se ljubav prema Bogu može ostvariti samo preko ljubavi bližnjih (radi se o tzv. horizontalizmu, nasuprot vertikalizmu ljubavi). Oni se pozivaju na nerazdvojivost ljubavi prema Bogu od ljubavi prema bližnjemu (Rim 13, 8). Čini nisu u redu prema Bogu, ako nešto nije u redu s bližnjim. Određene grupacije njemačkih teologa, a pogotovo Karl Rahner i ostali, to ne priznaju. Priznaju da neki čini koji se odnose na čovjeka mogu bit hitniji, ali te ljubavi ne smiju se suprotstavljati. Tre-

ba ju gledati kao jednu svetu ljubav, ali u različitim dimenzijama. Bitna vlastitost ljubavi jest dinamizam koji označava da se čovjeka traži da stalno raste u ljubavi. Prema *Lumen gentium* 40 pozvani su kršćani na savršenu ljubav. To znači boriti se protiv grijeha jer on uništava i slabi ljubav. Za rast ljubavi treba upotrijebiti Božja sredstva da se ljubav razvija, a ta sredstva mogu biti Riječ, primanje sakramenata, posvetiti se molitvi, djelotvornoj ljubavi prema braći itd. Rast u ljubavi od kršćanina traži da cijeni ono što je bolje i savršenije. Težnja za savršenom ljubavlju traži razborit razlog za opredjeljenje za manje savršenstvo. Najvažnije je otvorenost čovjeka prema poticajima Duha, koja predstavlja i preduvjet za rast. Čini ljubavi nužno su potrebni da se dokaže kako se u njoj napreduje. Oni ovise o poticajima Duha, ali i o čovjekovoj otvorenosti. Ljubav je sama kao takva plod duha. Svaka ljubav, kako je i kreposna, treba se prepoznati po svojim plodovima. Imanentni plodovi ljubavi jesu radost, mir i jedinstvo, no postavlja se pitanje postoji li uopće ljubav u svijetu ako ti plodovi ljubavi nisu vidljivi. Možda su teško vidljivi izvana, u svijetu, ali se mogu osjetiti iznutra. Nemogućnost prepoznavanja ljubavi povezana je sa sakramentalnom krizom i krizom otvorenosti misteriju. Istinski je čin ljubav činiti djela milosrđa, a to označava biti odvažan i bez straha bližnje poučiti važnosti sakramenata koji su izvor ljubavi, objasniti što znači ljubav kao krepost itd. Ljubav prožima sve druge kreposti pa je teologija naziva izvorom svih kreposti. Ona utječe na moralno djelovanje kao na motiv. Onaj koji čini dobro, čini to iz ljubavi. Stvar je dobra neovisno o ljubavi, ljubav daje samo moralnu kvalitetu. Drugo mišljenje kaže da ljubav kao motiv potiče druge kreposti i djelovanje da to bude iz ljubavi prema Bogu. Ljubav tu ne konstituira moralnu vrijednost

iznutra, nego izvana. Ljubav ne doprinosi objektivnoj dobroti čina, nego tvori objektivnom dobru kvalitetu svake kreposti jer se u činu realizira ljubav. Ona kao takva, kako kaže papa Franjo, otvara horizonte nade. Nadom čovjek čini novi korak na putu prema Bogu i pokazuje ljubav prema Bogu. Nada i ljubav povezane su usko, bilo po tom što ufanje vodi k ljubavi, bilo po tom što ljubav usavršava ufanje. Nada je i danas aktualna krepost, ali se osjeća i kriza nade. Ona se vidi i u filozofskim mislima apsurdna ili filozofskim bespućima (Albert Camus). Tako npr. Jean Paul Sartre isključuje nadu vještajući ljudsku egzistenciju u prazan prostor ničega. Čovjekova se veličina prema njemu sastoji u slobodnom određenju sama sebe, bez nade koja bi privlačila. Čovjek mora živjeti u apsurdnosti i beznađu, ali hrabro. Kriza se osjeća i društvu pa čak i u Crkvi jer dolazi do velikih promjena na razumskim područjima teologije (pedofilija, homoseksualizam, skandalu u Crkvi). Uzrok je krize nade u krizi vjere jer su one usko povezane. Budući da je kriza nade povezana s krizom vjere, ona je povezana i s krizom povjerenja. Polako nestaje povjerenja u bližnjega, a pogotovo u materijalne institucije pa i one duhovne poput obitelji. Možemo reći da živimo u kulturi straha koja je velikim dijelom uzrokovana nedostatak nade, različitim političkim i ekonomskim krizama, terorizmom i vojnim prijetnjama, ali i utjecajem medija. Druga je značajka modernog društva i »indiferentizam«, tj. olako prihvaćanje datosti bez odgovornosti upravljanja i »rezignacija«. Samo nada zahvaćena hrabrošću može pobijediti strah, u suprotnom prevladava emocija beznađa koji potiče odustajanje od nastojanja da se postiže željeno dobro. Beznađe, koje je jedno od obilježje postmodernih društava pa tako i hrvatskog, može biti uzrokovano osamljenošću, nevjerom i osjećajem krivice.

Može se zaključiti: bez obzira na tehnološki i ekonomski napredak nismo se uspjeli riješili opasnosti beznađa i njegovih uzroka. Društvene mreže mogu pridonijeti širenju komunikacije i povezanosti, no postoji opasnost širenja lažnih vijesti (*fake news*) pa i time i stanja nevjere. Iako čovjek može biti bolje virtualno povezan, to ne znači da ne može ostati usamljen. Nada nas potiče da ne ostanemo u ograničenosti, nego da se rastemo naprijed u sebi. Ona jest i proces stalne borbe protiv napasti, a pogotovo napasti beznađa. Naša nada ne bi trebalo nikako proizlaziti iz krive slike o Bogu, nego iz naše ljubavi prema drugome, odnosno bližnjemu, što je ujedno i odgovor na stalan Božji poziv. Kriva slika o Bogu ona je o diskriminirajućem i nepravdom Bogu, a najučinkovitiji lijek protiv toga jesu upravo božanske kreposti. Kao što je krepost ljubavi ta kojom se ljubi, na sličan je način krepost nade ta kojom se nada sebi i drugome. Drugim riječima, nada kao i ostale kreposti ostvaruje se poglavito u relaciji i usmjerenosti. Možemo reći da je drugo ime, odnosno takoreći akcident nade, sigurnost jer nam ona daje potpunu sigurnost da će nam Bog darovati svu milost potrebnu da nas uvede u njegovo blaženstvo, da će nada slave koju je Krist ulio u svijet i u naša srca donijeti plodove pravednosti i mira. Temelj svake nade jest vjera kao temeljni čin kršćanske egzistencije jer nada predstavlja plod vjere. Ona reprezentira čin nadilaženja samoga sebe i susretanja sa Savim Drugim, s Bogom koji me neprestano poziva da ljubim. Upravo to nadilaženje samog sebe predstavlja za modernoga čovjeka bolan proces ili, kako bi se pojedini izrazili, rizik jer vjera može biti shvaćena kao skok u prazno. Svaka osoba upravo zbog toga što uključuje dimenziju neviđenog, skrivenog i tajnovitog želi prvenstveno da joj vjerujemo, ne samo da ju spoznamo, ljubimo i djeluje-

mo. Toma Akvinski progovara o tome da se vjera ne može odnositi na ono što se vidi. Kršćanin može vjerovati u Boga jer se Bog sam objavio u Isusu Kristu ušavši u povijest na stvarno prisutan način, zbog čega je kršćanska vjera bitno povijesna. Ona ne treba biti smatrana jedino kao nekakav duhovni temelj svijeta, nego kao ono čiji je najdublja i temeljna značajka osobni karakter, a prije svega sam susret s bogočovjekom Isusom Kristom i u tom susretu doživljavamo smisao svijeta kao osobu. Iz toga se može zaključiti da vjera, iako ponekad shvaćana kao prihvaćanje nekog sistema, prihvaćanje osobe koja je istovjetna sa svojom riječi, odnosno prihvaćanje riječi kao osobe i osobe kao riječi. Ona je u svojoj biti, kako zbori Josef Ratzinger, dioništvo u Isusovu gledanju, posredovano njegovom riječju koja je zbiljski izraz njegova gledanja. Pored toga krucijalna dimenzija vjere jest ona da je ona susret s Osobom koja živi u Crkvi te je stoga kao takva nužno crkvena. Vjera živi i dinamizira se u »Mi« Crkve, stoga je izgradnja svoje osobne vjere teško moguća bez dimenzije zajedništva i ne može se graditi na privatnom dijalogu s Isusom Kristom. Vjera i život, istina i život, odnosno »ja« i »mi« ne mogu se odijeliti i razvitak njihove logike moguć je jedino u suživotu vjernika, odnosno u »mi« Crkve. To znači da svaki čovjek posjeduje vjeru kao *symbolion*, kao nesavršeni i otkinuti komad koji traži svoje jedinstvo i svoju cjelinu može naći tek u povezanosti s drugima. Vjera je, dakle, čin traženja jedinstva crkvene, osobne, moralne eshatološke i socijalne dimenzije. Da se izbjegne profanizacija i relativizacija vjere, treba što bolje spoznati, razumjeti i uroniti u vjerske istine, te se uživjeti u mentalitet današnjeg čovjeka da mu se približe tajne vjere. I tu kap najveća pomoć služi molitva. Suvremeni način izražavanja mora se odvijati pod vodstvom crkve-

nog učiteljstva u krilu Crkve. Vodstvo učiteljstva garancija je za osnovnu orijentaciju. Osim toga, vjera se ne širi uspješno pukim poznavanjem vjerskih istina, već njihovim propovijedanjem i življenjem u konkretnom životu. U današnje doba živjeti vjeru označava i hrvati se sa ateizmom. Za ateizam su odgovorni i sami vjernici jer pravo lice Boga skrivaju i otkrivaju svojim moralnim životom, a to dolazi do izražaj posebice kod socijalne pravednosti. Vjera ne stvara moral, nego prihvaća i uzdiže moral na novi način. Ona jednostavno obnavlja čovjekovu duhovnu dimenziju, tj. usavršuje ga i čini čovjeka, kako kažu crkveni oci, sposobnim za pobožanstvenje.

Vjera, nada i ljubav idu zajedno. Nada se ostvaruje po krjeposti strpljivosti i poniznosti, koja ne jenjava u dobru čak i pred prividnim neuspjehom te koja je neumorna u prihvaćanju Božjega otajstva i pouzdaje se u njega i kada tama zavlada posvuda. Ona nam treba biti svjetionik u modernom dobu kušnje i krize u svakom smislu. Tako je »recept« za život u vremenima krize sadržan u riječima Svetoga pisma: »U nadi budite radosni, u nevolji strpljivi« (Rim 12,12). Vjera nam pokazuje da je Bog dao ono najvrjednije, svoga Sina za nas i pobjedonosnu sigurnost u istinu da je Bog ljubav. Na taj način naše nestrljivosti i sumnje preobražavaju se u sigurnu nadu da on drži svijet u svojim rukama i da usprkos svakoj tami, upravo on pobjeđuje. Vjera koja se objavila u Isusovoj muc, smrti i uskrsnuću rađa ljubav. Temeljni je pokret kršćanstva upravo i temeljni pokret ljubavi jer je ljubav svjetlo koje uvijek iznova rasvjetljuje svijet obavijen tamom i daje nam na napose čudesan način hrabrosti potrebne za život i spasenje. Ona je moguća i mi smo je sposobni prakticirati jer smo stvoreni na jedan jedinstveni način, na sliku Božju.

Stav Crkve o medicinski pomognutoj oplodnji

Marko Rubil, V. god.

1. Uzroci i dijagnoza neplodnosti

Danas neplodnost predstavlja veliki znanstveni problem koji obuhvaća oko 15 % populacije reproduktivne dobi. Možemo reći kako se neplodnost definira kao nedostatak željene trudnoće uz redovite, nezaštićene spolne odnose u razdoblju od najmanje godinu dana. Razlikujemo nekoliko oblika neplodnosti: sterilnost – nemogućnost začeća, primarna sterilnost – odsutnost trudnoće, sekundarna sterilnost – nemogućnost začeća nakon prethodnih trudnoća, neplodnost – nemogućnost iznijeti trudnoću do kraja. Neki od uvjetovanosti pada fertiliteta posljedice su kompleksnih psiho-medicinskih uzroka (anatomsko-fiziološke-endokrinološke nepravilnosti), no također veliku ulogu ima i pomicanje dobne granice stupanja u brak, što je praćeno sve kasnijom reproduktivnom željom. Valja istaknuti kako se neplodnost podjednako javlja i kod muškaraca i kod žena, u oko 40 % slučajeva, dok 20 % slučajeva pripada na neplodnosti obaju partnera ili neplodnosti kojoj se ne može pronaći uzrok. Na temelju istraživanja procjenjuje se da otprilike 15 – 20 % bračnih parova ima neki oblik steriliteta. U Hrvatskoj je 10 - 15% neplodnih brakova; 40 % sterilnosti uvjetovano je ženskim faktorima; 30 % sterilnosti uvjetovano je muškim faktorima; 70 % sterilnosti može se nadići; 30 % sterilnosti ostaje trajno; 30 % nekompatibilnosti je parova. U 50 – 60 % neplodnih brakova uzroci su teški i nije djelotvorna terapija (farmakološka stimulacija jajnika, indukcija hiperovulacije, mikrokirurgija, en-

doskopske kirurgije, liječenje endometrioze), već su primjenjive samo tehnike asistiranje reprodukcije. Da bi došlo do začeća, moraju se ispuniti određeni faktori. Muškarac mora biti sposoban unijeti dovoljan broj funkcionalnih normalnih spermija u gornji dio rodnice u ovulacijskom periodu. Žena treba imati uredan ovulacijski ciklus, prikladnu cervikalnu sluz, odgovarajući endometrij maternice i dobro prohodne jajovode. Kod parova koji to ne uspijevaju ostvariti, traže se razlozi i uzroci sterilnosti.¹ Doktorica Stipoljev ističe da su smjernice koje su zadala europska stručna društva u polju reproduktivne medicine dobar obrazac rada u svrhu otkrivanja genetskih uzroka muške i ženske neplodnosti. Prije svega treba obaviti genetsko savjetovanje koje je prvi korak prema otkrivanju neplodnosti. Važno je određivanje genetskih čimbenika neplodnosti jer će pomoći točnoj procjeni rizika za određeni kromosomski ili genetski poremećaj, a ujedno i pomaže odabiru najbolje metode pomognute oplodnje.²

2. Tehnike medicinski pomognute oplodnje

Današnja je medicina jako puno uznapredovala i to je omogućilo da se određenim medi-

¹ Usp. S. VULETIĆ, Problem neplodnosti i moralni izazovi biomedicinskih zahtjeva u ljudsko rađanje. Uz rezultate znanstveno-istraživačkog projekta »Kršćanski identitet i kvaliteta bračnog i obiteljskog života«, u: *Diacovensia* 27(2010.)3., 589-590.

² Usp. F. STIPOLJEV, Genetski uzroci neplodnosti, u: *Medicina* 43(2007.)1, 283.

cinskim tehnikama uspješno liječi određene uzroke neplodnosti. Takođe za one slučajeve koji se ne mogu medicinski zaliječiti postoje razne metode pomognute i umjetne oplodnje. Odabir tehnike pomognute ili umjetne oplodnje ovisit će o rezultatima pažljivo određenih fizičkih i dijagnostičkih pretraga uz pažljivu anamnezu i pregled obaju partnera (papa test, bakteriološki brisovi cerviksa, transvaginalni ultrazvuk, spermogram partnera, kompletna krvna slika, hormonska obrada – FSH, LH, E2, PRL, TSH – jetrene probe, urin sa sedimentom, testovi na spolno prenosive bolesti). Kod muškaraca doktor može tražiti analizu sjemene tekućine. Kada se dijagnosticira neplodnost, bilo kod muškog ili kod ženskog partnera, biva se podvrgnut jednoj od metoda umjetne ili pomognute oplodnje. Cilj je liječenja na što prirodniji način doći do ostvarenja željene trudnoće. Kako bi došlo do trudnoće, koriste se slijedeće metode: CIV – unutarvaginalni uzgoj, DIFI – izravno osjemenjivanje jajne stanice, FIVET – oplodnja u kušalici (in vitro) s prijenosom embrija, GIFT – unošenje gameta u jajovod, GIPT – unošenje gameta kroz trbušnu opnu, GIUT – unošenje jasnih stanica i sjemena u maternicu, IA – umjetna (biotehnička) oplodnja, ICSI – osjemenjivanje kroz grlić maternice, IPI – osjemenjivanje kroz trbušnu opnu, ITI – osjemenjivanje u jajovod, IUI – osjemenjivanje u maternicu, LTOT – prijenos jajne stanice na kraju jajovoda, MESA – isisavanje spermija iz epididimisa i prijenos embrija u jajovod, OPT – uzimanje jajne stanice i prijenos u maternicu, PRETT – prijenos predembrija u jajovod, SUZI – unošenje sjemena pri dnu jajne stanice, TC GIFT – unošenje gamete u jajovod preko grlića maternice, TC TEST – prijenos embrija u jajovod preko grlića maternice, TEST – prijenos embrija u jajovod, VITI – unošenje sjemena u jajovod

kroz vaginu, ZIFT – prijenos zigote u jajovod. Kod medicinski pomognute oplodnje bitno je razlikovati dva pristupa. Tako imamo intrauterinu inseminaciju koja se radi kod pacijentica s prohodnim jajovodima i izvantjelesnu oplodnju koja se provodi kod pacijentica s neprohodnim jajovodima i kod neplodnosti muškarca. Tako se npr. najprije pokušava sa inseminacijom (intratubarna/ITI ili heterologna/AID).³ »Inseminacija je relativno jednostavna procedura koja uključuje ubrizgavanje uzorka posebno pripremljene sperme muškoga partnera neposredno u šupljinu maternice tijekom ovulacije. Već prema tomu gdje se odlaže sjeme, govori se o intracervikalnom osjemenjivanju (ICI), intrauterinom osjemenjivanju (IUI) i intraperitonealnom osjemenjivanju (IPI). Unutar jednoga sata nakon ejakulacije sjeme mora biti posebno pripremljeno u laboratoriju kako bi se poboljšala kvaliteta sjemena. Potom se stavljaju u kateter te se kroz rodnicu uštrcavaju u šupljinu maternice, kada žena mora ostati u ležećem položaju 15 – 45 minuta. Uspješnost inseminacije ovisi o nekoliko čimbenika: životna dob, kvaliteta spermija ili jajašaca, stupnju oštećenja ili kronične upale jajovoda.«⁴ Ako u 3 – 6 puta postupka inseminacije ne dođe do željene trudnoće, treba pokušati s nekom drugom metodom umjetne oplodnje. Profesorica Vuletić ističe kako za moraliste taj način homologne inseminacije ne predstavlja problem ako se obavlja kao nužno potpomognuta terapija integrativnom bračnom paru, ako se odvija neposredno nakon ili tijekom spolnoga čina kod supružnika u bračnoj vezi. I prema crkvenim odobrenjima ta metoda medicinski pomognute oplodnje u skladu je s dostojan-

³ Usp. S. VULETIĆ, Problem neplodnosti i moralni izazovi biomedicinskih zahtjeva u ljudsko rađanje, 591-593.

⁴ Isto, 593.

stvenim prenošenjem ljudskoga života. Kod procedure inseminacije možemo razlikovati dva načina. Tako imamo jednostavni način, tzv. *in utero*, u kojemu se spermiji ubrizgavaju unutar maternice nakon čega nastupa prirodna oplodnja. Drugi je način *in vitro*. Tu dolazi do začeća izvan maternice, i ona se radi kod težih slučajeva neplodnosti. U laboratoriju se kombiniraju spermiji i jajne stanice i kada se formulira embrij, stavlja se u maternicu. *In vitro* oplodnja nikada nije prvi korak liječenju neplodnosti, već se ona radi tek kada se iscrpe druge metode.⁵

3. Dostojanstvo pomognute oplodnje

Jedno od osnovnih etičkih pitanja, kada se radi o medicinski pomognutoj oplodnji, pitanje je njezina dostojanstva jer se oplodnja događa izvan bračnoga čina. Tu čin darivajuće bračne ljubavi zamjenjuje biolog koji stvara, kontrolira i usmjerava embrij i čitav tijek rađanja. Također u današnje vrijeme nad embrijima oplodnjenim *in vitro* metodom obavljaju se brojna testiranja i preinake kao da su oni obični proizvodi biotehničara. Sve je to dovelo do toga da je pitanje dostojanstva ljudske osobe postalo najvažnije etičko pitanje na području biomedicine. Tu nam pozitivne eksperimentalne znanosti daju dragocjene podatke prema kojima je već od samoga začeća prisutno načelo etleheje, tj. načelo usmjerenosti na cilj.⁶ Tako dokument *Donum vitae* govori: »Plod ljudskog rađanja od prvoga časa svoga postojanja, tj. od stvaranja zigote, zahtijeva bezuvjetno poštivanje koje se moralno duguje ljudskom biću i njegovoj tjelesnoj i duhovnoj cjelokupnosti (...) Ljudsko biće mora se poštovati i s njime valja postupati kao s osobom od

samog njegova začeća pa mu se stoga od toga istoga časa moraju priznati prava osobe, među kojima je prije svega nepovredivo pravo svakog nevinog ljudskog bića na život.«⁷ Jasnije je uočljivo da je tim tekstom embrij proglašen ljudskim bićem, dok pojam osobe ostaje neodređen. Time je embrij izjednačen sa svakim drugim pacijentom; ujedno se odbacuje pre-embriionalna torija, prema kojoj se embriju ne priznaje ljudsko dostojanstvo i na tragu toga može ga se žrtvovati. Kada je riječ o prenatalnoj dijagnostici, može se reći da je etički dobra ako će služiti u spašavanju i ozdravljenju života, ali ako će ići prema tome da se pacijentu savjetuje s ciljem pobačaja, etički je neprihvatljiva. Na tom primjeru možemo vidjeti da se moralna kvalifikacija dobiva iz nakane iz koje se djeluje. Kada pokusi na ljudskim embrijima nisu u terapijske svrhe, oni su zabranjeni i smatraju se zločinom. Također, prema leševima embrija ili fetusa treba se odnositi s jednakim poštovanjem i dostojanstvom kao prema leševima drugih odraslih osoba.⁸

4. Stav crkvenog učiteljstva o medicinski pomognutoj oplodnji

4.1. Bitno jedinstvo ljudske osobe

Čovjek je po svojoj strukturi jedinstveno biće u kojemu i duša i tijelo čine to jedinstvo. Odmah možemo istaknuti kako kršćanska antropologija ne prihvaća dualizam. Već se sv. Pavao uhvatio u koštac s krivim shvaćanjem ljudskoga tijela. Čitajući 1 Kor 6, vidimo kako su u Korintu jedni smatrali da tijelo ne može biti okaljano grijehom i da

⁵ Usp. isto, 593-594.

⁶ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Umjetna oplodnja: katolički stav, *Služba Božja* 39(1999.)2-3-4, 186.

⁷ KONGREGACIJA ZA NAUK VJERE, *Donum vitae – Dar života. Naputak o poštivanju ljudskog života u nastanku i o dostojanstvu rađanja. Odgovori na neka aktualna pitanja*, Zagreb, 1987., 1.

⁸ Usp. L. TOMAŠEVIĆ, Umjetna oplodnja: katolički stav, 187.

grijev u tijelu i nije grijeh. Dok u 1 Kor 7 vidimo da je druga struja u Korintu smatrala da je tijelo zlo i izvor grijeha i da se protiv njega treba boriti askezom. U današnje vrijeme postoje dva stava prema tijelu. Prvi je antropološko-znanstveni stav koji tijelo svodi na čistu materijalnost; tijelo je samo skup organa, funkcija i energija i s njim se može postupati prema kriterijima ugone i efikasnosti. Drugi je stav antropološko-metafizičko-teološki. On ljudsko tijelo promatra kao osobnu stvarnost, mjesto i znak susreta s drugom osobom. U toj se teoriji viša etičko-moralna razina tijela temelji na tome što će ono biti proslavljeno po Kristu i uskrsnuću. Stoga kršćanstvo tijelu iskazuje poštovanje jednako kao i ljudskoj osobi koja se preko toga tijela očituje. Iz toga dalje proizlazi da tijelo nikada ne smije biti objekt nečijega djelovanja, već samo subjekt budući da je nositelj osobe, samim time i ljudskoga dostojanstva.⁹

4.2. Dostojanstvo ljudske osobe

Svaka osoba posjeduje svoje dostojanstvo u samoj sebi. Ono ima korijene u čovjekovoj naravi (razum, volja, savjest, moralni zakon) i njegovoj vrhunaravi (slika Božja, milost, od Krista otkupljen i u Krista ukorijenjen). To vrijedi za sve ljude bez obzira poznavali oni Krista ili ne, jer svi su ljudi stvoreni na Božju sliku. Tu se polazi od toga da je čovjek individualna supstancija koja je u sebi nedjeljiva i jedinstvena u svojoj opstojnosti. Kao takva osoba ima vječno usmjerenje, tj. pozvana je na zajedništvo s Bogom. Sveti Toma Akvinski reći će kako čovjek nije usmjeren na zajednicu po samome sebi, nego po onome što on jest, što može i što ima i to ujedno znači da se mora usmjeriti i na Boga. Također i Drugi vatikanski sabor ističe primat ljud-

ske osobe, njegove slobode i dostojanstva u njegovom socijalnom životu. Polazeći od tih postavki, vidimo kako mnoge biomedicinske tehnike nisu prihvatljive jer je čovjek samo objekt proizvodnje. A to dovodi do toga da se niječe ontološka stvarnost i njezina istina. Stoga sama dobra nakana tu ne može opravdati određene biomedicinske tehnike u rađanju novoga ljudskoga bića.¹⁰

4.3. Samo je bračni čin dostojan začeca ljudske osobe

Bračni čin ne smijemo promatrati izdvojen izvan čovjekove cjeline, već uvijek u njegovoj cjelovitosti i dostojanstvu ljudske osobe. Polazeći od toga, bračni čin jedini je dostojan da se u njemu začme drugi život. Crkveni dokumenti govore o posebnom sudjelovanju muža i žene u stvarateljskom činu (*Gaudium et spes*, *Humane vitae*, *Familiaris consortio* i *Evangelium vitae*). Stoga se bračni čin promatra kao bezuvjetno darivanje jedne osobe drugoj i on je posebno dioništvo u otajstvu života i ljubavi samoga Boga. Zbog te duboke istine koju nosi bračna spolnost pozvana je da preko bračnoga čina na uzvišen i neizreciv način sudjeluje u Božjem stvarateljskom djelu. Takav pogled na bračni čin, uz biološki, fizički i psihološki vid bitno posjeduje i metafizički i teološki vid koji označava uzvišenu suradnju s Bogom u stvaranju. Bračni čin ima dva osnovna značenja: značenje sjedinjenja i značenje rađanja. Ta dva značenja nikako ne smiju biti razdvojena čovjekovom voljom. Dijete rođeno bračnim činom rođeno je u ljubavi i za ljubav i dar je Boga Stvoritelja. Stoga svako dijete ima pravo nastati začecem koje je u skladu i dostojanstvom ljudskoga bića.¹¹

⁹ Usp. *isto*, 190-191.

¹⁰ Usp. *isto*, 191-192.

¹¹ Usp. *isto*, 194-195.

POVIJESNI KUTAK

Svetište Gospe na Vodici

Kristijan Posavac, apsolvent

Uvod

Najistočnije hrvatsko marijansko svetište u Ilači punih 155 godina privlači brojne vjernike u zagrljaj Majke Božje Ilačke. Povodom 155. obljetnice postojanja svetišta Gospe na Vodici u ovome broju *Teofila* želim upoznati čitatelje s poviješću nastanka svetišta, njegovim smještajem i razvojem pobožnosti.

Ilača

Ilača je jedno od četiriju najvećih slavonskih marijanskih prošteništa na području Đakovačko-osječke nadbiskupije. Smještena je na krajnjem istoku Republike Hrvatske, u Vukovarsko-srijemskoj županiji, uz granicu bogate i široke Slavonije i Srijema. Ime je, vjerojatno, dobila po staroj crkvi sv. Ilije iz 12. st. Župa Ilača osnovana je 1941. godine kada se odcijepila od župe Tovarnik. Prije Domovinskoga rata imala je župa oko 1300 vjernika, a danas župa broji oko 650 župljana o kojima se duhovno skrbi vlč. Ivan Đakovac, župnik i upravitelj svetišta u Ilači. Uz redoviti život župne zajednice i aktivnosti veliki dio pastoralnih aktivnosti vezan je uz svetište Gospe Ilačke, koje je od župne crkve udaljeno nekoliko stotina metara. Povijest svetišta započinje 1865. godine kada se na mjestu današnje kapelice pojavio čudesni izvor vode koji je potekao Gospinom inicijativom, o čemu piše vlč. Pavao Matijević (1869. – 1960.), tovarnički župnik i ilački

kapelan, u svojoj knjižici *Draga Gospa Ilačka na Vodici*.¹

Pojavljivanje izvora i Gospino ukazanje

Prema zabilježbama vlč. Matijevića na nedjelju Glušnicu 1865. dok je vodio blago na pašu Ilačanin Petar Lazin opazio je da je put kojim prolazi mokar. Začudio se i nije mogao vjerovati da je netko u ranu zoru zalio put vodom. Iz znatiželje je prišao mjestu koje je bilo vlažno te je prstom i štapićem počeo raskopavati mokru zemlju, da bi ubrzo primijetio kako je na tom mjestu provrio izvor vode debljine palca. Bio je to izvor koji više nikada nije presušio. Lazin je pozvao svoje najbliže susjede da i oni to vide. Oni su se svi brzo dogovorili kako bi ondje mogli iskopati bunar pomoću kojega bi mogli napajati svoju stoku. Nekoliko dana nakon toga mladić Đuka Ambrušević vidio je u snu Gospu s bijelom krunom na glavi, obučenu u bijelu i modru haljinu, s djetetom Isusom kojega je držala na lijevoj ruci. Rekla mu je da je izvor njezin i neka ogradi da se na njemu ne napaja stoka koja je pasla na obližnjim pašnjacima. Mladić se zbog neobičnog sna uplašio i probudio. Dok je budan razmišljao o ukazanju, opazio je da pokraj njega stoji ona ista gospođa koju

¹ Usp. P. MATIJEVIĆ, *Draga Gospa Ilačka na vodici*, Osijek, 1922.

je maloprije vidio u snu. Još se više uplašio pa je glavu pokrio pokrivačem. Za nekoliko minuta otkrio se i opet je opazio kako uz njegov krevet još uvijek stoji spomenuta gospoda. Zatim je viđenje nestalo. Mladić je sutradan ispričao svojim ukućanima što mu se dogodilo tijekom noći i uz njihovo dopuštenje ogradio je izvor vode kako mu je to Gospa naložila. Izvor je ograđen, a počeli su pristizati i prvi hodočasnici. Mjesto je prozvano *Gospina vodica*.² Bio je to prvi izvor u svijetu koji je sedam godina provreo nakon Lurda, a da do danas nije presušio. Zato i ovo svetište mnogi nazivaju srijemskim Lurdom. Slobodno možemo reći da je svetište Gospe Ilačke za Srijem, Slavoniju pa i čak za cijelu Hrvatsku ono što je Lurd za Francusku.³

Ozdravljenja, ukazanja, ispitivanje Crkve i dopuštenje hodočašćenja

Glas o čudesnim događajima u Ilači proširio se brzo po okolnim mjestima pa su mnogi ljudi počeli dolaziti Gospinom izvoru, a počele su se i obavljati prve pobožnosti. Kada je za sve to čuo tovarnički župnik Antun Matić, počeo je izričito zabranjivati hodočašćenja i pobožnosti kraj izvora. Unatoč njegovim zabranama, puk je u sve većem broju dolazio te je pored izvora postavljena i Gospina slika. Ubrzo su se hodočasnicima i domaćim vjernicima počeli događati neobični događaji. Bolesnici koji su se prali u vodi neobično su ozdravljali i sve je to dodatno privlačilo mnoge vjernike. Uskoro su Ilačani zamolili župnika Matića da se zauzme kod biskupa za postavljanje Gospina kipa pored izvora, što je biskup Josip Juraj Strossmayer i odobrio 17.

srpnja 1865. godine.⁴ No ozdravljenja nisu bila jedini čudesni događaji koji su se u Ilači dogodili. Tijekom sedam dana, od blagdana Male Gospe do Imena Marijina, mnogim hodočasničkim skupinama i pojedincima događala su se ukazanja. Svi oni svjedočili su kako su vidjeli Gospu s djetetom Isusom u naručju, kao što ju je i vidio Đuka Ambrušević. Svi ti događaji bili su povod da Biskupski ordinarijat u Đakovu provede istragu o zbivanjima u Ilači. Biskup Strossmayer naložio je tovarničkom župniku i dekanu Antunu Matiću da temeljno ispita sve svjedoke i događaje koji su se dogodili u Ilači. U početku nisu nađeni sigurni dokazi o ukazanjima i ozdravljenjima, a kasnije se javljaju svjedoci koji su ukazanja posvjedočili pod zakletvom.⁵ Nije nam poznato je li biskup Strossmayer nakon toga izdao pismeno odobrenje štovanja Gospe na Vodici, ali čini se da je biskupijski proces imao pozitivan ishod. Više se nitko nije protivio pobožnosti na Vodici i štovanju Majke Božje Ilačke.⁶

Gradnja crkve, slika Gospe Ilačke, uređenje svetišta, hodočašća i širenje pobožnosti

Nakon što je pobožnost odobrena sagrađen je bunarić s vodom za bolesnike. Potreba za gradnjom crkve bila je sve izraženija pa je općina odlučila sagraditi kapelicu za molitvu hodočasnicima. Gradnja kapelice započeta je 1866. godine od ostataka prikupljenih za nabavu kipa te brojnih darova koje su ostavljali hodočasnici. Ubrzo se uvidjelo da će kapelica biti premalena za hodočasničko mnoštvo pa je 1867. godine započeta gradnja veće crkve koja postoji još i danas. Grad-

² Usp. isto, 13.

³ Usp. I. KARLIĆ – T. FILIĆ, *Gospa Ilačka. Marijansko svetište na Vodici*, Ilača, 2015., 33.

⁴ Usp. P. MATIJEVIĆ, *Draga Gospa Ilačka na vodici*, 13-15.

⁵ Usp. isto, 21.

⁶ Usp. I. KARLIĆ – T. FILIĆ, *Gospa Ilačka*, 40.

nja crkve trajala je tri godine, a blagoslovljena je 15. kolovoza 1870. godine uz prisutnost mnoštva. Blagoslov je obavio tovarnički župnik i dekan vlč. Antun Matić. U samom središtu oltara nalazi se slika Gospe s Djetetom koju je u znak zahvalnosti za ozdravljenje darovao bogati lončar Franjo Jugurčić iz Vukovara.⁷ Ta slika nije nastala na temelju iskaza svjedoka koji su vidjeli Gospu u Ilači, nego je ona nalik na sliku Marije Pomoćnice renesansnoga slikara Luke Cranacha, koja potječe iz 19. st. Slika prikazuje Gospu obučenu u crvenu tuniku, ogrnutu modrim plaštem, koja na desnoj ruci drži Sina, a oboje su okrunjeni krunama s umetnutim crvenim brokatom. Zagrljaj Majke i nježnost Djeteta uokvireni su zrakama sunca kojim dočekuju hodočasnike. S vremenom je ta slika postala simbolom Ilačkoga svetišta.⁸ S vremenom se filijala Ilača sve više potvrdila kao proštenišno mjesto Gospe Ilačke pa se ukazala potreba za samostalnom župom i svećenikom da bi se moglo udovoljiti potrebama vjernika i velikom broju hodočasnika koji dolaze na proštenišne blagdane kao što je Velika Gospa kada se okupi i do petnaest tisuća vjernika. Nakon osamostaljenja župe (1941.) i samo svetište sve više dobiva na važnosti i promidžbi. Župnici i ostali vjernici uređivali su samo svetište i nastojali su da ono postane pravo hodočasničko mjesto za duhovnu okrpju. Ilačko je svetište tijekom svoje povijesti nekoliko puta uređivano i obnavljano. Prostor je ograđen 1890. godine i u samu ogradu ugrađene su postaje križnoga puta. Godine 1912. na mjestu stare kapele izgrađena je današnja sakristija uz koju se nalazi sam Gospin izvor, a koji je zatvoren bunarić. Iznad bunarića postavljena je u niši

Gospina slika. Iza crkve sagrađena je 1931. kamena špilja. Špilju Gospe Ilačke načinio je Milož Hokvjec iz Celja, a kip Blažene Djevice Marije izradio je Kartuzijanac iz Pleterja Wolfgang Kogler. Uskoro je proštenište prošireno, a euharistijsko slavlje preneseno nešto dalje od Gospinog bunarića. Perivoj oko crkve uređen je i zasadene su topole kako bi hodočasnici mogli biti u hladovini za vrijeme velikih slavlja.⁹ Ovo je marijansko svetište bitno obilježilo srijemski kraj. Budući da je to jedno od najstarijih marijanskih svetišta u ovom dijelu Slavonije i Srijema, bitno je doprinijelo duhovnom rastu ljudi s ovog područja. Svake se godine mnoštvo hodočasnika slijevalo na ovo svetište tražeći duhovnu okrpju, zagovor i pomoć Majke Božje. Glavana hodočašća Gospi Ilačkoj bila su na Spasovo, drugi dan Duhova, Petrovo, zatim za Veliku i Malu Gospu. Najviše je hodočasnika u svetište dolazilo za blagdan Velike Gospe, odnosno dan uoči Velike Gospe. Ljudi, kada dođu u svetište, rado pristupaju Gospinu izvoru kako bi mogli popiti malo vode, umiti se i ponijeti vodu svojim kućama da bi njome mogli liječiti svoje bolesnike. Umivanje u Gospinoj vodi i odnošenje vode kući prisutno je trajno do današnjega dana.¹⁰ Godine 1923. ispitana je voda i potvrđeno je da je potpuno prirodna s malim postotkom soli pa se ozdravljenja pripisuju Gospinu zagovoru. Svetište Gospe na Vodici pruža ozbiljan i zdrav temelj kršćanske pučke pobožnosti. Pobožnost se prema Majci Božjoj Ilačkoj posebno njeguje u narodu ovoga srijemskoga kraja i ima svoju budućnost. Jedan je od načina širenja marijanske pobožnosti zasigurno pisanom riječi koja se pojavljuje u marijanskim molitvenicima koji su zamišljeni kao priručnici

⁷ Usp. P. MATIJEVIĆ, *Draga Gospa Ilačka na vodici*, 24.

⁸ Usp. S. TOMIĆ, *Pod skutom Gospe Ilačke*, Tovarnik, 2015., 20-21.

⁹ Usp. I. KARLIĆ – T. FILIĆ, *Gospa Ilačka*, 63-67.

¹⁰ Usp. *isto*, 49-59.

za širenje štovanja i pobožnosti Majke Božje. Tako je svećenik Pavao Matijević dao 1922. godine otiskati knjižicu *Draga Gospa Ilačka* koja je s vremenom bila nadopunjena i ponovno objavljena. Matijević je uz dopuštenje Biskupijskog ordinarijata izdao i knjižicu na njemačkom jeziku. Već u prvoj njegovoj knjižici objavljene su molitve Dragoj Gospi Ilačkoj. Ubrzo su nastale i pjesme na čast Gospi Ilačkoj. Svećenik Đakovačke nadbiskupije i pjesnik vlč. Mitar Dragutinac napisao je 1964. godine pjesmu *Ilača*, poznatiju kao *Ravnica Srijemska*.¹¹ U predratno vrijeme započela je i pobožnost prvih subota na ovome svetišću.

Svetište za vrijeme Domovinskoga rata, povratak prognanika i hodočasnika, obnova

Za vrijeme je Domovinskoga rata selo bilo okupirano i uništeno. Sakralni objekti (župna crkva, dvorana i župni dvor), kao i samo svetište, bili su oskrvnjeni i uništeni. Oltarna je slika nestala kao i zvona s crkve. Nakon povratka iz progonstva počelo se selo obnavljati i vjernici su se iz godine u godinu u velikom postotku vratili na svoja razorena mjesta.¹² U srce Ilačana i hodočasnika posebno se urezala prva proslava Velike Gospe nakon Domovinskoga rata. U još okupirani kraj došlo je prvo hodočašće u Ilaču 15. kolovoza 1997., na Veliku Gospu. Tada je na unakažen oltar uzdignuta i blagoslovljena nova slika Gospe Ilačke, a misa je održala na otvorenom i razrušenom svetišću kojega su vjernici ispunili pjesmom i molitvom.¹³ Župnici su nakon Domovinskog rata u suradnji i uz veliku pomoć vjernika obnavljali

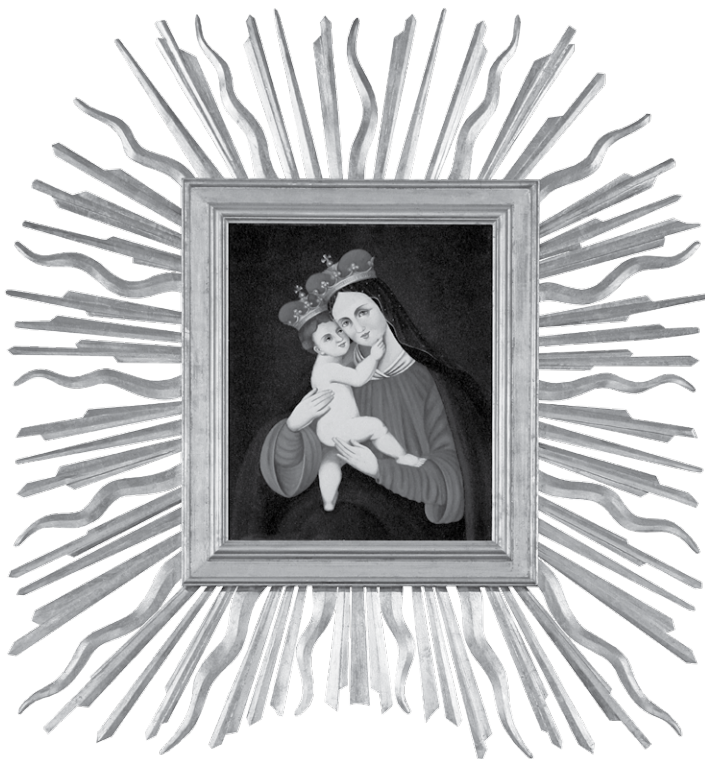
sakralne objekte i uređivali dio po dio. Od povratka 1998. godine do danas učinjeno je mnogo toga. Obnovljena je crkva sv. Jakova apostola i svetište Gospe Ilačke. Tijekom godina dan je svetišću pravi sjaj. Povratkom vjernika vratili su se mnogi hodočasnici koji su godinama dolazili na svetište Gospe Ilačke. Znakovit je događaj pronalaska zvona s crkve na svetišću što je dodatno privuklo mnogobrojne hodočasnike. Naime, 2009. godine u dvorištu obiteljske kuće Mate Ferinca pronađeno je brončano zvono izliveno 1840. godine. Zvono je u vrijeme Domovinskog rata skinuto sa zvonika Gospine crkve i ukradeno. Točno mjesto gdje je zvono bilo zakopano javio je Mati telefonom Milan Mileusnić iz Beograda, koji je u vrijeme rata bio naseljen u Ilači. On je u snu čuo zvonjavu i ženski glas koji mu je govorio da vrati ukradeno zvono. Zahvaljujući glasu u posluhu, Gospino je zvono ugledalo svjetlo dana i vraćeno gdje pripada. Još više hodočasnika na ilačko svetište privukao je zasigurno dokumentarni film *Draga Gospa Ilačka* koji je snimljen 2010. godine u produkciji Udruge dr. Ante Starčević iz Tovarnika.¹⁴ Svetište danas iz godine u godinu nastoji hodočascima pružiti duhovne sadržaje – osobito proslavama prvih subota u mjesecu (od svibnja do listopada), zatim središnjim događanjima – proslavom Velike i Male Gospe, ali i mogućnošću privatnih posjeta tijekom čitave godine. Mnogo hodočasničkih skupina i pojedinaca dolazi na svetište tijekom godine. Svake godine 14. i 15. kolovoza veliki broj hodočasnika iz ovoga dijela Slavonije i Srijema dolazi hodočastiti Majci Božjoj Ilačkoj (oko 20 000 do 25 000 vjernika). Svi vjernici koji posjete naše svetište ponovno se vraćaju. Odlaze ispunjeni mirom, radošću i duhovnom snagom za svoj svakodnevni život.

¹¹ Usp. isto, 56-61.

¹² Usp. isto, str. 72.

¹³ Usp. S. TOMIĆ, *Pod skutom Gospe Ilačke*, 29.

¹⁴ Usp. I. KARLIĆ – T. FILIĆ, *Gospa Ilačka*, 84.

Gospin zagovor svaki vjernik na poseban način osjeti u svom životu. Teško je riječima opisati mir i izričaj pobožnosti vjernika koji tih dana dolaze na naše svetište. Zagovori, molbe, potrebe, poteškoće i zavjeti, sve se to stopi u iskrenu molitvu i duboku pobožnost prema Majci Božjoj. Svatko tko iskrena srca donosi sebe, svoj vlastiti život, svoje brige, radosti i zahvale, u iskrenoj i življenoj vjeri i pobožnosti pred Majku ne ostaje bez uslišanja. Godine 2015. ovo svetište proslavilo je jubilarnih 150 godina postojanja geslom: *Izvore divni, Majko nam sveta, Ilačka Gospo, moli za nas!* Povodom obljetnice u Ilači održan je studijski dan u organizaciji Hrvatskog mariološkog instituta, a uoči svetkovine Uznesenja BDM hodočastio je u svetište i nadbiskup mons. dr. Đuro Hranić, koji je predvodio svečanu misu bdijenja i procesiju sa svijecama i slikom Gospe Ilačke. U svojoj

je propovijedi istaknuo da je ilačko svetište samozatajna oaza mira i zdrave marijanske pobožnosti u kojoj mnogi nalaze Božju snagu zagovora Blažene Djevice Marije.

Zaključak

Na kraju ovoga prikaza mogu reći kako smo mi Ilačni na poseban način vezani uz svoje svetište Gospe na Vodici i ljubomorno ga čuvamo. Kao Ilačanin svjedok sam dolasku velikog broja hodočasnika koji u naše svetište dolaze po duhovnu okrepu i zagovor Majke Božje Ilačke. U svima njima vidljiva je snaga obiteljske molitve, pouzdanja u Boga i zagovora drage Gospe Ilačke. Ovim putem pozivam sve čitatelje da dođu u naše svetište i da zajedno molimo na nakanu za naše obitelji, osobito naše župne zajednice, ali i da svjedočimo i ostvarujemo svoje poslanje u ovome svijetu.

»Misna vina«. Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije

Luka Erić, IV. god.

Uvod

Hrvatska se kao rijetko koja zemlja na svijetu može pohvaliti toliko bogatom riznicom vina. Vinova loza i njezino vino odražavaju specifičnosti svakog pojedinog vinogorja, njegove orografije, ekoloških uvjeta – klime, tla položaja, nagiba terena, izloženosti i niza čimbenika. Paleta hrvatskih vina kreće se od sjevernih finih bijelih vina do južnih crnih vina. Sjeverna su vina plemenite i nježne arome, elegantno izraženih osobnosti. Južna su vina topla i puna, crna i rubinsko-crvena vina; raskošnog su bukea i profinjenog okusa. U ovom radu bavit ćemo se vinima s posebnim naglaskom na povijest đakovačkih vina i *Misnih vina* Đakovačko-osječke nadbiskupije. Glavna je tema ovoga rada vinogradarstvo i povijest vlastelinstva đakovačkih biskupa koji su veliku brigu i pažnju uložili za uspjeh biskupskih vinograda za vlastite potrebe, posebno liturgije. Članak je podijeljen u tri dijela. U prvom dijelu donijet ćemo povijest đakovačkog područja, u drugom dijelu prikazat ćemo zasluge i doprinos pojedinih đakovačkih (bosanskih) nadbiskupa/biskupa na vlastelinstvu i u vinogradarstvu u Đakovačkoj (Bosanskoj) i Srijemskoj, danas Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji. Tema trećeg dijela bit će novija povijest *Misnih vina*, od obnove vinograda i vinarije do brenda *Misno vino*.

1. Đakovačka vinogorja

»Vino je prema svjetskim propisima proizvod dobiven potpunim ili djelomičnim alkoholnim vrenjem masulja ili mošta od grožđa. Prema kakvoći i postupku proizvodnje razlikuju se: stolna vina, stolna vina s oznakom kontroliranog podrijetla, kvalitetna vina, vrhunska vina, predikatna vina, arhivska, specijalna i pjenušava.«¹

Poznato je kako se na biskupskim posjedima u Đakovu i okolici još u prijeturskom razdoblju uzgajala vinova loza. Tek izgonom Turaka iz Slavonije vinogradarstvo postupno napreduje i svoj procvat doživljava u vrijeme biskupa Strossmayera. Uspješnu stoljetnu tradiciju uzgoja i njegovanja vinove loze i vrhunskih vina na obroncima Dilj gore danas nastavlja ustanova Misna vina d. o. o. Trnava. Visokokvalitetne sorte traminac, chardonnay i graševina zauzimaju istaknuto mjesto.

Biskupski grad Đakovo smjestio se na blagoj uzvisini od 111 metara nadmorske visine, na đakovačko-vukovarskom prapornom ravnjaku. Hrvatsko-mađarski herceg Koloman, naslovni kralj Galicije koji je stolovao u Čazmi i koji je taj naslov prenio i na Slavoniju u

¹ Z. BENAŠIĆ, *Što ljubitelji vina žele i vole znati*, Đakovo, 2001., 56.

kojoj je živio do 1226. pa je po njemu Slavonija nazvana kraljevinom, svojom je darovnicom poklonio bosanskom biskupu imanje i grad Đakovo sa širom okolicom. U Đakovo je bosanski biskup, bježeći pred bogumilima, prenio svoje sjedište, a papa Grgur IX. to odobrio 7. prosinca 1239. god. Padom je Bosne 1463. biskup izgubio svoje posjede u Bosni. Njegovim dolaskom Đakovo ne postaje samo vjersko, već i gospodarsko i kulturno središte ovog dijela Slavonije. Danas postoje dva odijeljena vinogradarska kraja: Mandićevac i Trnava, a pripadaju đakovačkom vinogorju, podregija Slavonija.² Tla su pogodna, a količine oborina upućuju na izvorsne uvjete za uzgoj vinograda. Vinogradi su većinom okrenuti prema jugu, a vinarije su neposredno uz vinograde, što omogućuje bržu preradu grožđa.

Od rimskih vremena spominje se u našem podneblju vinova loza, grožđe i vino. Profesor Marijanović kaže da slobodno možemo tvrditi da povoljnije prirodne uvjete za gajenje vinove loze kao što je današnja Hrvatska nema ni jedna zemlja svijeta.³ Da su Rimljani širili kulturu vinove loze, pokazuje i vinogradsko-vinarska terminologija kojoj je korijen i porijeklo u latinskom jeziku, počevši od riječi *vinum* (vino).

Stari su Hrvati dolaskom na ovo područje prihvatili novu kulturu – vinovu lozu. Vinova je loza tako u našem podneblju našla izvanredno vinogradsko tlo i klimu te se održala do danas. Na iznenađujuću vezu Đakovštine i vinove loze podsjeća nas i jed-

na od najljepših fresaka *Poklonstvo triju kraljeva i pastira* u južnoj apsidi đakovačke prvostolnice, gdje starac Hrvat iz Đakovštine Kristu na dar donosi svoje grožđe, kojim je Bog blagoslovio ovaj kraj.⁴

Vinogradarstvo i vinarstvo dijelili su sudbinu ljudi ovoga kraja. Za vrijeme turskog gospodstva (1536. – 1687.) nije im se pridavala posebna pozornost, jer je islam branio uporabu vina, stoga ono stagnira i nazaduje. Gajile su se tek sorte koje su služile za jelo. Nakon oslobođenja od Turaka, od 1687. počinje značajniji uzgoj vinove loze i uspon proizvodnje vina.⁵

Poznato je da u stvaralačkoj i duhovnoj kulturi naših krajeva postoje običaji vezani uz vinograde i vino: Martinje, blagoslov vinograda i vina, sveci zaštitnici vinograda i vinogradara, pudarenje, tj. straža nad vinogradima, a u novo vrijeme i turističko-privredne manifestacije i susreti: izložbe vina, sajmovi vinogradarstva i vinarstva. Spomenut ćemo i manifestaciju *Bonavita* koja se održava u vinogradu u Trnavi od 1998. godine, a na ocjenjivanje vina dolaze brojni poznati vinari s područja Slavonije i Baranje. Nakon izгона Turaka 1587. na području sela Trnave bila su samo dva vinograda s ukupnom površinom 4 motike.⁶ Kad se govori o vinogradskim svečanostima i obredima, dovoljno je reći da sveti Martin nema nikakve veze s vinom. On je naprosto žrtva kalendara jer se njegov spomendan nalazi u vrijeme kad se kuša mlado vino. Nešto slično dogodilo se i svetom Valentinu. Na spomendan svetog Vinka, 22. siječnja, obavlja se godišnji blagoslov biskupskih vinograda u Trnavi.

² Usp. L. MARIJANOVIĆ, *Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije*, rukopis, 1-2. (Taj rukopis ustupio je mons. Luka Marijanović radi izrade ovoga rada).

³ Usp. *isto*, 2.

⁴ Usp. *isto*, 3.

⁵ Usp. *isto*.

⁶ Usp. *isto*.

Prvi spomen Đakova i biskupije u njemu datira iz 1239. Možemo pretpostaviti da su tu biskupi zatekli barem nešto vinove loze ili je sami zasadili za potreba misne liturgije.⁷ Zato se govori o čuvenim »misnim vinima«, koja su obvezatna za misu, u skladu s crkvenim propisima. Kao takva, tj. misna, podrazumijeva se da su posve prirodna vina, od trsova roda. Svako vino moralo bi biti misno vino, no svako vino ipak to nije.

2. Biskupsko vlastelinstvo

2.1. Biskup Nikola Ogramić Olovčić (1669. – 1701.)

Biskup Ogramić došao je u biskupiju nakon oslobođenja od Turaka 1690. Zatekao je Đakovo u vrlo opustošenom stanju. Mnoga sela bila su samo djelomično naseljena. U Đakovštini je bilo 17.000 jutara zapuštenih oranica. Zatekao je i 200 jutara zapuštenih vinograda iz turskog vremena. Prema popisu Emerika Szadeskyija imao je 25 motika vinograda u Štrbincima, 10 u Vitiki i 18 u Vučiaku (Buždaku). Dakle 53 motke ili nešto više od 6 jutara. Jedna motika iznosi 275 četvornih hvati, odnosno 1000 m². Negdje se čita da jedna motika odgovara površini od 800 m².⁸ Nakon turske okupacije uz pastoralne brige za vjernike i da proširi granice svoje biskupije bila je Ogramiću glavna briga urediti biskupski vlastelinski posjed. U gospodarskom smislu bio je to značajan napredak u poljoprivrednoj proizvodnji. Obnavljaju se zapuštene oranice, livade i vinogradi kao i druge tadašnje kulture. Oslobođene je krajeve u Slavoniji bečki dvor podijelio kru-

pnim feudalcima stranog podrijetla,⁹ koji su cijenili vino i vinogradarstvo. Princ Eugen Savojski dobiva u posjed Baranju, knezovi Italije Odescalchi Srijem 1679., a njemački grofovi Eltz Vukovarsko vlastelinstvo 1736.

2.2. Biskup Bakić i obnova vinograda

S vremenom su bosanski biskupi izgubili vezu s biskupijom preko Save i mogućnost njome upravljati. Đakovo je postalo mjesto njihova trajnog boravka. Đakovo je postalo značajno političko središte između Save i Drave u koje su povremeno navraćali ban Tvrtko 1355., bosanski kralj Stjepan Dobraša i ugarski kralj Sigismund. Turskom je najezdom Bosanska ili Đakovačka biskupija propala, a u Mohačkoj bitci 1526. godine poginuo je bosanski biskup Đuro Paližna (Palina). U narednih 150 godina imenovani su samo naslovni biskupi, *Bosnenses alias Diacovenses*, koji nisu boravili u svojoj biskupiji.¹⁰

Bakićevi prethodnici.

Đuro Patačić de Zajezda (1703. – 1716.), zagrebački svećenik, kanonik i rektor Hrvatskog zavoda u Bologni postao je biskupom s 33 godine. U unutrašnjem prostoru tvrđave izgradio je drvenu rezidenciju, a ispred turske stolne crkve podignuo novu, s drvenim tornjem. Iz Carigrada je nabavio 18 arapskih kobila i 8 pastuha i tako započeo obnovu vlastelinstva. Prinosi biskupskih imanja bili su slabi. Istina, oko Đakova bilo je 1702. godine 150 jutara oranice, 100 kosca livada

⁷ Usp. Z. PAŽIN, Vino u bogoslužju, u: *Diacovensia* 25(2017.)2, 231-242.

⁸ Usp. Z. BENAŠIĆ, Povijest đakovačkih vinogorja, u: *Revija Đakovačkih vezova 1980.*, Đakovo, 1980., 51-52.

⁹ Slavonija je u turskome ropstvu izgubila domaće plemstvo. Sačuvavši vlastelinstvo kao i Đakovštinu za sebe, đakovački biskupi omogućili su svojim nasljednicima mecenatske pothvate u Hrvatskoj.

¹⁰ Usp. M. SRAKIĆ, Petar Bakić – biskup i vlastelin (1716.-1749), u: *Diacovensia* 25(2017.)2, 192.

i 54 motike vinograda, zatim 17 000 jutara neobrađene zemlje.¹¹

Petar Bakić rođen je 28. rujna 1670. u Splitu. Svojim životom i radom nametnuo se kao kandidat za bosanskog biskupa. Nisu prošla ni dva mjeseca od smrti biskupa Đure Patačića (1. ožujka 1716.), a već ga je kralj Karlo VI. imenovao i papa Klement XII. iste godine 12. prosinca potvrdio bosanskim, odnosno đakovačkim biskupom male biskupije koja je posjedovala velika imanja. Bakić se odmah nakon imenovanja za biskupa dao na uređenje biskupije u kojoj je mnogo toga bilo srušeno, demolirano, zapušteno. Možemo zaključiti da je mnogo učinio za biskupiju. Spominjemo samo neka područja djelovanja: stolna crkva, orgulje, kriptu, zvona, obnova crkve u Mikanovcima, Selcima i Dragotinu. Iako su biskupi i prije njega obrađivali zapuštene zemlje i vinograde, Bakić je prvi organizirao melioriranje gospodarstva. Za izgradnju vodenica iskoristio je rijeke koje prolaze kroz vlastelinstvo. Na posjedu je podignuo vrt i majur za 250 konja, uredio ribnjak, izgradio staklenik za egzotične i osjetljive biljke. Postoji bogata svjedočanstva koja opisuju humanitarno-karitativnu djelatnost biskupa prema bolesnima i siromašnima, siročadi i bijednima. Turci su na đakovačkom području imali zasađenih oko 200 jutara vinograda, ali koji su nakon njihova odlaska bili zapušteni. Biskup je u svojim zapisima zabilježio o obrađivanju vinograda za vrijeme Turaka. Ovdje donosimo taj tekst: »Vinograde u ovomen atharu lipe Turčin imadoše... Izvan onizi koje Pokojni Biskup za sebe zauze navlastito u Sterbinci vinograd Ali Baše, koji jest od motika dvjest i pet, drugi vinograd na Vitiki rečeni koji

jest bio Ibraim Čiehije, od motika deset, teči vinograd tolikojer na rečenom Vitiki, kojeg je bilo nikojega Turčina Graskoga Hoše (hodže), od motika deset... Dobro vino u svim raste po oka 1400...«¹²

Bakić je vinograde sadio u Trnavi i oko Đakova, povećao ih je sa 100 na 400 motika (kopača).¹³ Prema *Zakoniku* koji je biskup izdao za stanovnike svojih dobara ona sela koja su obrađivala vinograde nisu imala druge obveze, pr. voziti drva u Osijek ili izgrađivati nasipe. U vrijeme obrezivanja i kopanja vinograda i berbe grožđa i susjedna su sela morala priteći u pomoć da se ti poslovi na vrijeme završe. Iz gore navedenog biskupova teksta saznajemo da su vinogradi davali 1400 oka dobrog vina.¹⁴ Monopol na prodaju vina i rakije imao je isključivo biskup, a piće se točilo i prodavalo isključivo u vlastelinskim gostionicama (bircuzima).

Biskup Petar Bakić odlikovao se prosvjetiteljskim duhom, napose na području gospodarstva. Organizirao je trgovinu tatarsko-stočarskim proizvodima te podignuo više skladišta za hranu. Razvijanjem vlastelinskih stručnih službi u gradu počela se osjećati potreba za obrtnicima, a započelo je i pritjecanje sezonske radne snage. Dao je obnoviti opustjele vinograde i vodenice, nastavio s obnovom ergele i obnovio biskupski dvor, tj. doprinio je novoj vizuri Đakova.¹⁵

Kao duhovni i zemaljski vladar, tj. biskup i vlastelin, Bakić je imao pravo izdavati zakone koji su vrijedili za stanovnike njegova vla-

¹² Isto, 221.

¹³ 1 motika = 800 m²

¹⁴ 1 oka = 1,4147 l

¹⁵ Usp. Z. NOVAK, Crkva i vjerske prilike, u: L. ČORALIĆ (ur.), *U potrazi za mirom i blagostanjem. Hrvatske zemlje u 18. stoljeću*, Zagreb, 2013., 172.

¹¹ Usp. isto, 194-196.

stelinstva, odnosno vjernike njegove biskupije. U tom smislu izdao je dokument pod naslovom *Upisagnije*, tj. *Uredba*, odnosno *Zakonik*. *Upisagnije* imaju 69 točaka (kano-na) koje obuhvaćaju sve važne vidove života podanika.

U zakonima koji se odnose na vinograde možemo vidjeti da je biskup bio krut, ali pravedan. Ovdje donosimo nekoliko citata iz prijevoda *Upisagnija*, tj. *Zakonika* na suvremenom hrvatskom jeziku: »Koji budu kopali i obavljali vinogradarske poslove u vnogradu u Trnavi, neka budu oslobođeni od osječkih gradskih fati (prevoženja drva) i desetine, a to su ova tri sela Trnava, Sveto-blažje i Kondrić, kako bi mogli raditi u trnavačkom vinogradu... Sela koja imaju kopati vinograde, neka budu oslobođena od prevoženja drva u Osijek, a to su Vinogradi Strbinac, Golišavac i Vučjak, te tri sela Gašinci, Preslatinci i Drenje, koja neka (brigu za vinograd) među sobom razdijele i snose... Trnavački susjedi, ili biža sela, neka pomognu brati (trgati) i voziti mošt relenog vinograda kad gospoda to bude zapovijedala.«¹⁶

Naime, biskup Bakić bio je s mnogima u sukobu jer je bio žestoke naravi i zato što je carska komora svojatala i zauzela mnoge šume i zemljišta koja su bila u posjedu biskupije. Da bi sredio i unaprijedio gospodarstvo na svojem vlastelinstvu, znao je poduzimati drastične mjere. Zbog svoje žestoke naravi bio je odstranjen iz Đakova, te je do konca života upravljao biskupijom iz Križovljana, gdje je i umro 5. srpnja 1749.¹⁷ Unatoč sve-

mu, biskup Bakić stekao je velike zasluge za opći napredak svoga vlastelinstva.

2.3. Biskup Josip Antun Čolnić (1751. – 1773.)

Dolaskom je na biskupsku stolicu u Đakovo Čolnić zatekao vrlo zapušteno stanje. U svojoj autobiografiji svjedoči: »Odnekadašnje ove velike biskupije koju je otomanska moć smanjila (...) jedva su se kod mojeg dolaska vidjeli tragovi, tako da mi se točnije činilo da sam došao u neko pustinjačko obitavalište nego u biskupsko sjedište.«¹⁸

U biskupiji je zatekao tek četiri župe. Taj broj nije mogao zadovoljiti potrebe vjernika i zato 1758. osniva nove župe u Semeljcima, Piškorevcima, Trnavi i Punitovcima. U Trnavi je podignuo dvorac i novu crkvu Presvetog Trojstva 200 metara poviše od današnjeg vinskog podruma. Na gospodarskom planu zatekao je također »pustinju« nastalu većinom radi 14 godišnjeg izbivanja prethodnih biskupa. Ovdje spominjemo samo pothvate vezane za vinogradarstvo. Otkupio je susjedne vinograde kod biskupskog Bon Ritira (tako ih naziva) u Trnavi. Poduzeo je krčenje i sadnju novih vinograda s ciljem da »nasljednici mogu uživati«. Dalje u tekstovima spominje da je jedva mogao unaprijediti gospodarstvo osim uzgoja prostranih vinograda.¹⁹ Započeo je saditi vinograde i u Pridvorju, danas Mandićevcu. Godina 1772. uzima se kao početna za mandićevačka (đakovačka) vina. Biskup Čolnić nije samo podignuo nove i proširio postojeće vinograde, već je i znatno unaprijedio proizvodnju grožđa i vina u Trnavi. Sklopio je

¹⁶ M. SRAKIĆ, Petar Bakić – biskup i vlastelin (1716.-1749), 211-212., 214.

¹⁷ Usp. L. MARIJANOVIĆ, *Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 9.

¹⁸ S. SRŠAN (ur.), *Kanonske vizitacije*, knjiga X., đakovačko područje 1751.-1833., Osijek, 2012., 3.

¹⁹ Usp. isto, 4.

ugovor sa svojim podanicima, pa na njegovu vlastelinstvu nije bilo nezadovoljstva ili buna kao na drugim vlastelinstvima u Slavoniji.²⁰

Nasljednik je biskupa Čolnića biskup Matej Franjo Krtica (1773. – 1805). Krtica je bio prvi bosanski i srijemski biskup sjedinjenih biskupija od 9. srpnja 1773.²¹ Svom nasljedniku Antunu Mandiću ostavio je vinograd u Musiću od 15 jutara i Draginjac kod Ratkova dola od 2 i pol jutra. Spajanjem su se biskupija znatno povećali troškovi, a prihodi sa srijemskog područja bili su veoma mali, skoro nikakvi. Zbog toga je biskup Krtica zatražio od carskog dvora u Beču da mu dodijeli prihode iz Kaptola kod Požege, koji je pripadao Srijemskoj biskupiji. Vinograde je s toga posjeda u Kutjevačkom vinogorju kasnije prodao J. J. Strossmayer.

2.4. Biskup Antun Mandić (1805. – 1815.)

Biskup Mandić poznat je po osnivanju đakovačkog Bogoslovnog sjemeništa s filozofsko-teološkom školom. Puno je učinio za reorganizaciju i unapređenje školstva, a u isto se vrijeme trudio razviti zaostalo gospodarstvo i proširiti gospodarstvo biskupskog vlastelinstva.²² Povećao je površine pod vinogradima na pridvoračkoj kosi. U Musiću je sagradio stan i kapelicu gdje je rado boravio tijekom ljetnih mjeseci. Na pridvoračkom brdu, kao što smo spomenuli, podignuo je

uz postojeći vinograd biskupa Čolnića još 30 jutara. Danas to cijelo vinogorje nosi ime *Mandićevac*.²³ Biskupi Bakić, Čolnić i Mandić krčili su obližnje brdo pokriveno šumom koje u čast biskupu Mandiću po njemu nosi svoje ime. Mandić je podignuo i prve kuće koje su danas naselje Mandićevac. U vinogorju Mandićevac podignut je i podrum biskupa Mandića, proširen i obnovljen za biskupa Strossmayera. Nakon II. svjetskog rata i agrarne reforme dospjeli su vinogradi u društveno vlasništvo PIK-a Đakovo. PIK Đakovo bio je poznati proizvođač vina, a danas su vinogradi u privatnom vlasništvu.²⁴ Drenje je s okolicom danas vinogradsko središte toga dijela Đakovštine. Nakon agrarne reforme 1945. đakovačkom Stolnom kaptolu sv. Petra ostalo je oko sedam i pol jutara vinograda. Taj se vinograd u Mandićevcu zamijenio sa sličnim PIK-ovim vinogradom u Trnavi. Tako je uz postojeći biskupski vinograd u Trnavi probavljen i drugi vinograd za đakovački Stolni kaptol. Danas su svi biskupski vinogradi i oranice zaokruženi u Trnavi, radi povoljnije, pravovremene i jeftinije obrade.²⁵

Biografija biskupa Mandića navodi da je bio vrlo marljiv i vrijedan, »najvrjedniji težak« i nije znao imati besposlene ruke. »Da je posto vojnik carski, zbog vridnosti moglo b' bit, I poglavar generalski: tako bija on čestit.« Takav je bio i »prije mitre«, a promijenio se nije ni kao biskup. Suosjećao je s narodom

²⁰ Usp. L. MARIJANOVIĆ, *Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 9.

²¹ Đakovačka (Bosanska) i Srijemska biskupija postojala je do 2008. godine, kada se Srijemska biskupija osamostalila, a Đakovačka postala Đakovačko-osječka nadbiskupija. Pridjev »bosanska« ispušten je jer više nema pravnu vrijednost nego samo povijesnu.

²² Usp. L. MARIJANOVIĆ, *Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 10.

²³ Usp. A. FILIPOVIĆ HELDENTALSKI, *Život biskupa Mandića – pretpisak i prijepis*, Osijek/Đakovo, 2007., 249.

²⁴ PIK Đakovo postaje dioničko društvo 1990., a 18. rujna 1997. nastalo je od njega 14 manjih samostalnih dioničkih društava.

²⁵ Usp. L. MARIJANOVIĆ, *Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 10.

i pomagao im toliko da su mislili kako će zajedno s biskupom umrijeti.²⁶ Biografija također navodi da nije moguće popisati sva biskupova djela, sve dobro što je učinio i komu je pomogao. Može se iščitati da je pisana s velikim poštovanjem i zahvalnošću prema biskupu.

2.5. Biskup Emerik Raffay (1816. – 1830.) i biskup Josip Kuković (1834. – 1849.)

Biskup Emerik Raffay obnovio je i poput perivoja uredio vinograd u Štrbincima, a biskup Josip Kuković povećao ga je još sa župnim vinogradom u Piškorevcima. Mandić ga je htio kupiti, ali mu piškorevački župnik nije htio prepustiti. Kuković je zasadio i vinograd u Pisku pokraj Đakova. Znano je poboljšao vinograde u Trnavi i Musiću uloživši 20.000 forinti. Zbog uništenja kmetskog sustava 1848. napustio je Đakovo i izbjegao u Beč gdje se odrekao biskupske stolice. Tijekom dvije godine, do dolaska biskupa J. J. Strossmayera, na vinogradima je nastala velika šteta jer nisu imali gospodara. Treba spomenuti da je Kuković na poticaj zagrebačkog biskupa, kasnije nadbiskupa i kardinala, Jurja Haulika osnovao 30. siječnja 1843. podružnicu Gospodarskog društva u Đakovu, samo mjesec dana nakon zagrebačke, s ciljem da se naš seljak privuče u kolo naprednih gospodara. Gospodarsko je društvo u Đakovu bilo važno krajem 19. st. u obnavljanju vinograda nakon što ih je uništila trсна uš – filoksera. Gospodarska je podružnica podignula tri jutra matičnjaka s američkom lozom koja je bila otporna na trsnu uš. To je biskupu Strossmayeru omo-

gućilo brzu obnovu uništenih vinograda.²⁷ Iz te gospodarske podružnice nastala je i Vinogradarska udruga, osnovana 22. kolovoza 1909. U *Pravilima udruge* zapisana je njena svrha: »Čista nepatvorena vina iz vinogorja Đakovštine dobivenog iz grožđa udrugara kao i grožđe uz što bolju cijenu u korist udrugara unovčiti.« Članom udruge mogao je postati svaki posjednik vinograda vinogorja Đakovštine, ako nije lišen građanskih prava. Udruga od članova nije kupovala vino nego samo grožđe i mošt, ali samo određene kakvoće. Udrugari su cijenu grožđa i mošta utvrđivali prije berbe, a plaćanje je bilo nakon prodaje vina. Bio je to pokušaj da se ublaže posljedice vinogradske krize koja je pojavila u Europi. Prema dokumentima može se zaključiti da je Udruga vinogradara u Đakovu dobro radila i proširivala djelatnost. To je vidljivo iz jednog ugovora prema kojem je Udruga kupila na dražbi 1921. od Đakovačke biskupije podrum za 300.000 kruna. Danas poznat kao *Jelakovićev podrum*. Ugovor je potpisao prvi predsjednik Udruge Marko pl. Štriga.²⁸ Spomenuta Gospodarska podružnica prestala je s radom nakon stečaja 1925.

2.6. Biskup Strossmayer (1850. – 1905.)

Krajem 1849. godine na prijedlog bosansko-đakovačkog i srijemskog biskupa Josipa Kukovića, bečkih Hrvata i bana Josipa Jelčića đakovačkim biskupom postaje Josip Juraj Strossmayer. Tijekom 55 godina biskupovanja djelovao je Strossmayer na raznim područjima. Vlastelinstvo je bilo na području Virovitičke (nekad Vukovske) žu-

²⁶ Usp. A. FILIPOVIĆ HELDENTALSKE, *Život biskupa Mandića – pretpisak i prijepis*, 323-329.

²⁷ Usp. L. MARIJANOVIĆ, *Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 11.

²⁸ Usp. Z. BENAŠIĆ, *Đakovački Spomendani*, Đakovo, 2010., 173-174.

panije, u okviru Đakovačkog kotora. Posjed je bio razgranat u 53 seoske općine. Ne zna se koliko je vlastelinstvo točno imalo katarskih jutara jer u vrijeme biskupa Josipa Čolnicha i njegovih nasljednika Matije Antuna Krtice, Antuna Mandića, Emerika Raffaya, Pavla Sučića i Josipa Kukovića nije polagala važnost na javne zemljišne knjige. Stoga se ne može utvrditi veličina vlastelinstva u Strossmayerovo vrijeme. Pretpostavlja se da je vlastelinstvo moglo imati oko 75000 jutara.²⁹ Biskupsko vlastelinstvo pretrpjelo je temeljnu reorganizaciju u Kukovićevo doba nakon ukidanja feudalnih odnosa u revoluciji 1848. – 1849. Prve je godine biskupovanja Strossmayer posvetio unutrašnjem uređenju Bosansko-đakovačke i srijemske biskupije, ali i saniranju gospodarstva na vlastelinstvu u provođenju upravnih, gospodarskih i građevinskih zahvata usmjerenih transformaciji kasnofeudalne ekonomije u moderni sustav poljoprivredno-šumarskog veleposjedničkog poslovanja. Strossmayer je dobro poznao narodnu ekonomiju i financije te je u njegovo vrijeme to došlo do izražaja u praksi i vlastelinstvo je vidno doživjelo procvat. Iako se prostorno smanjilo, dobrom organizacijom i brigom biskup je od njega stvorio uzorno gospodarstvo, a biskupija je sa svojim vinogradima, stočarstvom, njivama i šumama predstavljala oslonac i omogućila Strossmayeru povijesnu ulogu. Biskup Josip Juraj Strossmayer genijalnim gospodarenjem ostvario je najsnažniji gospodarski razvoj svoga vlastelinstva.³⁰

Prije pedesetak godina tadašnji ekonom Đakovačke biskupije jednom je ili čak dvaput godišnje otišao u Trnavu, i to taksijem. Biskup je Strossmayer često osobno odlazio u svoje vinograde. U jesen 1870. opazio je da u vinogradima nije napravljeno što je naredio, pa je nadzorniku vinograda Antunu Malinu dao ukor, a upravitelju vlastelinstva Mirku Horvatu izrazio nezadovoljstvo riječima: »Što slične stvari ni najmanje ne nadzire, dočim u susjednom svome vinogradu rado boravi.«³¹ Strossmayer je želio da njegovi vinogradi budu najbolji i odredio je da se u trnavački vinograd izveze 1.000, a u mandićevački vinograd 600 kola stajskog gnojiva. Vlastelinski vinogradi bili su loši što je pokazala i godišnja količina vina, u prosjeku samo osam akova, tj. 424 litre po jutru vinograda.³² Franz Trummer, strani stručnjak za vinogradarstvo, obišao je naše vinograde i navodi da se sadio traminac i frańska modrina (frankovka).³³

Do 1900. godine zasađena su nova 23 jutra i proširen mandićevački vinograd. Strossmayer je podignuo i nove podrum. Podrum biskupa Mandića u Trnavi obnovljen je, presvođen i proširen 1872., a u Musiću je sagrađen novi 1875.³⁴ Trnavački je podrum

²⁹ M. CEPELIĆ – M. PAVIĆ, *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski, god. 1950.-1900.*, 884.

³² Usp. isto, 885.

³³ Usp. Z. TURKOVIĆ, *100 godina vinogradarstva Hrvatske*, Zagreb, 1982., 29. 33.

³⁴ Stari ljudi, očevci iz Musića, pripovijedali su prigodom kanonske vizitacije župe Levanjska Varoš 8. veljače 2013. kako su tijekom Drugog svjetskog rata (1943.) partizani strojnicama izrešetali svu burad u biskupskom podrumu u Musiću. Tako su uništene sve zalihe vina i ono je teklo kao potok niz selo. Danas je preostalo samo mjesto gdje je nekoć stajao podrum. Usp. L. MARIJANOVIĆ, *Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 12.

²⁹ Usp. M. CEPELIĆ – M. PAVIĆ, *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski, god. 1950.-1900.*, pretpisak, Zagreb, 2013., 853.

³⁰ Usp. J. MARTINČIĆ, Z. ŽIVAKOVIĆ-KERŽE, Z. BENAŠIĆ, I. MANDIĆ, E. KALAJDŽIĆ, J. J. Strossmayer i vlastelinstvo đakovačkih biskupa, u: I. PADOVAN (ur.), *Zbornik radova o J. J. Strossmayeru*, Zagreb, 1997., 111-113.

na samo Petrovo 1872. izgorio s kačarom i dijelom posuđa i pića, ali je iste godine osposobljen za primanje nove berbe.³⁵

Prema podacima o urodu možemo zaključiti da je u vrijeme gradnje katedrale u Đakovu (1866. – 1882.) biskupovo zanimanje za vinograde smanjeno. To nije toliko čudno, ipak je katedrala u Đakovu njegovo životno djelo. Kada je shvatio da se urod smanjio, ponovno se počeo brinuti za vinograde, što pokazuje podatak da je u jesen 1879. i proljeće 1880. trnavački i musički vinograd pognojen s 3000 kola gnojiva. Međutim, i pored uloženog truda i velikih materijalnih sredstava prinosi u vinogradima ostali su niski. Tada je biskup Strossmayer donio odluku o obnovi vinograda, uz drastične organizacijske promjene. Zabranio je da nijedan činovnik ne smije imati svoga polja i vinograda nego da svu brigu posveti napretku biskupijskog vlastelinstva.³⁶

Potpunoj obnovi vinograda pristupilo se u jesen 1885. No za razliku od dotadašnje sadnje i obnavljanja vinograda povaljivanjem (grebenicama) većim se dijelom sadilo na rigolano tlo. Tako je Strossmayer od 1885. do 1892. podignuo na svim biskupskih vinogradima 90 jutara novih vinograda uz trošak od 40.000 forinti.³⁷ Sav posao obavljao se ručno. Napokon su biskupski vinogradi postali uzorni, a urod znatno bolji.

Kada je biskup Strossmayer uz veliki trud i zadovoljstvo obnovio i sredio vinograde, pojavila se 1883. filoksera – trsna uš, koja

je 1863. iz Amerike prenesena u Francusku. Budući da nije bilo spasa za postojeće vinograde, prišlo se 1897. regeneraciji vinograda s američkom lozom koja je bila otporna na trsnu uš. Podignuti su matičnjaci za podloge i uređen je cjepilnjak. Jedan dio kalama od 100 do 120 000 koji nije bio potreban biskupiji prodan je privatnim vinogradarima. Sve to pridonijelo je bržoj obnovi vinograda. Na vlastelinstvu je bilo predviđeno podići oko 100 jutara vinograda, a za sadnju su izabrani najbolji vinogradarski položaji i izvršena je selekcija sorti. U Trnavi se sadio samo traminac, graševina, portugizac, plemenka bijela i crvena, kreljevina i skadarka. U Mandićevcu se sadila graševina rajnska, burgundac bijeli (danas pinot), moslavac, portugizac, frankovka, slankamenka i skadarka. Na terenima Štrbinaca sadila se samo plemenka bijela i crvena.³⁸ Budući da u Musići trsna uš do 1900. nije učinila mnogo štete, ništa nije regenerirano. Strossmayer je držao da je filoksera podmetnuta, o tome piše Franji Račkom: »Berba je kod nas počela. Trebali bi dulje vremena lijepo vrijeme, ali se kod nas kurjači i svaki dan nešto pada. Bio sam u utorak u Trnavi na berbi kod paroha. Moj trnavački vinograd krasno je uređen, ali žalibože zaražen. Zaraza je po svoj prilici podmetnuta po nekomu Pjerotiću, koga mi je [Matija] Ban iz Biograda nametnuo. Taj Pjerotić pravi je đavao iz pakla.«³⁹

Za filokseru nisu bili »krivi« pojedinci, već je ona uvezena iz Amerike. Zanimljivo je i vrijedno spomenuti da je đakovački učitelj Dragutin Galovac 1900. konstruirao

³⁵ Usp. isto.

³⁶ Usp. M. CEPELIĆ – M. PAVIĆ, *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski, god. 1950.-1900.*, 874.

³⁷ J. MARTINČIĆ i dr., J. J. Strossmayer i vlastelinstvo đakovačkih biskupa, 114.

³⁸ Usp. M. CEPELIĆ – M. PAVIĆ, *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski, god. 1950.-1900.*, 887.

³⁹ L. MARIJANOVIĆ, *Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 14.

novi tučobran⁴⁰. U Trnavi od 1902. postoji Udruga za obranu od tuče sa sedam tučobrana, a po uzoru na trnovačku Udrugu organiziraju se i vinogradi u Mandićevcu.⁴¹ Osim štete od tuče, bilo je značajne štete i od lopova, kako se jednom prilikom Strossmayer požalio prijatelju Franji Račkom.⁴² Biskupova vina bila su na glasu i kod kuće i u inozemstvu.

Budući da tada nisu imali školovane enologe, biskup Strossmayer tražio je da se u podrumima drži čistoća, koja se pomno nadzimala. Biskup je budno pratio preradu grožđa i njegovanje vina. Zahtijevao je da direktor vrlo često, a revizor svakog dana nadgleda taj red i čistoću. U zapisnik je 18. rujna 1864. zapisao: »Jer ne znamo koliko kemije koliko u drugim državama, niti imamo toliko vještaka, koji bi znali što u vino treba metati, valja i nadalje naša vina držati čista, u čistu burad metatiti i često ga pretakati. ...vlastelinstvo ima stručnjaka... a sve to cijenu biskupovim vinima samo podiže.«⁴³

Unatoč svoj suvremenoj tehnologiji, to pravilo vrijedi i danas. Što se vlastelinskih vina tiče, prvi su put predstavljena javnosti na gospodarskoj izložbi u Zagrebu 1864. gdje su dobila visoka priznanja. Odlikovana su i u svijetu: na Gospodarsko-šumarskoj izložbi u Beču 1866., Svjetskoj izložbi u Parizu 1867., Svjetskoj izložbi u Beču 1873., Trstu

1883. i izložbi u Zagrebu 1891.⁴⁴ Ta priznanja i afirmacija vina Đakovačke biskupije bila su tek mala nagrada za golem trud koji je biskup Strossmayer uložio u svoje vinogradarstvo. Druga nagrada bila je uzor i pouka na koju se njegov puk mogao osvrnuti.

Strossmayer je sve do 1895. osobno odlazio u svoje vinograde. Nove vinograde zasađene amerikankom nije vidio jer mu nije dopustila njegova poodmakla dob. Rado je slušao pohvale za svoje vinograde od svakog posjetitelja. Nakon svih vinogradarskih nedaća i obnove ostavio je Strossmayer je iza sebe uredne vinograde i ugled dobrog gospodara.⁴⁵

2.7. Biskup Ivan Krapac (1910. – 1916.) i biskup Antun Akšamović (1920. – 1951.)

Nakon smrti biskupa Strossmayera Đakovačka i Srijemska biskupija bile su nepopunjene punih pet godina. Zagrebački kanonik i pomoćni biskup dr. Ivan Krapac imenovan je đakovačkim biskupom 1910. godine. U kratkom vremenu biskupske službe učinio je u Đakovu značajne stvari. Budući da je u Zagrebačkoj nadbiskupiji bio upraviteljem, odnosno nadzornikom kaptolskih i nadbiskupskih dobara, po dolasku u Đakovu pozvao je iskusne stručnjake da mu pomognu unaprijediti biskupska dobra, oranice, vinograde i šume. Pribavio je novu mehaniku za obradu zemlje. Možemo mu pripisati u zaslugu i izgradnju novih staja za konje na đ-

⁴⁰ J. MARTINČIĆ i dr., J. J. Strossmayer i vlastelinstvo đakovačkih biskupa, 116.

⁴¹ Usp. isto.

⁴² Usp. L. MARIJANOVIĆ, *Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 13-15.

⁴³ M. CEPELIĆ – M. PAVIĆ, *Josip Juraj Strossmayer, biskup bosansko-djakovački i sriemski, god. 1950.-1900.*, 888.

⁴⁴ Usp. S. MAROSLAVAC, *Vinogradarstvo na đakovačkom vlastelinstvu i u Đakovštini*, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije* 145(2017.)12, 40.

⁴⁵ Usp. L. MARIJANOVIĆ, *Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 16.

kovačkoj biskupskoj ergeli, koja je danas u državnom vlasništvu. Ergela i danas po njemu nosi ime *Ivandvor*.⁴⁶ Nakon I. svjetskog rata pretrpjelo je vlastelinstvo velike štete od tzv. »zelenog kadra«.⁴⁷

Đakovačka i Srijemska biskupija je, ponovno, poslije smrti biskupa Krapca bila nepopunjena četiri godine. Naposljetku 1920. đakovačkim biskupom postao je dr. Antun Akšamović. Biskup Akšamović preuzeo je biskupiju u vrlo teškim okolnostima. Đakovačka biskupija bila je bogata, premda je pretrpjela velike štete agrarne reforme, izbjegavanja plaćanja poreza svojih činovnika i od neregularne prodaje šuma i oranica. Sve to pomoglo je biskupu konačno pozorno pratiti što se događa u upravi i s preostalim dobrima. U Razdoblju NDH i vihoru II. svjetskog rata Đakovačka i Srijemska biskupija bila je zbog materijalnog poslovanja u dosta dobrom i sređenom stanju. Vlastelinstvo je funkcioniralo, ali je rad na njemu bio otežan i pogibeljan. Poslije rata provedena je agrarna reforma (1945. – 1953.). Biskupiji su oduzeta sva pokretna i nepokretna dobra. U svrhu agrarne reforme i kolonizacije u Trnavi oduzet je vinograd površine 12 j i 1401 čhv. sa svim zgradama i to bez bilo kakve odštete. Tek nakon demokratskih promjena u Europi i Domovinskog rata vraćen je biskupiji dio nacionalizirane imovine.⁴⁸ Osim biskupskog vinograda, u biskupiji je postojalo i župnih vinograda. No tijekom su vremena župnici svoje župske vinograde otuđi-

li, zapustili ili zamijenili za drugo obradivo zemljište.

3. Misna vina

Prigodom 300. godišnjice vinogradarstva i vinarstva u Đakovačko-osječkoj nadbiskupiji održan je 19. listopada 2016. godine simpozij u Svečanoj dvorani biskupa Antuna Mandića u Đakovu. Na taj je način Nadbiskupija obilježila tu značajnu obljetnicu. Prijelomna godina za obnovu biskupijskih vinograda bila je 1974. Naime, danas već umirovljeni ekonom Đakovačko-osječke nadbiskupije mons. Stjepan Karalić⁴⁹ 15. rujna 1974. preuzima novu službu u Đakovu. Isprva kao ekonom Bogoslovnog sjemeništa, ali ujedno je bio zadužen za biskupsko dobro u Trnavi. Tadašnji ekonom Biskupije bio je mons. Antun Jarm. Budući da se on nije razumio u upravljanje ekonomijom Biskupije, po posebnoj želji tadašnjeg ordinarija pokojnog biskupa Ćirila Kosa preuzeo je Karalić potpunu upravu nad 55 jutara oranica koje su se nalazile na rudini Štrosmajerovac. Brinuo se uz to i za 55 jutara biskupij-

⁴⁶ Usp. Z. BENAŠIĆ, *Đakovački portreti. 155 životopisa*, Đakovo, 2011., 74.

⁴⁷ Usp. L. MARIJANOVIĆ, *Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 16.

⁴⁸ Usp. *isto*, 16-18.

⁴⁹ Stjepan Karalić rođen je 1938. u Starim Perkovicima, župa Donji Andrijeveci, gdje je stekao osnovno obrazovanje. Srednju školu pohađao je u Zagrebu i Đakovu. Bogoslovne nauke završio je u Đakovu, gdje je 29. lipnja 1963. zaređen za svećenika. Nakon ređenja obnašao je službu župnog vikara u Valpovu (1963. – 1964.), a zatim upravitelja župe Berak. U Berku je sagradio novu crkvu. Nagovorio je biskupa Bäuerleina da se sruše temelji stare crkve, iako je prvi plan bio da se na tim starim temeljima sagradi nova crkva. Zatim je tri godine, od 1971. do 1974., bio upravitelj župe u Tompojevcima. (Usp. BENAŠIĆ, Z., *Đakovački portreti*, 62.) Imenovan je kanonikom magistrom (1983.) da bi zatim bio promaknut u kanonika arhiepizbitera. Usp. M. SRAKIĆ, *Odgovornost u bogoslovnom sjemeništu i profesori na teologiji u Đakovu od 1806. do 1996.*, u: *Diacovensia* 4(1996.)1, 216.

ske šume u Mačkovcu.⁵⁰ Kada je mon. Karalić došao u Trnavu gdje se nalaze biskupijski vinogradi, zatekao je zapuštene vinograde i rasulo u organizaciji poslovanja koje se nije moglo mjeriti s tadašnjim ekonomskim divovima: PIK Đakovo, poznata Kutjevačka vina, Beljska vina, a posebno po traminu poznati Ilok. Gotovo sve zgrade u Trnavi bile su zapuštene, a podrum (iz 1873.) bio je u vrlo jadnom stanju. U Mandićevcu su vinograd i mali podrum bili još zapušteniji od trnavačkog. Biskupija je tada imala samo sorte graševinu i traminac, jednog poslovođu sedam ili osam radnika koje je plaćala s 1 m žita, 1 m kukuruza i 100 dinara. Na početku posla dobili su 1 dl rakije, a u podne 2 dl vina. Bili su to ljudi koji su teško nalazili posao. Od mehanizacije imali su 3 konja i mali traktor. Trsovi su bili na 120 cm udaljenosti. Prve godine (1975.) obrušila se tuča, koja je zatukla 45 godina star vinograd. Razočarani Karalić molio je biskupa Kosa da ga makne sa službe. Biskup to nije prihvatio nego ga ohrabrio da nastavi. Nije bilo druge nego sve iznova započeti. Karalić se u dogovoru s odgovorim osobama odlučio da se na tadašnjih 18 jutara vinograda umjesto skupog i sporog ručnog rada uvedu plantaže i mehanizacija. Zatim je sadnjom novih plantažnih vinograda i uvođenjem novih i kvalitetnijih vinskih sorti uspostavio moderan uzgoj koji omogućava mehaniziranu obradu i zaštitu vinograda. Karalić je nabavio stajnjak da pripremi teren i posebno gnojivo na bazi sulfata, u tome su mu pomogli PIK Đakovo. Bio je to prvi nasad graševine. Nagovorio je biskupa Kosa da se nabavi stoka za stajnjak (đubre).

Pribavljeno je 400 junadi i koja su smještena u nove štale. Sljedeće godine, kada se vinograd uredio, dobiven je urod 4 puta veći nego ikada prije.⁵¹

Slobodno smijemo reći da je sa Stjepanom Karalićem vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-srijemske biskupije ušlo u novo razdoblje. Karalić je povećao i površinu vinograda. Naime, đakovački Stolni kaptol svetog Petra imao je tada vinograd u Mandićevcu kojega je Karalić zamijenio za 10 ha vinograda iza biskupijskih vinograda u Trnavi. Kupio je traktor gusjeničar na kojem je radio »noćima i danima«. Doslovno je promijenio konfiguraciju brda Zlatarevac i zemlju pripremio za nove nasade. Prisjeća se da je po noći jeo banane i kore bacao po zemlji, a radnici koji su ujutro to vidjeli brdo su prozvali »brdo banana«.⁵² Nikada se nije hvalio velikim prinosima već vrsnim vinom. Ono je ipak finalni i najpoznatiji proizvod.

Ekonom Karalić pratio je suvremeni razvoj podrumarstva. Opremio je stari vlastelinski podrum u Trnavi po zahtjevima suvremene tehnologije prerade grožđa i dorade. Postoje tako »senzibilne« preše za grožđe, vodi se proces vinifikacije, kontrolira se fermentacija i sazrijevanje vina. Nabavljena je i linija za punjenje vina, tako do ono do potrošača dolazi u čistim staklenim bocama. Podigao je i novi suvremeni vinski podrum s vertikalnim metalnim cisternama i uređajima za kontrolirano vrenje svih vina, kao i prostor za prihvrat radne snage. Tako je Stjepan Karalić, koji je bio uvijek spreman učiti i pratiti struku, bez sumnje, vrlo zaslužan i doprinio je afirmaciji i prepoznatljivosti prirodnih, tj.

⁵⁰ Usp. M. KUVEŽDANIN, Rad isprepleten ljubavlju prema svima. Razgovor s mons. Stjepanom Karalićem, u: *Vjesnik Đakovačko-osječke nadbiskupije i Srijemske biskupije* 142(2014.)1, 69.

⁵¹ Taj smo podatak saznali u osobnom razgovoru s mons. Stjepanom Karalićem (16. ožujak 2019.).

⁵² Usp. isto.

misnih vina Đakovačke biskupije. Treba ipak priznati da su za dobar glas zavidne kakvoće vina, za napredak i obnovu vinogradarstva i vinarstva na biskupijskom dobru veoma zaslužni naši posljednji biskup i nadbiskup. To su pokojni biskup Ćiril Kos (1974. – 2003.) i umirovljeni nadbiskup mons. dr. Marin Srakić (2003. – 2013.). Biskupi nikada nisu bili prepreka daljnjem razvoju vinograda. Ekonom je Karalić sve radove osobno pratio i nadzirao, ostao je predan svojoj službi do umirovljenja, čak i poslije.⁵³

Đakovačka biskupijska vina drže korak s vremenom, a vrhunska kvaliteta poznata im je u cijeloj Hrvatskoj, danas i u Europi. Svoja vina proizvodi isključivo od vlastitoga grožđa. Nadbiskupija Đakovačko-osječka sa svojih 30 ha vinograda bila je donedavno dominantni proizvođač traminca na ovom području, koji čini 60 % njezina sortimenta. Ostalih 40 % zauzimaju kvalitetna graševina i vrhunski chardonnay. Radi se o kristalno bistrim, ugodnim i pitkim, svježim i živim vinima. Boja su vina zelenkasto-žuta do žuta, a boja starijih vina prelazi u zlatnožute tonove. Crvena su vina opet pitka i ljupka dok su mlada, starenjem dobivaju karakterističnu ciglastu boju i plemeniti bouquet starenja. Plod je svesrdnog ulaganja vrhunski pakiran proizvod.⁵⁴

Ekonom Karalić proveo je puno vremena u razgovoru s enolozima i profesorima sa zagrebačkog Poljoprivrednog fakulteta i to vinogradarskog i vinarskog smjera. U Biskupiji se tada vino nije prodavalo u buteljama i s etiketom, nego u rinfuzi i to ponajviše

prigodom velikih blagdana.⁵⁵ Počelo se razmišljati o vinu koje će biti (ponovno) u buteljama i postati prepoznatljiviji biskupijski proizvod.

Tadašnji državni zakon uvjetovao je da buteljirana i etiketirana vina mogu imati samo tvrtke koje posjeduju 10 ili više hektara vinograda. Biskupija je, naime, posjedovala 11 ha vinograda. Dakle, imala je mogućnost pripremiti sve zakonom propisane dokumente. Bilo je to 1981. godine. »Taj naziv, *Misa vina*, meni je tako drag, jer sam se dosta dugo u bivšoj državi borio kako bi nam odobrili da etiketa na bocama, uz ime, kvalitetu i sve ostalo, nosi i tu oznaku.«⁵⁶ Tadašnja vlast smatrala je to vjerskom propagandom pa su ga jedva dopustili. Međutim, time se željela dati garancija da su sva naša vina takova da se s njima može slaviti sveta misa.⁵⁷

Poseban i radostan trenutak te zadovoljstvo za dijecezanskog biskupa mons. Marina Srakića bio je kada je u srijedu 24. rujna 2003. predvodio biskupsku delegaciju u Vatikan prigodom predaje vina. Naime, biskup Srakić kao obećani dar Đakovačke i Srijemske biskupije predao je papi, sada već svetom, Ivanu Pavlu II., vagon vrhunskog vina – traminac, 2001. Bio je to dar za pohod Svetog Oca Đakovu 7. lipnja 2003. Osim biskupa mons. Srakića, u delegaciji su bili mons. Stjepan Karalić i mons. Luka Marjanović.

⁵³ Pomagao je novim ekonomima do 2015. Dakle ukupno 41 godinu.

⁵⁴ Usp. L. MARIJANOVIĆ, *Vinogradarstvo i vinarstvo Đakovačko-osječke nadbiskupije*, 7.

⁵⁵ Prije komunističkog pljačkanja biskupijskih dobara 1945. postojalo je veoma organizirano vinarstvo. Vina su bila flaširana, a svaka sorta imala je svoju etiketu.

⁵⁶ M. KUVEŽDANIN, Rad isprepleten ljubavlju prema svima, 71.

⁵⁷ Usp. Z. PAŽIN, Vino u bogoslužju, 231-242.

⁵⁸ Mons. Karalić s ponosom spominje kako je prigodom svečanog ručka s Papom u Crvenom salonu biskupskog dvora u Đakovu imao čast Papi natočiti čašu Traminca (posebna berba 2001.).⁵⁹

3.1. Ledeno vino

Ledeno vino popularno i pod nazivom *eiswein*, prava je rijetkost na tržištu i kao takvo ima svoju cijenu. Pripada vrhunskim predikatnim vinima koja se dobivaju u iznimnim godinama i iznimnim uvjetima i kao takvo ima svoju cijenu. Ledena berba, kao i proizvodnja ledenog vina, predstavlja vrhunac sezone za vinogradare i vinare. Ledeno je vino aromatično vino koje svojom intenzivnom bojom i mirisom odaje da se radi o posebnom vinu. Berba nije nimalo jednostavna zbog niskih temperatura i uvjeta u kojima se obavlja. Proizvodnja se odvija na tradicionalan način, te je izuzetno bitno da bobice u tako smrznutom stanju dođu na preradu koja se također odvija na niskim temperaturama. Sam je proces proizvodnje zbog specifičnih uvjeta dugotrajan i riskantan.⁶⁰

Karalić se na sajmovima upoznao s ledenim vinom. Došavši kući, okušao se i u tom pothvatu. Jedne godine ostavo je pola ha traminca, no ptice su svo grožđe pojele. Druge godine ostavio je 1 ha, ali ga je zaštitio mrežom. Sve je to bila proba, ali tek 2007. godine temperatura zimi bila je -10 °C i skupljeno je 700/800 l ledenog vina.

Tada je to bila značajna i velika stvar jer je to prvo ledeno vino. Krenulo je kušanje, a svaka je boca imala svoj broj. Neke su eliminirane, ali većinom su bile u redu. Tako je nastalo prvo ledeno misno vino.

Godina 2009. bila je također plodna. Ostavljeno je 2 ha traminca. U siječnju je bila zima koja je pogodna za ledeno vino. Prvoga dana nakon prešanja bilo je oko 1000 l, a drugi dan i više. Inženjer je mošt raspoređivao u boce. Sljedećeg dana pokvarila se jedna preša, jer se zaledila. Tako da je ostala samo jedna preša. Došao je još jedan hektar, ali na temperaturi od -4 °C, ali to nije ledeno vino. Dobiveno je oko 5000 l izborne berbe. U svibnju se počelo se ići po sajmovima. U Londonu je bio najcjenjeniji sajam na koji se moralo poslati 24 boce od 0.375 l. Mons. Karalić, enolog Miroslav Bošnjak i vlč. dr. Zdenko Ilić otišli su u London na proglašenje nagrađenih. Među 150 000 uzoraka vina, od kojih je bilo 100 ledenih, nagrađeno je kanadsko, austrijsko i hrvatsko vino. Ondje je dobivena najprestižnija nagrada (*Best in show*) Decanter (DWWA) za najbolje vino koje je ikada došlo iz Hrvatske. Kvalitetu vina ocjenjivalo je 4 komisije, a zadnja komisija propisala je cijenu od 100 funti. Prisjeća se Karalić kako je jedan gospodin želio kupiti sve boce, ali je bilo samo 6000 boca, što je njemu bilo premalo.⁶¹ Ipak, dobrog vina ne može biti u velikim količinama.

Umjesto zaključka

Gajenje vinove loze i prerada grožđa na đakovačkom tlu ima tisućljetnu tradiciju. Dolaskom biskupa iz Bosne u Đakovo u

⁵⁸ Usp. V. DUGALIĆ (ur.), *Sveti Otac Ivan Pavao II. u Đakovačkoj i Srijemskoj biskupiji, Osijek i Đakovo, 7. lipnja 2003.*, Đakovo, 2004., 238.

⁵⁹ Usp. M. KUVEŽDANIN, Rad isprepleten ljubavlju prema svima, 69.

⁶⁰ Usp. M. ANDRIĆ, Ledeno vino, u: *Glasnik Zaštite Bilića*, 39(2016.)6, 72-74.

⁶¹ Taj smo podatak saznali u osobnom razgovoru s mons. Stjepanom Karalićem (16. ožujka 2019.).

13. stoljeću počinju se saditi vinogradi na obroncima Dilj gore. Biskupi su se brinuli za svoje vinograde, neki više, neki manje. Izdaval su stroge i pravedne pravilnike kako bi se posao kvalitetno obavljao. Biskup Antun Mandić zasadio je vinograd u Mandićevcu koji i danas nosi njegovo ime. Biskupsko vlastelinstvo i vinogradi dalo je dragocjen doprinos razvoju gospodarstva i kulture u Hrvatskoj. Biskup je Strossmayer zahvaljujući svome vlastelinstvu i bogatstvu biskupije postao najveći mecena u hrvatskoj povijesti. Strossmayer se posvetio uređenju biskupije i saniranju gospodarstva. Podignuo je nove i obnovio stare vinske podrumne. Svojim radom i sredstvima koje je uložio podignuo je kakvoću vina tako da je vino već i u njegovo vrijeme bilo poznato i širom Europe i osvajalo brojna priznanja. Za osnivanje misnih vina važno je spomenuti sada već umirovljenog ekonoma Đakovačko-osječke nadbiskupije mons. Stjepana Karalića koji je 41 godinu upravljao biskupskim dobrima. Zatekavši zapuštene vinograde, odmah je krenuo u obnovu i sadnju novih vinograda. S mons. Karalićem ušlo je vinogradarstvo u novo razdoblje. Podrum u Trnavi opremio je po zahtjevima suvremene tehnologije. Naime, brižnim odabiranjem sorti vinove loze, solidnom obradom vinograda i vina nekadašnje vlastelinstvo postalo je proizvođač poznatih vina. U Londonu 2009. godine

ledeno vino osvojio je nagradu Decanter za najbolje vino koje je ikada došlo iz Hrvatske. U Đakovu je 2016. godine održan simpozij o 300. obljetnici vinogradarstva i vinarstva Đakovačko-osječke nadbiskupije. Vidimo da je nadbiskupija za sada odlučna nastaviti stoljetnu tradiciju uzgoja i njegovanja vinove loze i vrhunskih vina. Danas brigu o svemu vodi ekonom nadbiskupije mons. Nedjeljko Čutura, uz suradnju s enologom dipl. ing. Miroslavom Bošnjakom, voditeljem proizvodnje, i drugim suradnicima, a sve u okviru ustanove *Misna vina d. o. o.* u Trnavi. Đakovačko-osječka nadbiskupija posjeduje oko trideset hektara vinograda u Trnavi u koje je uloženo mnogo sredstava i truda. Posljednji pothvat u razvoju vinarije predstavlja kušao-nica probranih vina u podrumu biskupskog dvora u Đakovu. U podrumu ispod dvora nalazi se i poznata arhiva vina. Nadamo se da će Nadbiskupija nastaviti ulagati i s poštovanjem njegovati svoje vinograde i vino. Na to ju obvezuje dobar glas iz prošlosti, duga tradicija te ugovorena suradnja s mješnim stručnjacima. Na kraju možemo samo ponoviti riječi profesora Marjanovića koje sažimlju čitav ovaj rad i u konačnici upućuju na kušanje i uživanje vina: »Naša opća saznanja o vinu okom i uhom su apstraktna i sve ono što možemo okom i uhom spoznati beznačajno je prema onome što mogu usta.«

Glazbenička obitelj Trischler u Đakovu

Josipa Topolovac, IV. god.

Uvod

U radovima o povijesti crkvene i svjetovne glazbe u Đakovu, Đakovačkoj biskupiji i Slavoniji u 19. stoljeću spominje se više generacija glazbenika Trischler (Trišler) oko kojih se odvijao đakovački glazbeni život tijekom gotovo čitavog jednog stoljeća. Na temelju arhivskoga gradiva u Središnjem nadbiskupijskom arhivu u Đakovu, župnom uredu Svih svetih u Đakovu i literature opisuje se dolazak Gašpara Trischlera s njegovom obitelji iz Darde u Đakovo 1830. na radno mjesto koralista u stolnoj crkvi. Potomci Gašpara Trischlera živjeli su do 1986. u Đakovu. Koralistima je Stolni kaptol dodijelio stanove na raspolaganje u tzv. koralističkim kućama, u današnjoj Pavićevoj ulici, koje su bile u vlasništvu stolne crkve.

U ovom radu spomenut ćemo najvažnije osobe iz obitelji Trischler, a to su Gašpar Trischler, Ivan Nepomuk Trischler stariji, Matej Đuro Trischler te braća Dragutin i Ivan N. Trischler mlađi. Rad se sastoji od pet poglavlja. Prvi dio počinje dolaskom biskupa Antuna Mandića u Đakovo 1806. godine. Biskup Mandić uredio je crkveni glazbeni život u Đakovu. Drugi dio rada govori o Gašparu Trischleru i njegovoj djeci, a u trećem dijelu progovorit ćemo o članovima obitelji Trischler kao dirigentima u HPD-u *Preradović*.

1. Koralisti u đakovačkoj stolnoj crkvi i koralističke kuće u Pavićevoj ulici

Dolaskom Antuna Mandića na biskupsku stolicu 1806. u Đakovo počinje razvoj crkvene glazbe u stolnoj crkvi. On je organizirao glazbeni život u stolnoj crkvi i doveo Petera Jakoba Haibela iz Beča kao katedralnog upravitelja kora da organizira zbor koralista. U ožujku 1830. umire orguljaš Gabriel Racz i na njegovo mjesto dolazi Adam Rüttiger, dugogodišnji koralist. Na upražnjeno mjesto koralista natječe se 13. travnja 1830. Gašpar Trischler, učitelj iz Darde. U to su doba učitelji bili namještenici župe, tako da se Gašpar Trischler natječe ne samo znanjem nego i preporukom župnika Emerika Ružsitsa (Ružića) iz Darde. Po odluci Stolnoga kaptola Gašpar Trischler dobiva mjesto koralista od 1. svibnja 1830.

Koralistima je Stolni kaptol dodijelio stanove na raspolaganje u tzv. koralističkim kućama, u današnjoj Pavićevoj ulici u Đakovu, koje su bile u vlasništvu stolne crkve. Kuće su se nalazile pod (gruntovničkim) brojevima 77, 78, 81, 82 i 83 i tako se navode i u matičnim knjigama. Prve kuće građene su za vrijeme biskupa Mandića, oko 1809./1810., i bile su vezane za položaj koralista, tj. u slučaju smrti, morale su se staviti na raspolaganje novom koralistu. Udovice su često tražile dozvolu Stolnog kaptola da ostaju jedno

vrijeme u kući (posebno u zimi) – što se odobralo, ako nije postojala hitna potreba za useljenjem.

2. Gašpar Trischler (1797. – 1863.)

Rođen je 16. ožujka 1797. u Čemincu kao najstarije dijete tamošnjeg učitelja Franje Trischlera i Katharine Homann. Umro je 11. listopada 1863. u Đakovu u 67. godini života i pokopan na đakovačkom groblju 12. listopada 1863. Oženio se Rozalijom Raucher 6. kolovoza 1815. u Čemincu s kojom ima jedanaestero djece. Četvero je umrlo kao djeca. U Pečuhu je položio ispit za učitelja pučkih škola. Od 1820. do 1830. učitelj je i sakristant u Dardi. Nakon rođenja sina Emerika (Mirka) 31. ožujka 1830. u Dardi seli se u travnju 1830. u Đakovo, gdje dobiva mjesto koralista u stolnoj crkvi od 1. svibnja 1830. U radnome ugovoru obavezuje se slati dvoje djece u dječji zbor i da ih se u glazbi podučava. To objašnjava i činjenicu da su Ivan i Đuro od malih nogu privedeni glazbi i kasnije postali uvaženi glazbenici. Od veljače je 1839. do konca lipnja 1861. organist (orguljaš), a od srpnja 1861. ravnatelj je kora u stolnoj crkvi, kada je naslijedio Adama Rüttigera, koji je u prosincu 1860. umro. Gašpar Trischler ostaje ravnateljem kora do smrti 11. listopada 1863. Pored rada na polju crkvene glazbe Gašpar Trischler radio je i na polju svjetovne glazbe.

3. Djeca Gašpara Trischlera

3.1. Ivan Nepomuk Franjo Trischler st. (1823. – 1897.)

Rođen je 19. rujna 1823. u Dardi, gdje mu je otac Gašpar Trischler učitelj. Od sedme godine (1830.) živi s roditeljima u Đakovu. Oženio se Terezijom Röder 1854. u Bačkom Novom Selu s kojom ima petero djece. Kao

glazbenik je koralist u stolnoj crkvi od ožujka 1852. do konca lipnja 1861., od srpnja 1861. orguljaš, a od travnja 1870. do prosinca 1894. *regens chori* u katedrali. Jedan je od osnivača pjevačkog društva *Sklad* 1863., čiji je zborovoda bio 1863. – 1870. i 1872. – 1874. Izgleda da je Ivan Nepomuk Trischler imao i grupu sa šestero glazbenika koji su svirali na koncertima i zabavama. Terezija Röder umrla je 29. travnja 1892. od upale pluća, a Ivan Nepomuk pet godina kasnije, 12. rujna 1897., u 74. godini života u Đakovu. Oboje su pokopani na đakovačkom groblju.

3.2. Dragutin Franjo Trischler (1825. – ?)

Rodio se u Dardi 6. rujna 1825., gdje mu je otac Gašpar Trischler učitelj. Izučio je zanat knjigovesca, vjerojatno u Budimpešti. Oženio se s Amalijom Gross s kojom ima šestero djece. Od 1859. živi u Đakovu i radi kao knjigovezac. Između 1853. i 1863. nalazimo da je uvezivao nekoliko puta knjige i misale za stolnu crkvu. Godine 1874. seli se u Budimpeštu gdje je, prema jednoj molbi za pomoć biskupu Strossmayeru, u požaru izgubio čitavu imovinu. Od 1874. radi u državnoj tiskari u Budimpešti. Vjerojatno pod pritiskom mađarizacije mijenja 1881. prezime Trischler u Tornai.

3.3. Matej Đuro Trischler (1841. – 1883.)

Rođen je 4. rujna 1841. u Đakovu kao najmlađe dijete Gašpara Trischlera. Kršteni mu je kum Đuro Malachowsky, đakovački kapelan. Nakon smrti oca Gašpara Trischlera obraća se Đuro molbom biskupu Strossmayeru 15. prosinca 1863. da dobije mjesto koralista u stolnoj crkvi. Stolni

kaptol odlučuje se za Kajetana Paula »zbog boljih muzikalnih sposobnosti«. Vjerojatno se sredinom 1864. seli s majkom Rozalijom u Osijek. U Gornjem gradu stanovao je u kući broj 202 gdje je bio učitelj glazbe. Nakon smrti koralista Josipa Bergmana dobiva mjesto koralista u đakovačkoj katedrali od 1. veljače 1873. Koralist je do smrti 1883. te zborovođa pjevačkog društva *Skład* 1877. – 1879. u Đakovu. Jedan je od osnivača Vatrogasnoga društva u Đakovu 1872. Umro je od tuberkuloze.

4. Djeca Ivana Nepomuka Trischlera

4.1. Dragutin Trischler

Osnovnu glazbenu poduku dobiva od svojega oca. Kao dijete je od devete godine svirao orgulje. Osnovnu školu polazi u Đakovu te prvi i drugi razred (1869./70., 1870./71.) na Velikoj gimnaziji u Osijeku. Već kao 12-godišnji dječak svira orgulje u franjevačkoj crkvi sv. Križa u Tvrđi (Osijeku) da bi kao uzvrat imao stan i hranu. Budući da je Dragutin bio glazbeno vrlo nadaren, otac Ivan Nepomuk moli u pismu 20. rujna 1875. biskupa Strossmayera za financijsku pomoć da bi Dragutina poslao na studije crkvene glazbe u Zagreb i Prag. Iz molbe vidimo da se Dragutin htio usavršiti u glazbi, napose na violončelu prvo u Zagrebu i poslije u Pragu. Biskup J. J. Strossmayer omogućio mu je godišnjom potporom od 100 forinti polazak orguljaške škole od 1876. do 1878. u Pragu koju je vodio František Zdenek Skuherský. Orguljašku je školu vrlo uspješno završio 1878. Mjesto koralista na stolnoj crkvi dobiva od 1. listopada 1876. Od 1883. preuzima poduku novih pjevačica za katedralni zbor za idućih desetak godina. 16. listopada 1882. natječe se na ispražnjeno mjesto Josipa Vallingera koji je do tada bio učitelj ko-

ralnoga pjevanja na đakovačkom sjemeništu. Vodio je kao dirigent pjevački zbor *Skład* i *Preradović* 1876., 1880. – 1884., 1896. – 1901., prvi tamburaški zbor *Preradovića* te djeluje kao dirigent vatrogasne glazbe u Đakovu koju je organizirao.

Koncem 1902. daje otkaz kao ravnatelj katedralnog zbora i seli se u Osijek zbog školovanja djece gdje preuzima službu ravnatelja kora gornjogradske župne crkve, današnje konkatedrale Sv. Petra i Pavla do smrti 1918. Bio je prvi zborovođa HPD *Zrinskog* u Osijeku. Komponirao je brojne pjesme za zbor i solo. Novine *Hrvatska obrana*, broj 146, 30. lipnja 1916. donose u članku *Jubilej jednoga našega glazbenika* detaljan opis njegova rada, povodom četrdesete godišnjice rada. Dragutin Trischler umro je 15. kolovoza 1918. u Osijeku.

S učiteljem Leonardom Fichtnerom osnovao je 1913. u okviru dobrotvornog društva *Milodar* dječju glazbenu školu i limenopuhački orkestar. Djeca u dobi između 7 i 12 godina podučavala su se i vježbala u školi i tako zadržavala od skitnje po ulici. Tim je zborom Dragutin Trischler udario temelj kasnijoj osječkoj glazbenoj školi. On je u čast tog svoga maloga puka uglazbio počasni paradni marš *Koračnica osječkih mališana* koji su svirali kao paradni *defile* hodajući prvi put kroz grad Osijek.

4.2. Ivan Nepomuk Trischler ml. (1862. – 1922.)

Rođen je 13. ožujka 1862. u Đakovu kao peto i najmlađe dijete Ivana Nepomuka Trischlera. Osnovnu glazbenu poduku dobiva od oca Ivana. Biskup J. J. Strossmayer omogućio mu je godišnjom potporom od 100 forinti polazak orguljaške škole od

1879./80. do 1880./81. u Pragu koju je vodio František Zdenek Skuherský. Od 1. siječnja 1882. koralist je u stolnoj crkvi. Ondje daje otkaz 16. kolovoza 1894. i odlazi u Veliki Varadin (danas Oradea u Rumunjskoj) gdje je bio samo nekoliko mjeseci, jer se već 19. studenoga 1894. natječe na novo raspisano mjesto koralista u stolnoj crkvi u Đakovu. Od siječnja 1903. preuzima mjesto Dragutina Trischlera kao ravnatelj katedralnog zbora. Zborovođa je *Sklada* 1885. – 1886. i *Preradovića* 1903. – 1910. Umro je 14. ožujka 1922. u Đakovu.

Zaključak

U povijesnim spisima crkvene i svjetovne glazbe u Đakovu, Đakovačkoj biskupiji i Slavoniji u 19. st. nalazimo više naraštaja obitelji glazbenika Trischler oko kojih se odvijao kako crkveni, tako i građanski glazbeni život Đakova tijekom gotovo čitavog jednog stoljeća. Malo se do sada znalo od kada su glazbenici Trischler u Đakovu i u kakvoj rodbinskoj vezi stoje međusobno; tako da neki autori pretpostavljaju da je npr. Ivana Nepomuka Trischlera doveo biskup Strossmayer u Đakovo, drugi tvrde da je Ivan N. Trischler iz Češke ili da je rođen u Čemincu. Sve te pretpostavke pokazale su se kao neispravne.

Temeljni su dokumenti koji se nalaze u Središnjem nadbiskupijskom arhivu u Đakovu, matične knjige i drugi dokumenti u Državnom arhivu u Osijeku, župnom uredu Svih svetih u Đakovu i literature koje dokumentiraju dolazak Gašpara Trischlera kao koralista u stolnoj crkvi s njegovom obitelji iz Darde u Đakovo 1830., život njegovih sinova Ivana N. i Đure Trischler te njihovih potomaka koji su živjeli do 1986. u Đakovu, kada je posljednja pripadnica obitelji Trischler umrla. Glazbenici Trischler u Đakovu bili su: ravnatelji kora (*regens chori*): Gašpar, Ivan N. st., Dragutin i Ivan N. ml. Trischler; koralisti: Đuro Trischler; pjevačice u stolnoj crkvi: Berta i Irma Trischler, Marija Freiermuth, Jozefina Trischler, Milutina i Micika Trischler.

Literatura

- M. HORVAT, *Spomenica Hrvatskoga Pjevačkoga Društva »Sklad« – »Preradović« u Đakovu 1863.-1939.*, Đakovo, 1939.
- Ž. LEKŠIĆ, Koralističke kuće u Pavićevoj ulici u Đakovu i njihovi stanari, u: B. BIJE-LIĆ (ur.), *Zbornik muzeja Đakovštine*, Đakovo, 2009.
- E. TRISCHLER, *Počeci glazbeničke obitelji Trischler u Đakovu*, u: R. TRISCHLER (ur.), *Zbornik radova 22. Znanstvenog skupa. »Nijemci i Austrijanci u hrvatskom kulturnom krugu«*, Osijek, 2015.

RAZGOVORI

Prof. dr. sc. Karlo Višaticki, umirovljeni profesor

Ivana Žavcar, V. god. (prir.)

Prof. dr. sc. Karlo Višaticki, umirovljeni profesor našeg fakulteta, svećenik Banjalučke biskupije i duhovnik Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu početkom ove akademske godine otišao je u zasluženu mirovinu. Tom prigodom odlučili smo razgovarati s njim za naš studentski list.

● **Poštovani prof. Višaticki, od nedavno ste u statusu umirovljenoga profesora. Kako provodite umirovljeničke dane i koje je promjene to donijelo u rasporedu Vaše svakodnevnice?**

Poštovani, hvala Vam na Vašim pitanjima. Nastojat ću sažeto odgovoriti. Starije generacije imaju običaj reći ili komentirati: »Malo je požutio rodni list...«. Umirovljen sam na KBF-u u Đakovu, međutim, nisam u punoj mirovini u smislu da baš ništa više ne radim. Zakonik kanonskog prava predviđa da svećenici ostaju u službi do navršene 75. godine života, naravno, ako im to zdravlje dopušta. Meni je ove godine punih sedamdeset godina pa i do te mirovine ima još nešto vremena. Godine 2016. dogovorom mog biskupa ordinarija, mons. Franje Komarice i đakovačkog nadbiskupa mons. Đure Hranića, naravno, uz moj pristanak, imenovan sam duhovnikom u Bogoslovnom sjemeništu u Đakovu s dekretom na pet godina. Do početka akademske godine

2019./2020. predavao sam još na na KBF-u, a sada sam »samo« u službi duhovnika do isteka dogovorenog mandata. Niz godina putovao sam svaki tjedan iz Banja Luke u Đakovo, a sada stanujem u Bogoslovnom sjemeništu, pa je potpuno otpala hektika, na koju sam bio nekako naučen. Nakon jutarnje sv. Mise, koju sam obično slavio ili koncelebrirao u katedrali, obično sam već prije početka prvog sata (8.15) bio na KBF-u. Sada je ritam malo drukčiji jer točno slijedim dnevni red Sjemeništa, a tu je svaki dan malo drukčiji, raznolikiji raspored, odnosno dnevni red. Zvono se radnim danima redovito oglašava u 6.30, (u vrijeme došašća malo ranije), a svakodnevni program redovito traje do 21.30, kada imamo (za one koji to žele) zajedničku molitvu na kraju dana – *Povečerje*. Bogoslovi odlaze na predavanja na prvi sat, a meni je prijedodne mirnije, pa se popije kava, prelistaju ili pročitaju novine i onda još uvijek ima dosta vremena za studij, čitanje, meditiranje, pisanje, pripremu... Zapravo je radni dan dosta dug i puno je vremena na raspolaganju. Često je samo pitanje razboritog planiranja i rasporeda dana da se vrijeme dobro iskoristi. Kako mi je ta služba nešto novo u mojoj dosadašnjoj svećeničkoj službi, dosta vremena koristim za studij duhovne literature i literature o duhovnom vodstvu. Osim toga, nastojim pra-

titi bibliografiju na području uže specijalizacije, Svetog pisma, a tu smo u poziciji da se stalno objavljuju članci, studije, knjige... pa se uvijek ima nešto pročitati, prostudirati i naučiti. Kao član tima poglavara Sjemeništa nekada idem na župe, kada nas župnici pozovu. U »opis posla« pripada organizacija godišnjih duhovnih vježbi za sve bogoslove, zatim organizacija i držanje duhovnih vježbi za kandidate za đakonat (obično u listopada), te za kandidate za prezbiterat (obično u lipnju prije blagdana sv. Petra i Pavla). Jedno od težišta rada duhovno je vodstvo. Bogoslovi imaju prilike (prema vlastitom izboru i dogovoru sa mnom) doći na »duhovni razgovor«, konzultacije, sv. ispovijed. Vrata nikada nisu zaključana, uvijek su dobrodošli, to je jedna od zadaća duhovnika. Dosta slušati, saslušati, iznijeti vlastita iskustva kao svećenik (zaređen sam za svećenika 1976. god.), dati neki savjet, uputiti...

● **Dugi niz godina bili ste profesor na Fakultetu? Uočavate li razlike među generacijama s početka Vašeg poučavanja i ovih nekoliko zadnjih generacija?**

To je malo delikatno pitanje. Ako pregledavam popise studentica i studenata, mogu naći godišta kada se godišnje upisivalo 40 – 50 novih studentica i studenata. Zadnjih je nekoliko godina taj broj pao na skromnih desetak studentica/studenata. Motivacija je za upis zadnjih godina dosta skromna jer mladi diplomirani teolozi i teologinje ne mogu sa sigurnošću računati s radnim mjestom vjeroučitelja/vjeroučiteljice u vlastitoj (nad)biskupiji. Dobro je završiti studij, lijepo je biti akademski obrazovan građanin, ali ako s tom diplomom onda mogu »konobariti« negdje u Dalmaciji, točiti gorivo na nekoj »Ininoj« crpkici ili slagati stalaze u »Lidlu«, nije to baš neka vrhunska motiva-

cija. Tu iznimku čine svećenički kandidati (kojih je isto tako iz godine u godinu sve manje i manje), koji imaju osigurano radno mjesto u pastoralu. Neki su naši bivši studenti i studentice otišli u druge (nad)biskupije, rade ondje kao vjeroučitelji/vjeroučiteljice u Hrvatskoj, ali isto tako određeni je broj napustio Hrvatsku i potražio »sreću« u inozemstvu. Uprave/vodstva (nad)biskupija, čini mi se, morat će razmišljati o zapošljavanju teologa laika u pastoralu jer broj svećeničkih zvanja opada, a polje se rada baš ne smanjuje. Moje je dosadašnje iskustvo da svaka generacija upisanih studentica/studenata ima malo vrlo dobrih studentica/studenata, zatim dosta onih koji su u sredini, te mali broj onih koji se »provlače«, studiraju godinama, nemaju pravu motivaciju, nekada niti ne završe studij, može se možda reći da su »zalutali« na KBF. Studij završavaju ne samo nadareni studenti nego, treba reći prije svega, uporni i marljivi.

● **Koja Vas posebna sjećanja vežu za studentske dane u Rimu i Jeruzalemu? Kakav je i koliki bio napredak biblijskih znanosti od tada pa sve do danas?**

Filozofsko-teološki studij započeo sam u Đakovu, na tadašnjoj Visokoj bogoslovnoj školi, ali sam nakon završenog prvog semestra (u veljači 1969. god.) pozvan na odsluženje vojnog roka. Kasnije sam poslan na studij u Innsbruck u Austriji, gdje sam diplomirao 1975. god. Slijedilo je đakonsko, pa onda svećeničko ređenje i petogodišnja praksa kao kapelan u Švicarskoj (njemačko govorno područje), pa poslije toga specijalizacija u biblijskoj teologiji u Rimu. Rim sam doživio kao središte naroda, nacija i kultura, povijesti i sadašnjosti. Stanovao sam u hrvatskom Zavodu sv. Jeronima s kolegama svećenicima iz više biskupija bivše države. U

kolegiju je stanovalo dvadesetak svećenika, ali se na Sveučilištima moglo susresti svećenike, časne sestre, studentice i studente laike iz gotovo cijelog svijeta. Rim je i tada bio multinacionalni grad koji je davao mogućnost susreta i doživljaja »iz svih plemena i naroda«. Određeni je preludij za to već bio boravak u Innsbrucku, gdje sam stanovao u Međunarodnom kolegiju Canisianum, koji su vodili oci isusovci, a u Canisianumu su stanovali studenti iz dvadesetak zemalja svijeta (od Japana, Južne Koreje, Australije, Indije, više zemalja afričkog kontinenta, iz mnogih zemalja kontinentalne Europe, Engleske do Sjeverne i Južne Amerike). Rim je svakome pružao mogućnost širenja vlastitih horizonata i upoznavanja drugih. K tomu dolaze kvalitetna učilišta na kojima smo studirali. Vrlo bogata biblioteka Sveučilišta Gregoriana i Papinskog Biblijskog instituta pružale su mogućnost za svaku specijalizaciju. U sklopu studija imao sam prilike boraviti u Jeruzalemu od lipnja 1984. do veljače 1985. god. U raznim ekskurzijama obišli smo dobar dio Svete Zemlje od samostana sv. Katarine na Sinaju (išli smo i na Džebel Santa Katarina – brdo koje uz Džebel Musu (Mojsijevo brdo), konkurira za mjesto davanja/primanja ploča Dekaloga) pa sve do Nazareta, izvora Jordana i Golanske visoravni na sjeveru-sjeveroistoku. Impresivni su posjeti Jeruzalemu, posebno crkvi sv. Groba, Betlehemu, špilji Isusova rođenja, Hebronu, gradu patrijarha, rijeci Jordanu... Još nisu Židovi bili podignuli 8 m visoki zid, koji dijeli židovski i palestinski teritorij. U vrijeme jednotjedne ekskurzije imali smo priliku kratko posjetiti Kairo (Muzej u Kairu i, naravno, piramide u Gizi i Sakari) te dio Egipta do Doline kraljeva – do starinske Tebe, hramova Luksora i Karnaka. Premalo je bilo vremena, a previše toga vidjeti i upoznati.

U međuvremenu su mnoge grane znanosti napredovale. Povijest Palestine, arheologija i epigrafija, lingvistika općenito te tekstualna kritika dale su svoj veliki doprinos za bolje razumijevanje biblijskog teksta. Zanimljivo je bilo slušati i slijediti predavanja židovskih profesora egzegeze koji su vrlo kompetentno, ali i s puno (straho)poštovanja i, rekao bih, ljubavi tumačili biblijske tekstove i učili nas »uranjati« u tajne Božje riječi, Božje objave. Privilegij je bio moći se koristiti knjižnicom Hebrew university u Jeruzalemu, te vrlo dobro opremljenom knjižnicom otaca dominikanaca u Jeruzalemu. Upravo kod otaca dominikanaca našao sam i dao fotokopirati dobar dio materijala za kasniju disertaciju u Rimu. Impresivno je bilo upoznati se s bogatim arheološkim blagom koje čuva Studium biblicum Franciscanum u Jeruzalemu. Zapravo, svaki kamen Svete Zemlje, svaka građevina, vadi i potok, svako starije drvo imaju za nas kršćane, vjernike svoje veliko značenje. Zid plača u Jeruzalemu ili izlaz sunca na Genezaretskom jezeru, bazilika Preobraženja Gospodnjeg na brdu Taboru, crkva na Brdu blaženstava slike su koje se ne zaboravljaju i koje pomažu kod kasnijeg tumačenja svetih tekstova.

• **Trenutno ste duhovnik Bogoslovnog sjemeništa. Kako nastojite svojom ulogom pripomoći odgoju bogoslova i što smatrate glavnim ciljem Vašeg doprinosa?**

Četvorica smo odgojitelja u Bogoslovnom sjemeništu: rektor, vicedirektor, ekonom i duhovnik. Već po definiciji su naši *resori* podijeljeni. Imamo organizacijski i disciplinski dio za koji su odgovorni rektor i vicedirektor, mislim da nije potrebno posebno tumačiti ulogu i zaduženja ekonoma, a onda ostaje *forum internum*, dio za koji je zadužen i odgovoran duhovnik. U pitanju je organiziranje

duhovnog života, odnosno onoga što se pod tim pretpostavlja: liturgija, molitveni susreti, nagovori, meditacije, duhovne obnove, duhovne vježbe, osobni razgovori kojima treba posvetiti dosta, odnosno dovoljno vremena, bez žurbe i hektike. Uvijek je tu uključena i prigoda za sv. ispovijed. Imamo mlade ljude, koji su se odlučili krenuti točno određenim putem, i ako je to od početka detaljno definirano, onda je još najjednostavnije raditi s takvim profilom osobe. Pet godina studija te šesta godina u kojoj se izmjenjuju teorija (predavanja na Fakultetu) i praksa (svaki je đakon na jednoj župi i ondje može imati uvida u sve što se na župi događa tijekom jedne liturgijske godine). Važno je studirati i položiti na vrijeme sve ispite, ali to je onda, zapravo, tek osnovna pretpostavka za početak prakse koja dolazi. U tih se pet-šest godina dobro primijeti promjena na mladim ljudima, katkada prolazak kroz određene katarze i razjašnjavanje ili ponovno točnije definiranje pojmova i ciljeva. Investiram sebe, svoje vrijeme, svoj život, a mladi se ljudi onda pitaju: »Što zapravo dobivam, koji mi se novi prostori, perspektive, horizonti otvaraju? Što želim postići, gdje se vidim u idućih pet, deset ili čak pedeset godina ako mi Gospodin podari dug život i dobro zdravlje?« Papa Franjo dolazi iz prakse, iz konkretnog pastoralara, ne iz neke središnje ustanove u kojoj djeluju samo teoretičari. Njegovo naglašavanje slike pastira i stada koji su u konstantnom kontaktu jedna je od ideja koju bismo trebali ostvariti. Ako upotrijebimo sportski rječnik, ovo je vrijeme treninga u kojem uvježbavamo sve moguće (i nemoguće) situacije u kojima ćemo se sutra naći. Kako prihvatiti te nove, nekada potpuno neočekivane realnosti i kako postati ili ostati gospodarima situacije. Ne mogu ponuditi nikakva čudesa i nemoguće akcije ili zahvate kao duhovnik,

ali iz vlastitih iskustava mogu posredovati znanja i situacije, koje su u pastoralnoj, ali i općenito svećeničkoj praksi česte i na taj način nekako pripremiti mlade ljude na korake koje će oni činiti, na putove kojima tek treba početi hodati i ustrajno hoditi, bez umora, kako bi rekao veliki Izaija (Iz 40, 31: »trče i ne sustaju, hode i ne more se«).

● **S obzirom na Vaše profesorsko iskustvo, postoje li neke promjene koje biste preporučili za prakticiranje na našem fakultetu?**

Na to pitanje potrebno je, s moje strane, dati odgovor u dvama dijelovima: studenticama/studentima, ali i mladim kolegicama/kolegama profesoricama/profesorima (a za mene su svi članovi Fakultetskog vijeća mladi). Najprije studenticama i studentima savjet: trebalo bi i bilo bi pohvalno početi baviti se građom predavanja od prvog dana. Ako se počne učiti tek u vrijeme kolokvija i ispita, onda to baš i nije nekakav ozbiljan posao i ne daje baš vrhunske rezultate. Navratim u knjižnicu, pa je osim u ispitno vrijeme čisti *tohu wabohu* – nigdje nikoga osim djelatnika knjižnice. A lijepo uređeno, opremljeno, po zimi grijanje, kad je vrućina radi klima, ali... Nema automatizma kako se nešto može naučiti, usvojiti, bez vlastitog sudjelovanja. Učenje ne bi trebalo biti samo za ispite, a treba steći i usvojiti i radne navike, bez kojih će kasnije biti teško kada Hotel Mama ili Hotel Sjemenište više ne bude funkcionirao, ili uopće ne bude postojao! Što se tiče kolegica i kolega, profesorica/profesora, čini mi se da bi bilo lijepo, i studentice/studenti bi to cijenili kada bi se dalo malo više rokova za ispite i kada bi se malo uskladilo. Pravilnik predviđa najmanje dva ispitna roka, a između njih treba proći dva tjedna. Dogodi se da su »neprenosivi« kolegiji različitih profesora istog datuma, čak u isto vrijeme, što onda

automatski stvara usko grlo i određene frustracije kod studentica i studenata. Isto tako bi trebalo po mogućnosti izbjegavati »blok predavanja«, kada to nije neophodno potrebno (profesorice i profesori koji nisu rezidentni u Đakovu) jer se tehnički »odradi«, ali sadržajno se izgubi dosta toga zbog pada koncentracije i zamora slušatelja.

● **I za kraj, postoje li neki projekti/izdavaštvo na kojima radite / planirate raditi i koje bi nam voljeli najaviti i predstaviti?**

Već niz godina uključen sam u projekt novog prijevoda Svetog pisma na hrvatski jezik. Koliko mi je poznato, tekstovi su gotovi, te čekamo da taj prijevod ugleda svijetlo dana. Isto tako sam uključen u jedan malo dugoročniji projekt ponovnog izdavanja starijih hrvatskih prijevoda Svetog pisma. Nositelj je tog projekta Hrvatsko biblijsko društvo. Tako je 2006. godine objavljeno treće izdanje prijevoda sv. Pisma Ivana Evanđeliste Šarića, a 2016. godine objavljeno je novo (drugo), malo preuređeno izdanje Katančičeva prijevoda Svetog pisma, na kojem su sudjelovali i prof. Ivan Jurčević s Filozofskog fakulteta u Osijeku te prof. Marko Tomić s našeg KBF-a, koji je preminuo 2014. god. Pripremljeno je novo izdanje prijevoda Sve-

tog pisma Starog zavjeta zagrebačkog profesora Valentina Čebušnika. Njegovo prvo izdanje objavljeno je 1911. (prvi svezak) i 1913. (drugi svezak). Sadrže ukupno 19 povijesnih spisa Starog zavjeta (Post-Est). Njegov je prijevod bio kritiziran, pa nije nastavio s daljnjim radom, razbolio se i umro 1916. godine. Malo je teško naći sponzora za jedno takvo izdanje; Hrvatsko biblijsko društvo nema nekih velikih sredstava koja bi moglo uložiti, a kad je knjiga već gotova i na tržištu, nema baš velikog interesa pa se vrlo skromno prodaje/kupuje. Mi smo malo govorno područje. U istom smislu postoje planovi za izdavanje prijevoda pet svezaka (Evanđelja i Djela apostolska) sarajevskog nadbiskupa Josipa Šadlera, a na listi je čekanja isto tako prijevod Ivana Matije Škarića (tiskan u Beču 1858. – 1861. u dvanaest svezaka). Trenutno radim na jednom prijevodu dijelova Starog zavjeta (uglavnom mudrosnih knjiga) iz pera bosanskog franjevca fra Marijana Jakovljevića. Dobio sam autograf, koji treba prepisati, obraditi, komentirati i onda pokušati negdje objaviti. Ako me zdravlje posluži, bit će dovoljno posla, a što se tiče svećeničkog djelovanja, narodna izreka lijepo kaže: Dok je leđa bit će i samara.

POGLED U KNJIGU

Duša remetskog romara

o. Vjenceslav Mihetec, OCD

Dušan Balažević, IV. god. (priir.)

U ispitnom razdoblju (ili bilo kojem drugom koje je prepuno obveza) jedna od briga jest kako naći neko lagano štivo »za dušu«. Nešto što je kratko, čitko, a opet bogato sadržajem. Sve to me je potaklo da predstavim knjigu *Duša remetskog romara*. Autor je knjige generaciji naših roditelja vrlo dobro poznat – o. Vjenceslav Mihetec. Karmelićanin, ispovjednik i duhovnik, koji je veći dio svog redovničkog života proveo na službi u svetištu Majke Božje Remetske kod Zagreba. Ta činjenica i navela ga je da dio prirodnog i duhovnog blaga koje je tamo susretao stavi u promišljanja koja sada čitamo. Naime, knjiga se sastoji od triju cjelina (*Liebe naše Prigorje*, *Naša hodočašća i prošecije* i *Sveci pri nam*). U svakoj cjelini nalazi se dvadesetak kratkih promišljanja – nagovora. Zapravo se radi o kratkim nagovorima koje je o. Vjenceslav imao na *Radio Sljemenu* i to u trajanju 3 – 5 minuta.

Sami tekstovi obiluju jednostavnošću i prožeti su osobnim iskustvima. Autor suosjeća sa svim onim užurbanim ljudima, ali spominje i one male, neznatne ljude, koje je su-

sretao kada su došli u svetište požaliti se onoj koja je svima Mati, kako sam navodi. Tekstovi obiluju iskustvom prirode. On je tražitelj mira, i to prvo onog izvanjskog. Ima se dojam da je većina tekstova u tom trenutku zapravo i nastala. Kao da su mu ti trenuci bili priprava za jednostavne susrete koje detaljno opisuje. Tako je tu susret s »mama Janicom« u blagoslovu obitelji kada je nju morao dva puta blagosloviti jer je ona na kraju prvog imala komentar: »A kej ste vi već se zbavili? Ja nies niš čula. Dejte

vi još jempu, kaj bum i ja čula.« Naravno da je strpljivi redovnik ponovno molio blagoslov da bi mu ona na kraju rekla: »da mora glasneše govoriti kaj ona male slabeše čuje«. Situacije poput te na vidjelo donose zbilja poniznog i strpljivog redovnika. Čovjeka sa srcem za ljude.

Osim izravnih iskustava susreta, tu su i susreti iz daljine. Često promatra hodočasnike, »romare«, kako ih sam naziva, koji sa sobom donose svoje i tuđe brige u svetište Gospe Remetske. Međutim, ne zaboravlja da je i sam hodočasnik. Tako proživljava njihova

iskustva kao svoja. »Treba stati negdje u kut crkve i prepustiti se slušanju. To slušanje prelazi u molitvu i nutarnju radost...« U nekoliko se navrata »obraća« i samom Zagrebu. Promatra ga iz daljine i tišine. Voli on Zagreb, zato mu i može prigovoriti po koju. Baš dok promatra iz daljine, autor nam dopušta uvid u njegovo shvaćanje života. Priroda je za njega nešto poput ljepotice života. Ona je početak puta k Bogu. Ona mu govori svoju priču. U dijalogu s njom autor nastavlja dalje – od stvorenja Stvoritelju.

U trećoj cjelini nalaze se prigodni nagovori povodom pojedinih svetačkih slavlja. Oda bir doista fascinira jer su odabrani oni sveci koji su popularniji u puku. Za tu prigodu najprikladnijim mi se čini predstaviti jedan nagovor. Pod nazivom *Ženo, koga tražiš?* očekivano se skriva tekst o Mariji Magdaleni. U samom tekstu očituje se bliskost sa sveticom. Autor pokušava proživjeti s njom sve ono što je nosila u sebi prije susreta s Isusom, ali i nakon toga. Koristeći svetački primjer

i iskustvo, autor se obraća svakoj ženi. Na površinu ponovno izlaze razne patnje koje danas prolaze žene. U iskustvu Marije Magdalene autor nudi odgovor. Potraga i Susret. Zanimljivo, autor napominje ženama da će i one proći sudbinu Marije Magdalene: »Prepoznat ćeš ga. Onda ćeš trčati svojoj braći, mužu, prijateljima, ali ti oni neće vjerovati, jer si žena.« Međutim, autor ne ostavlja to kao tužan svršetak iskustva, već daje razlog korjenite radosti: »Ali radosti ti tvoje nitko neće oduzeti, jer si srela svog Gospodina.« Pred očima nam se nalazi istinska, unutarnja radost zbog samog Susreta. Doista, Ljubav (pisana malim ili velikim slovom) osvaja.

Vjerujem da bi ova knjiga mogla naći svoj put do studenata. Nema bez razloga naziv *Duša remetskog romara*. Knjige koje su formom slične toj i koje preporučujem su: *Cvijetici Svetog Franje* (Zagreb, 1972.), *Kateheze i nagovori o milosrđu pape Franje* (Zagreb, 2017.) i *Gdje je ljubav, ondje je i Bog* Majke Terezije (Split, 2014.).

Neplanirano

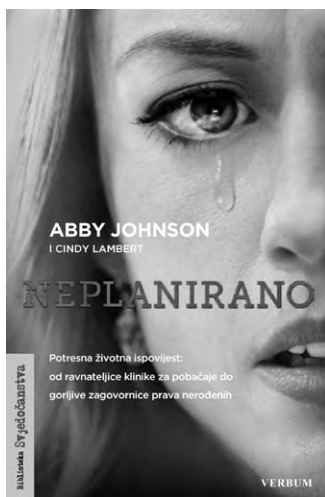
Abby Johnson & Cindy Lambert

Iva Ferbežar, I. god. (prir.)

Ova knjiga ispovijest je ravnateljice klinike za pobačaje *Planirano roditeljstvo*, žene koja se osam godina zalagala za *pro-choice*, tj. za pravo žene na izbor. Svih godina koje je provela zagovarajući pobačaj, pod izlikom da nastoji smanjiti broj pobačaja, ispred navedene klinike stajali su ljudi okupljeni u molitvi koji su se zalagali za *pro-life*, tj. za pravo na život. *Neplanirano* je istinita priča koja prikazuje borbu između dobra i zla, života i smrti.

Abby Johnson dolazi iz teksaškog gradića Rockdale. 2001. godine upisala je treću godinu preddiplomskog studija psihologije na Sveučilištu Teksas A&M. Te godine na tom fakultetu održan je volonterski sajam gdje se upoznala i priključila klinici *Planirano roditeljstvo*. Do danas sve podružnice *Planiranoga roditeljstva* ponavljaju tvrdnju: »Planirano roditeljstvo smatra kako je najbolji način da pobačaji postanu rijetkost osigurati ženama,

tinejdžericama i obiteljima pristup cjenovno pristupačnim reproduktivnim zdravstvenim uslugama u kojima im je osigurana privatnost.« Za nekoliko je godina Abby Johnson od volonterke postala ravnateljica klinike. Želja za uspjehom i mogućnost napredovanja u poslu motivirali su je da se nastavi zalagati za *pro-choice*, iako je okusila unutarnje nemire preispitujući svoju savjest tijekom godina rada. Klinika je ženama nudila mogućnost zadržavanja djeteta, pobačaj ili pak usvajanje. Molitelji ispred klinike pokušavali su odgovoriti žene od pobačaja. Abby je smatrala kako su obje strane ograde imale istu želju – pomoći ženama i zbog toga joj zagovaratelj *pro-lifea* nisu smetali. U knjizi autorica spominje važnost semantike, rječnika i samozavaravanja. Djelatnici klinike imali su utvrđene fraze kojih su se strogo morali pridržavati u razgovorima sa ženama, prijateljima ili javnošću. Uvjeravali su druge, a naposljetku i sami sebe, kako je njihova namjera smanjiti broj pobačaja tako da će pružiti jeftinu ili besplatnu kontracepciju i edukaciju ženama. Abby je pobačaj odobravala sve do kasne trudnoće kada »fetus« može neovisno živjeti i preživjeti izvan maternice. Govorila je kako *Planirano roditeljstvo* ima cilj da pobačaji postanu rijetkost i da oni, zapravo, stavljaju naglasak na načine sprječavanja neželjenih trudnoća. Sama Abby pobacila je dva puta u prvom braku te je tim naučnim frazama pokušavala opravdati svoj čin. Do velikog obrata u njezinom životu došlo je kada je asistirala u pobačaju u listopadu

2009. nakon čega je dala otkaz i doživjela duhovnu preobrazbu. Pridružila se drugoj strani ograde i paralelno dospjela u sve vijesti. »Ono što sam godinama govorila ljudima, što sam vjerovala, podučavala i zastupala, sve je to laž.«

Put do pakla popločan je dobrim namjerama. Život Abby Johnson do pridruživanja inicijativi »40 dana za život«, kao i životi ostalih zagovaratelja *pro-choice*, sažeti

su u toj poznatoj izreci. Svi su oni iza paravana činjenja dobra i pomaganja ženama upali u zlo i laži sotone. Njihova proturječnost u odobravanju pobačaja do određenog tjedna trudnoće i istodobno neslaganje s izvršavanjem istog u kasnom stadiju pobijali su njihove stavove ili pak naučene fraze. Za njih je pobačaj medicinski zahvat, a dijete u majčinoj utrobi »fetus«. Postavlja se pitanje jesu li to sinonimi ili pojmovi potpuno suprotnog značenja.

»Čuli ste da je rečeno: Ljubi svoga bližnjega, a mrzi neprijatelja. A ja vam kažem: Ljubite neprijatelje, molite za one koji vas progone da budete sinovi svoga oca koji je na nebesima, jer on daje da sunce njegovo izlazi nad zlima i dobrima i da kiša pada pravednicima i nepravednicima. Jer ako ljubite one koji vas ljube, kakva li vam plaća? Zar to isto ne čine i carinici? I ako pozdravljate samo braću što osobito činite? Zar to isto ne čine i pogani? Budite, dakle, savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski.« (Mt 5, 43-48) U borbi je protiv pobačaja glavno oružje molitva. Možemo osuditi čin pobačaja, ali ne i osobe.

IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI

Kristina Aščić, V. god. (prir.)

Dramska skupina

Već dugi niz godina na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu djeluje dramska skupina kojoj je glavni cilj osmišljanje, pripremanje i izvođenje prigodnih skečeva, igrokaza i predstava. Studenti se praćeni domišljatošću, originalnošću i budnim okom doc. dr. sc. s. Silvine Fužinato okupljaju nekoliko puta mjesečno i uvijekavaju uloge za predstave koje slijede. Profesorićini asistenti brinu se da glumci na vrijeme budu obaviješteni o terminima sastanaka dramske družine, posebno kada se radi o završnim i generalnim probama. Dramska skupina svojim doprinosom obilježava blagdan Svetog Nikole, zatim *Večer stvaralaštva* te *Božićnu večer*. Osim glume, dramska je skupina mjesto stvaranja novih prijateljstva, a opuštena atmosfera pridonosi mogućnosti da studeni uče jedni od drugih i razvijaju svoje govorne i scenske sposobnosti.

Biblijska skupina

Biblijska skupina djeluje na fakultetu već dugi niz godina te je kao takva urodila svojim mnogostrukim plodovima. Na svojim redovitim mjesečnim susretima okupljeni oko neiscrpnog izvora vode žive, a pod vodstvom doc. dr. sc. s. Silvine Fužinato u osobnom susretu s Božjom Riječi studenti nastoje otkriti i u svakodnevnom životu utjeloviti spasenjsku istinu u njoj objavljenu. U tom svjetlu prvotni i temeljni cilj okupljanja susret je s Bogom i sa samima sobom u vjeri da gdje su dvojica ili trojica u Isusovo ime sabrani da je i on među njima (usp. Mt 18, 20). Sveto pismo ne možemo i ne smijemo svesti samo na informativnu razinu jer nas Božja Riječ ne samo informira nego prije svega formira kao ljude i kao vjernike. Stoga

je praktični rad s biblijskim tekstovima iznimno važan i koristan, kako za osobni rast i sazrijevanje, tako i za one kojima će teolozi danas-sutra tu Riječ tumačiti. No ti su susreti ujedno i prigoda za međusobno upoznavanje kao i za razmjenu iskustava koja uvijek iznova obogaćuju i koja mogu pomoći u pastoralnom djelovanju koje će studentima kao vjernicima i teolozima biti povjereno.

KBF TV

KBF TV mlada je ekipa studenata TV novinara osnovana 16. prosinca 2015. god. s ciljem pripremanja videopriloga sa znanstvenih događanja na našem fakultetu. Svi su prilozil objavljivani na *Youtube* kanalu Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu. Osim toga, novinari KBF TV-a prijatelji su koji se družu međusobno te zajedno smišljaju nove ideje kako bi u najboljem svjetlu predstavili fakultet. Skupina ima šest članova, a tu je i suradnik sistemac Marin Ivanišić koji je uvijek tu kada god zatreba bilo kakva tehnička pomoć.

Studentski list Teofil

Na inicijativu đakovačkih studenata teologije pokrenut je 2000. god. informativni tjedni listić s raznim obavijestima i prigodnim prilozima. S vremenom je, kako se ta inicijativa pokazala vrlo korisnom, tjedni listić počeo izlaziti u većem formatu kao mjesečnik u nakladi 160 – 200 primjeraka. Bio je to ozbiljniji oblik listića pod nazivom *List studenata Teologije u Đakovu*, koji je poslije dobio i svoje pravo ime *Teofil*. Od akademske godine 2005./2006. *Teofil* počinje izlaziti u tiskanom formatu veličine A5. Jedno je vrijeme izlazio semestralno, a sada izlazi

kao godišnji studentski list u kojem studenti obrađuju različite teme, pišu znanstvene članke, promišljanja, osvrte i sl.

Karitativna skupina

Studenti KBF-a već tradicionalno svake godine pokreću božićnu humanitarnu akciju te izrađuju prigodne čestitke, zlatovezne sličice, adventske vjenčiće, decupage oslikavanja, gipsane anđele, vezene kugle, končane snjegoviće i ostale poklone za Božić. Prikupljenim donacijama za rukotvorine karitativne skupine tijekom došašća ta se sredstva usmjeravaju za potrebe zajednica, ustanova, udruga i organizacija koje brinu o odraslima i djeci s posebnim potrebama, djeci bez roditeljske skrbi, bolesnicima i socijalno ugroženima. Prikupljenim su financijskim sredstvima i drugim oblicima pomoći studenti KBF-a u posljednjih pet godina uplatili godišnje mjesečne priloge UNICEF-ovih čuvara djetinjstva, godišnje donacije za »Marijine obroke«, pomoć u materijalnom prilogu udruzi za pomoć osobama s invaliditetom »Duga« iz Semeljaca, Udruzi Vjera i svjetlo, pomogli su SOS Dječjem selu Ladimirevci, Udruzi za promicanje dostojanstva ljudskog života i zaštite nerođenog djeteta Betlehem Osijek i Vukovar, Specijalnoj bolnici za psihijatriju i palijativnu skrb »Sveti Rafael Strmac«, pedijatriji KBC-a Osijek, Domu za starije i nemoćne Đakovo, Amadei – dnevnom boravku za osobe treće dobi, Udruzi sv. Vinka Paulskog, Caritasu. Također je iz tih aktivnosti pomoć pružena i studentima KBF-a u realizaciji studijskog putovanja i podjelom bazičnih socijalnih paketa namirnica i higijenskih potrepština.

Mješoviti zbor

Mješoviti pjevački zbor pri Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu osnovan je 1994. god. na inicijativu studenata Teologi-

je u Đakovu i tadašnje prof. Mirte Grubišić, koja je ujedno bila i prva voditeljica zbora. Nakon nje vodstvo zbora preuzeo je mo. Vinko Sitarić, a trenutni je voditelj mo. Ivan Andrić. Zbor pjeva različiti repertoar, a većinom su to skladbe sakralnog karaktera. U zboru se osobito njeguje višeglasno pjevanje, ali i koralni (gregorijanski) napjevi, pučka popijevka, ali i modernija glazba. Svake godine Mješoviti zbor sudjeluje u različitim programima u organizaciji fakulteta: na početku godine zbor animira misu *Zaziva Duha Svetoga*, za *Dana fakulteta* zbor pjeva na misi i svečanoj akademiji, na *Večeri ususret Božiću*, na *Uskrsnom čestitanju* te na misi zahvalnici na kraju akademske godine (*Te Deum*). Zboraši se okupljaju na probe jednom tjedno.

Studentski zbor

Studentski zbor KBF-a u Đakovu osnovan je 2011. godine. Ima pet članova koje biraju studenti na neposrednim izborima. Članovi Studentskog zbora imaju funkcije djelovanja: predsjednik Studentskog zbora, tajnik Studentskog zbora, studentski pravobranitelj Studentskog zbora, predstavnik Studentskog zbora KBF-a u Đakovu u Studentskom zboru Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku te član Studentskog zbora. Četiri su člana Studentskog zbora i članovi Fakultetskog vijeća KBF-a. Studentski zbor brine o kvaliteti života studenata, a posebice o kvaliteti studijskoga procesa, studentskom standardu, ostvarivanju studentskih prava i drugim pitanjima važnim za studente Fakulteta, potiče izvanastavne aktivnosti studenata Fakulteta te obavlja druge poslove u interesu studente Fakulteta. Studentski zbor sudjeluje na Sveučilišnoj smotri Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, gdje predstavlja Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu. Zajedno sa ostalim studentima Studentski zbor teži ostvarivanju što boljeg studentskog života.

STVARALAČKI KUTAK

Probuditi dijete u sebi

Osjećate li se ponekad kao da ste iznevjerili dijete u sebi? Dijete koje ne osuđuje, dijete koje postavlja pitanja izvan okvira kutije. Dijete koje uvijek traži bolji i jasniji odgovor. Dijete koje vjeruje u dobro u ljudima, u bolji svijet, u sunce koje izlazi svaki dan i hrani našu zemlju sunčevim zrakama, daje život zemlji, svijetu, a možda neće zauvijek biti tu ako nastavimo ovako živjeti, ovako se ponašati... Dijete koje se osjeća odgovornim živjeti u dobru sa svijetom, prirodom i drugim bićima... Dijete koje se igra svaki dan, svaki dan istražuje i nikad ne prestaje vjerovati u bolje sutra, u bolji svijet. Dijete koje ima svoje snove i želi mijenjati svijet i nikada mu nije dosta... Razočarate li ikada to dijete u sebi?

Ja jesam...

I osjećam kako ga s vremena na vrijeme iznova razočaram, iako se trudim ne izgubiti to dijete u sebi.

Trudim se ne postati stroj bez osjećaja jer ponekad se opstanak u ovom svijetu pretvorio u ono biti iznad drugoga, srušiti drugoga, zgaziti bez milosti... Pretvorio se u skrivanje onog ranjivog sebe, kako ga drugi ne bi ranili. Govorimo o suosjećanju, neosuđivanju, poštivanju, a često ne poštujemo ni sami sebe. Iznevjerili smo sebe, dijete u sebi.

Razočarali su me ovih dana, a time sam razočarala i samu sebe. Vjerujem da su i vas razočarali ponekad u životu. Nitko ne voli osjećaj razočaranosti. Osjećaj boli, tuge, nepravde ili krivnje prema samome sebi.

Pokušavam vjerovati u dobro u ljudima, ali koliko su ljudi dobri, toliko su skloni činiti zlo.

Sjetim se Isusa u one dane kada mi bude teško. Osuđen, ismijan, ponižen. »Bože, oprosti im jer ne znaju što čine. (...) Oče moj, Oče moj zašto si me ostavio...« samo su to neke od misli koje prožimaju moje cijelo biće.

Osjećala sam se samom ovih dana, razočaranom u svijet i u sebe jer i dalje vjerujem u dobro. I umalo im povjerovah. Umalo povjerovah u ono što potencijalno govore – o meni; o vama; umalo im svatko od nas povjeruje kada bude osuđen.

Nemir prolazi kroz moje biće. Razne me misli prožimaju. Ljudi prolaze, čujem buku oko sebe, ali ne čujem nikog.

Pitam se: »Zašto? Zašto smo takvi? Zašto je svijet takav?« Pitanja koja smo si svi jednom morali postaviti, morali proći. Pitanja na koja ne postoje sigurni odgovori, ali nekako si ih iznova svi s vremena na vrijeme opet postavimo.

Skupljam hrabrosti i snagu ponovno doći do mira, ne obzirati se. Ponovno biti – ja.

Ugrizu vas, rane vas, vi i dalje ustajete. I Isus je padao i dizao se noseći križ. Isto tako pada i svatko od nas dok ponovno ne ustane. Prolazimo kroz teška života razdoblja - bolesti, patnje, razočaranja ove ili one vrste. Dok se ne dogodi da ponovno ustanemo, pitamo se onu poznatu riječ: »Zašto? Zašto baš ja?« »Neka bude volja tvoja, Oče«, Isus je govorio. »Ali molim te da me zaobiđe ova čaša«, govorim i ja sama sebi u svojoj slabosti pitajući se i nadajući se kako će i ovo zlo od kojeg dobivam lekcije ipak nečemu koristiti.

Zašto su osudili Krista? Zašto ga i dandanas osuđuju? Zato što ga nisu poznavali... i danas ga poneki ne poznaju niti žele upoznati... Krist je ostavio put kojim svatko od nas prolazi i kojim je i On sam prošao.

Osuđujemo li i sami sebe, bližnje... na puno, možda, blaže ili drukčije načine nego što li je Krist bio osuđen... ali opet osuđujemo.

Mnogi će i od nas biti osuđeni – na ovaj ili onaj način koračajući kroz život jer ne poznaju vas niti Krista koji je u vama.

Kroz moje misli prolaze riječi evanđelja, riječi koje je Isus govorio svojim učenicima: »Ako vas svijet mrzi, znajte da je mene mrzio prije nego vas. Kad biste bili od svijeta, svijet bi svoje ljubio; no budući da niste od svijeta, nego sam vas ja izabrao iz svijeta, zbog toga vas svijet mrzi. Sjećajte se riječi koju vam rekoh: 'Nije sluga veći od svoga gospodara.' Ako su mene progonili, i vas će progoniti; ako su moju riječ čuvali, da vašu će čuvati. A sve će to poduzimati protiv vas poradi imena moga jer ne znaju onoga koji mene posla.« (Iv 15, 18-21)

Nasljedovati Krista... Trebali bismo nasljedovati Krista. Nasljedujemo li zaista Krista? Zatajimo li ga ponekad? Svjesno ili nesvjesno. Počevši od sebe (!), svatko bi se trebao upitati.

Isus je prilazio onima na rubu, onima najmanjima, najslabijima... shvaćao i one »male« i one »velike«, dopirao i do jednih i do drugih, ali smo do onih koji su iskrenog srca ostavili prostora za njega. Ponašamo li se tako prema bližnjima? Nasljedujemo li Krista kada se vjernik prema nevjerniku postavi s visine, brat prema bratu postavi s mržnjom, čovjek prema čovjeku sa svojim razmišljanjima koja prema mišljenju pojedinca moraju biti ispravna ne ostavljajući prostora za drugoga.

Možda će netko odgovoriti: »Svi smo mi samo ljudi i grešni smo, nesavršeni.« Ljudi jesmo, savršeni nismo, ali to ne mijenja činje-

nicu kako se iz dana u dan moramo truditi biti bolje osobe; truditi mijenjati svoje mane u vrline, loše navike u dobre, suosjećati s drugima te činiti svaku obitelj, zajednicu, radno mjesto te naposljetku i svijet boljim mjestom. Dajemo li najbolje od sebe? Svatko od nas? Često ne dajemo, dajemo samo onoliko koliko »moramo«, koliko se traži od nas, puni mana i nesavršenosti ostajemo u »udobnoj zoni« nesavršenstva, čineći iz dana u dan jedno te isto.

Mržnja nikad nije oslobodila nikog, dok je ljubav ta koja je promijenila cijeli svijet.

Ljubav je ta koja prašta.

Ljubav je ta koja ozdravlja.

Ljubav je ta koja mijenja cijeli svijet.

Ljubav je ta koja čini djela velika.

Ljubav je velikodušna,

dobrostitiva je ljubav,

ne zavidi,

ljubav se ne hvasta,

ne nadima se;

nije nepristojna,

ne traži svoje,

nije razdražljiva,

ne pamti zlo;

ne raduje se nepravdi,

a raduje se istini;

sve pokriva, sve vjeruje,

svemu se nada, sve podnosi. (1 Kor 13)

Polako iz svog nemira pronalazim mir, izlazim iz sebe.

Ljubav! Ljubav! Ljubav je ta koja je odgovor na sve.

Nastavljajući hodati parkom, ponovno osluškujem sve. Čujem cvrkut ptica i radosno se smiješim.

Ljubav je ta koja mijenja svijet. Pružimo ljubav jedni drugima i dopustimo da Bog djeluje mijenjajući nas, ali i cijeli svijet.

Ana Bošković

Tvoje ruke

Tvoje ruke noćas primaju mene.
 Mene koji je razapet između
 svijeta i Tebe.
 Tebe, koji je svojom krvlju natopio
 svijet ljubavlju.
 Tebe, koji je svojim usnama
 ljubio i najjadnije.
 Tvoje ruke noćas primaju mene.
 Mene koji je izgubljen,
 Mene koji je odbačen,
 Mene koji je okaljan,
 Ali mene koji je voljen.

Moj lijek

Moje Si razoreno srce,
 Gospodine, dotaknuo.
 Moje Si zatvorene oči otvorio.
 Moju Si zamagljenu dušu obnovio.
 Gospodine, moje te razoreno srce
 zavoljelo.
 Moje zatvorene oči počele su jedino
 tebe gledati.
 Moja zamagljena duša pripala je
 samo Tebi.

Valentina Jurić

Kućo Božja,
 Koja vrata nebeska posjeduješ.
 Njivo plodna,
 Što čist rod daješ.

Utrobo sveta,
 Što Kruh nam rađaš.
 Majko svijeta,
 Koja Ljubav porađaš.

Prostor u kojem
 Bogu je milo.
 I sveto Tvoje,
 Bezgrešno krilo.

Kovčeg saveza
 Ti Svetoga jesi.
 A u njemu mač
 Što donijeli ga grijesi.

Grijesi što dođoše
 Od Adama i Eve.
 Neposluh, do danas,
 Zemlje cijele.

Proroštvo Šimunovo
 Otvori ga u hramu.
 I objavi svijetu
 Tvoju gorku ranu.

Mač predodređen
 Za Tvoje Srce.
 Bol i patnju
 Za stradalo Lice.

Lice našega
 Gospodina Boga,
 Čovjeka Spasitelja
 Ljudskoga roda.

O, Majko Božja,
 I Sine Božji.
 Bože, Oče,
 I svi sveti Božji.

Tko će oprati
 Grijehe naše.
 Ta Krv Krista,
 I plač Majke naše.

Srce probodeno
 Zbog nas plače.
 A mi slijepi
 Kao maleno nejače.

Tko li će izvaditi
 Taj bolni mač.
 Tko li će imati
 Tu svetu čast.

Zauzmi se Majci,
 Kršćanski rode,
 Da mač njoj više
 Srce ne bode.

Moli i radi,
 Bogu se klanjaj.
 Pažnju i čast
 Nebeskoj Majci poklanjaj.
 Amen.

Janoš Kovač

TKO SI TI?

- Ti si prelijepa,
Ti si pametna...
- Ti si zanimljiva, ti si plemenita... Ti si jedinstvena.
- Ti si vrijedna ljubavi i poštovanja.
- Tebe nikad nije previše, a tebe je uvijek dovoljno.
- Ti si dragocjena... Ti si dijamant, ruža, bisser...
- Najimpresivnija od svih Božjih stvorenja.
- Ti si vrijedna nego što si ikad mogla zamisliti.
- Vrijednija od brojeva na skali ili proizvoda za kosu koje koristiš... ili cipela koje nosiš.
- Više od svih djevojaka koje bi željele biti poput tebe... i od svih muškaraca koji bi te htjeli imati...
- Vrijednija od cijena na tvojoj odjeći... i tvojih najboljih rezultata ispita iz (matematike)... čak i od broja onih koji te slijeđe na Twitteru, Fejsu.
- Tvoja vrijednost nadilazi sve zemaljske stvari... jer si u Božjim očima, voljena... i vrijedilo je umrijeti za tebe.
- Bez obzira što misliš tko si... Bilo da si model u poznatom časopisu... ili model u katalogu posuđa...
- Jesi li na top-listi ili nisi na listi... jesi li voditeljica navijačica ili si nezamjetljiva... jesi li najpopularnija ili nikad nisi imala nekoga... koga možeš nazvati prijateljem...
- Bilo da voliš sebe ili svoj život, ili se ne možeš pogledati u ogledalo... i osjećaš se kao da se sve u tvome životu raspada.
- Bilo da se osjećaš kao pobjednica... ili misliš da si najveća gubitnica na svijetu.
- Bez obzira na to tko misliš da jesi... Stvarnost je da si zavrijedila da je netko dao svoj život za tebe... zato jer si snažna i jaka i sposobna...
- Pročitaj o ženama u Bibliji!
- Esteri, Rut, Marti, Mariji.
- Te žene promijenile su svijet zauvijek!
- Isto tako u tebi kao i u svakoj drugoj ženi takva je ista moć... i takva ista snaga da možete mijenjati svijet...
- Tvoja je odgovornost da u sebi pronadeš i oslobodiš tu ženu!
- To je ono TKO SI TI !
- I svi glasovi koji to pokušavaju osporiti i omalovažiti... od neprijatelja su!
- I idući put kada ih čuješ, kada se pojave, odgovori im: »Ne, nećeš mene, sotonu, jer ja sam kći živoga Boga! Njegova, voljena i poštovana... iznad svega stvorenoga... od Stvoritelja svih stvari... na slavu Onoga koji je veći od svih stvari.«
- Ja SAM PREDIVNA!
- I molim te, nemoj to zaboraviti...

PORUKA SVIM ŽENAMA ♥

Za svaku ranjenu ženu kojoj su krila slomljena... DOSTA JE... plakanja, muke, patnje... nepostojanja tebe, tvojih osjećaja I mogućnosti kako, kad i koliko možeš... Podigni glavu, obriši suze, istresi koljena, kreni dalje

i ne osvrći se više.... Znaj koliko vrijediš i ne ogledaj se više u tuđim očima.... u tim očima za tebe više nema pogleda...

Marijo Žunić

Zajednica prijatelja Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu

Antonija Pranjković, dipl. teol.

Osnivačka skupština Zajednice prijatelja Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Đakovu održana je na inicijativu tadašnjega dekana KBF-a, prof. dr. sc. Pere Aračića, 21. lipnja 2010. godine. Osnovni ciljevi Zajednice su održavanje povezanosti članova s matičnim fakultetom, pomagati u stručnom djelovanju Zajednice i KBF-a, pružati svakovrsnu pomoć u radu studentima i Fakultetu te produbljivati aktualne teološke i društvene teme. Na temelju Pravilnika Zajednice, Zajednica okuplja redovite članove, a redoviti član može, na osobni zahtjev, odnosno, ispunjavanjem pristupnice, postati bivši student Fakulteta koji je studirao na KBF-u najmanje jedan semestar. Uz redovite članove tu su i redoviti članovi posebno zaslužni, u ovoj kategoriji članova okupljeni su umirovljeni nastavnici Fakulteta.

Osim redovitih članova još su dvije kategorije članova: počasni članovi i članovi podupiratelji, koje na prijedlog Upravnog odbora bira Skupština Zajednice. Trenutno Zajednica prijatelja KBF-a broji 179 redovitih članova, 6 redovitih članova posebno zaslužnih, 10 počasnih, te 28 članova podupiratelja.

Osim susreta na skupštini Zajednice, članovima se šalje studentski list Teofil, te se pozivaju jednom godišnje na Večer studentskog stvaralaštva koje priređuju studenti KBF-a u Đakovu. Sudjelovali su i na studijskim putovanjima koje je organizirao Fakultet za redovite studente, a od prošle akademske godine

sudjeluju i na Tjednu karijera te na taj način pokazuju mogućnosti zaposlenja na različitim područjima društvenog i javnog života hrvatskog društva. U idejnoj fazi daljnjega razvoja Zajednice planiraju se susreti na razini studijskih godina jer »kolegice i kolege s kojima smo proveli studijske godine trebaju biti i dio naše ljudske i kršćanske brige i pažnje. Iskustva govore da je to nešto lijepo i potrebno, duboko ljudsko i kršćansko« (iz osnivačkoga govora P. Aračića).

Alumniji KBF-a u Đakovu u svom profesionalnom životu ostvarili su se u prvomu redu kao svećenici te kao vjeroučitelji. Uz ova dva smjera svakako želimo istaknuti i članove koji su unutar svoga poslanja preuzeli odgovorne i aktivne uloge u društvenoj zajednici. Ponajprije su to područja pomaganja potrebitima kroz osnivanje različitih udruga te područja humanitarnog karaktera u socijalno osjetljivim institucijama poput Crvenoga križa i Caritasa (Mišo Lukačević, pomoćnik ravnatelja Caritasa Đakovačko-osječke nadbiskupije). Svakako je za spomenuti i područje javnih službi i političkog nastojanja u organizacijama na lokalnoj i županijskoj razini (ravnatelj škola, zatvora, službe unutar županija, gradova i općina). Među njima možemo istaknuti Sanju Matičić, koja je nedavno postala v.d. ravnateljice srednje Ekonomske škole u Vukovaru, a uskoro će i završiti doktorski studij na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, smjer Hrvatska kultura, kao i Marka Kapulara koji je predsjednik Savjeta mladih Osječko-ba-

ranjske županije. Neki naši članovi ostvarili su se radom u sredstvima društvenog pripočavanja, ponajviše crkvenim medijima, ali i u raznim pastoralnim djelatnostima, poput bračnih savjetovališta.

Svakako je za izdvojiti nekoliko javno istaknutih i zaslužnih bivših studenata Fakulteta. U prvomu redu tu su kardinal Vinko Puljić, nadbiskup Vrhbosanske nadbiskupije, te mons. dr. sc. Marin Srakić, prvi nadbiskup Đakovačko-osječke nadbiskupije. Možemo se pohvaliti da je desetak svećenika koji su studirali u Đakovu imenovano biskupima.

Osim toga, brojni su članovi vjeroučitelji u svom pozivu napredovali u mentore i savjetnike u zvanju (Nataša Šantić), ili se pak dodatno usavršavali u raznim područjima, poput knjižničarstva (knjižničarka savjetnica Tihonija Zovko i viša knjižničarka Anika Landeka) i arhivistike (Vlatko Dolančić). Na koncu, vrijedno je izdvojiti i idejnog začetnika Zajednice prijatelja prof. dr. sc. Peru Aračića, prijašnjeg dekana Fakulteta koji, kao član suradnik Hrvatske akademije znanosti i umjesnosti (HAZU) trenutno obnaša službu upravitelja Zavoda za znanstveni i umjetnički rad u Đakovu HAZU-a.

Marija Hardi,
*Gledati
Probodenoga*

KRONIKA DOGAĐANJA

Ivana Žavcar, V. god. (prior.)

Održano predstavljanje zbornika *Kamo ide istočna Hrvatska?* 2. travnja 2019. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu održano je predstavljanje zbornika *Kamo ide istočna Hrvatska? Demografsko stanje, traženje izlaska iz krize*. Zbornik su predstavljali dr. sc. Dražen Živić, demograf i recenzent, izv. prof. dr. sc. Vladimir Dugalić, dekan KBF-a u Đakovu te dr. sc. Pero Aračić, upravitelj Zavoda HAZU u Đakovu.

Obilježen festival znanosti na KBF-u. 9. travnja 2019. u organizaciji Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu te Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku organizirano je nekoliko predavanja povodom festivala znanosti *Boje*. Uvodno razmatranje o simbolici boja u kršćanstvu i njegovu navještaju održao je izv. prof. dr. sc. Stjepan Radić. Održana su predavanja na temu *Uloga i važnost boja u kršćanskoj liturgiji* izv. prof. dr. sc. Zvonka Pažina i *Uloga i važnost boja u vjeronaučnoj nastavi* izv. prof. dr. sc. Ivice Pažina. Svoju zbirku pjesama *Boje tišine* predstavila je studentica 5. godine Martina Peunić.

Studenti 5. godine posjetili ustanovu *Sveti Rafael* u Strmcu. 10. travnja 2019. studenti 5. godine pod vodstvom doc. dr. sc. Stanislava Šote, profesora pastoralne teologije, posjetili su Specijalnu bolnicu za psihijatriju i palijativnu skrb *Sveti Rafael* u Strmcu. Studenti su posjetili i darivali svojim priložima štíćenike ustanove, a

ujedno su i iskoristili priliku za zajedničko druženje i roštilj.

Uskrsna čestitka na KBF-u. 17. travnja 2019. održana je uskrsno čestitanje u Dvorani biskupa Mandića. Program je otvorio mješoviti pjevački zbor sa izvedbom *Zdravo tijelo, Božje sveto*. Nakon toga dramska skupina KBF-a predstavila je scenski prikaz pod nazivom *Uskrsnu, nije ovdje*. U nastavku programa svoje uskrsne čestitke uputili su Maurizio Rezo, predsjednik Studentskog zbora, zatim izv. prof. dr. sc. Vladimir Dugalić, dekan KBF-a, te mons. dr. Đuro Hranić, nadbiskup i metropolit đakovačko-osječki. Nakon čestitki uslijedila je posljednja točka programa u kojoj je mješoviti pjevački zbor izveo skladbu *Ave verum*.

Studenti našega KBF-a na prvoj studentskoj *Teologijadi* u Zagrebu. Od 3. do 4. svibnja 2019. studenti našega fakulteta sudjelovali su na prvoj organiziranoj *Teologijadi* na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Zagrebu, predvođeni dekanom Dugalićem i prodekanicom Vuletić. Na susretu su sudjelovali Robert Erk, Antun Nikolić, Ivana Žavcar, Tomislav Vojnić Mijatov, Domagoj Brkić, Maurizio Rezo te Slađana Bradarić. Koncept *Teologijade* sastojao se u tome da je svaki fakultet dobio obraditi jednu temu te predstaviti svima nazočnima, a naša tema bila je *Homoseksualnost – stvarnost koja nas*

okružuje, koju je izlagao student 5. godine Tomislav Vojnić Mijatov.

Održan znanstveni simpozij *Stoljeće velike zablude. Nacionalni i religiozni identitet Hrvata u Jugoslaviji*. 9. i 10. svibnja 2019. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu u Dvorani biskupa Mandića održan je znanstveni simpozij. Prvi tematski blok nosio je naziv *Katolička Crkva u Kraljevini SHS / Kraljevini Jugoslaviji (1918. – 1941.)*, a drugi tematski blok *Religijske i političke prilike u Kraljevini Jugoslaviji i socijalističkoj Jugoslaviji*.

Obilježen Tjedan karijera. U utorak 14. svibnja 2019. u sklopu Sveučilišnog tjedna karijera na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu održane su aktivnosti namijenjene studentima 4. i 5. godine s ciljem njihova upoznavanja s mogućnostima razvoja vlastitih karijera u različitim smjerovima. O prvoj temi *Uvjeti zapošljavanja i rada* govorila je dr. sc. Teuta Rezo, predstojnica Katehetskog ureda Đakovačko-osječke nadbiskupije. Suzana Matošević, voditeljica Bračnog i obiteljskog savjetovališta u Slavonskom Brodu, u sklopu teme *Zaposleni teolog na polju društveno-socijalnog rada* predstavila je vlastiti razvoj karijere i početke rada. U istoj temi predstavila se Vanesa Šerić, specijalistica pastorala kriznih situacija i predsjednica udruge *Podrška u kriznim situacijama*. U drugome dijelu pod temom *Teolog i mediji* govorile su Snježana Majdandžić-Gladić, urednica internetske stranice *Vjera i djela* te Martina Kuveždanin, djelatnica Tiskovnog ureda Đakovačko-osječke nadbiskupije. U posljednjoj temi

Karitativna radionica predstavio se Igor Jakobfi, predsjednik Udruge *Prijatelji svetog Martina*, koji je konkretno na primjeru svoje udruge ukazao na razna područja i nove prilike poslanja teologa, koji su uvjeti zapošljavanja i djelovanja te načine financiranja udruga i zadruga. Na kraju se predstavio Mišo Lukačević, koji je nakon studija teologije i rada u školi poslan na studij *caritasa* u Freiburg te danas radi kao pomoćnik ravnatelja Caritasa Đakovačko-osječke nadbiskupije.

Zavjetno hodočašće u Dragotin. U utorak 21. svibnja 2019. studenti Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu krenuli su na 63. zavjetno hodočašće u Dragotin. Euharistijsko slavlje predvodio je pomoćni biskup mons. Ivan Čurić. Nakon svete mise nastavilo se druženje u prostorima svetišta uz okrepu.

Posjet studenata 1. godine Cerniku i Pakracu. 27. svibnja 2019. studenti 1. godine u sklopu nastavnog plana i programa za kolegij *Opći uvod u Sveto pismo* s doc. dr. sc. s. Silvanom Fužinato te dekanom izv. prof. dr. sc. Vladimirom Dugalićem išli su u posjet Biblijsko-arheološkom muzeju u Cerniku, a posjetili su i Pakrac. U Cerniku su posjetili samostansku i župnu crkvu sv. Petra te spomenuti muzej. U Pakracu ih je osobno dočekaio Njegovo Preosveštenstvo episkop slavonski Jovan Čulibrk te im je pokazao crkvu posvećenu sv. Trojici. Episkop ih je ugodno počastio i darovao knjigom za fakultetsku knjižnicu nakon obilaska crkve i arhiva.

Misa zahvalnica. 7. lipnja 2019. u studentskoj kapelici Marije Majke Crkve održana je misa zahvalnica za akademsku

godinu 2018./2019. koju je predvodio pomoćni biskup mons. Ivan Čurić u koncelecijaciji s profesorima fakulteta.

Održana Večer stvaralaštva. 7. lipnja 2019. održana je 17. *Večer stvaralaštva*. Među različitim je izvedbama ove godine predstavljen studentski list *Teofil*, a dramska skupina predstavila nam se igrom *Ubojstvo u ljetnikovcu Barnagor* nakon čega je uslijedio filmski isječak sa studentskoga putovanja u Rim. Pri završetku programa dodijeljene su nagrade profesorima i studentima. Nagradu za najboljeg profesora dobili su doc. dr. sc. Boris Vulić te dr. sc. Tomislav Đukez. Nagradu za najaktivnije profesore dobili su doc. dr. sc. Stanislav Šota i doc. dr. sc. s. Silvana Fužinato. Nagradu za najbolje djelatnike Lidija Drmić i Mario Kovač. Nagradu za najaktivnije studente u izvannastavnim aktivnostima dobili su Ivana Žavcar te Marizio Rezo. Nagradu za karitativnu skupinu dobile su Antonia Kristić, Melani Markutović te Kristina Gilja. Nagradu za mješoviti pjevački zbor dobili su Mia Varoščić i Robert Erk. Nagradu za studentski časopis dobili su Bruno Diklić i Slađana Bradarić. Nagradu za dramsku skupinu dobili su Luka Erić i Antun Nikolić te na posljetku, nagradu za KBF TV dobili su Đuro Bičanić i Brigita Kukuruzović.

XVII. Strossmayerovi dani na KBF-u Đakovo. 8. lipnja 2019. u sklopu XVII. Strossmayerovih dana na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu održan je znanstveni skup s tematikom *J. J. Strossmayer i čirilometodska baština*.

Teološko-pastoralni seminar za svećenike. *Amoris laetitia – otvorena pitanja i pro-*

blemi, ili kako ispravno čitati pobudnicu!? bila je tema trodnevnog teološko-pastoralnog seminara za svećenike Đakovačko-osječke nadbiskupije, koji je započeo 10. rujna 2019. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu.

Posjet Erasmus koordinatorice Sveučilišta iz Poznana. U sklopu programa *Erasmus+ Staff mobility for training* na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu od 22. do 29. rujna 2019. boravila je Malgorzata Heigelmann, Erasmus koordinatorica i povjerenica za studentske programe i stipendije s Teološkog fakulteta Sveučilišta *Adam Mickiewicz* u Poznaniu (Poljska).

Susret sa studentima prve godine. Uoči inauguracije nove akademske godine uprava Katoličkog bogoslovnoga fakulteta upriličila je susret dobrodošlice svim novim studentima početkom akademske godine 2019./2020.

Inauguracija nove akademske godine. U utorak 1. listopada 2019. održana je svečana inauguracija u novu akademsku godinu. Dekan izv. prof. dr. sc. Vladimir Dugalić pozdravio je posebno devetero studenata 1. godine te 12 novih profesora. Izv. prof. dr. sc. Krešimir Šimić s Filozofskog fakulteta u Osijeku održao je prigodno predavanje pod nazivom *Mjesto teologije i teologa u današnjem svijetu*. Nakon predavanja profesora Šimića u kapelici Marije Majke Crkve održana je sveta misa i zaziv Duha Svetoga za novu akademsku godinu koju je predvodio nadbiskup đakovačko-osječki mons. dr. Đuro Hranić.

Održan Info dan o Erasmus+ programu mobilnosti. 3. listopada 2019. na

Katoličkom bogoslovnom fakultetu izv. prof. dr. sc. Suzana Vuletić, prodekanica za nastavu i studente te Erasmus koordinatrica naše institucije, održala je Info dan o ERASMUS + KA 1 programu individualne mobilnosti studenata za akademsku godinu 2019./2020. koji se provodi u okviru Erasmus+ Programa Europske komisije.

Dies facultatis 2019. Proslava Dana Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu u 214. godini od ustanovljenja Dijecezanskog bogoslovnog učilišta Biskupijskog sjemeništa u Đakovu te 15. godini od osnutka KBF-a u Đakovu započela je 6. studenoga 2019. svečanim misnim slavljem u đakovačkoj katedrali-bazilici Sv. Petra, koje je predvodio biskup srijemski mons. Đuro Gašparović. Proslava je nastavljena u Dvorani biskupa Antuna Mandića Središnje nadbiskupijske i sveučilišne knjižnice Fakulteta akademskim činom promocije 27 magistara teologije te jednog diplomiranog teologa. Uvodeći u proslavu, dekan KBF-a izv. prof. dr. Vladimir Dugalić pozdravio je sve nazočne, a svoje su pozdravne govore potom uputili prof. dr. sc. Dražan Kozjak, prorektor za nastavu i studente Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Robert Francem, zamjenik gradonačelnika grada Đakova, mons. Stanislav Hočevar, beogradski nadbiskup metropolit te dr. sc. fra Danimir Pezer, dekan Franjevačke teologije u Sarajevu. Dodijeljene su i zahvalnice Fakulteta prof. dr. sc. Nikoli Škalabrinu, umirovljenom profesoru kanonskog prava prigodom 75. godišnjice života te 50. godišnjice svećeništva, dok je prof. dr.

sc. Karlo Višaticki, umirovljeni profesor biblijskih znanosti, primio zahvalnicu za dugogodišnji predani rad u akademskoj zajednici KBF-a u Đakovu. Godišnju nagradu za najbolji diplomski rad na temu *Seksualno zlostavljanje u Katoličkoj Crkvi – karakteristike osoba koje zlostavljaju i smjernice za prevenciju kroz svećeničku formaciju* dobio je Matej Perić, mag. theol. Rad je rađen pod mentorstvom doc. dr. sc. Josipa Bošnjakovića, koji je okupljenima i predstavio nagrađeni rad. Godišnje dekanove nagrade za uspjeh u studiju dobili su Ksenija Gačarić, studentica 1. godine (4,429), Matea Miličić, studentica 2. godine (4,6), Dušan Balažević, student 3. godine (4,424), Robert Erk, student 4. godine (4,827) te Slađana Bradarić, studentica 5. godine (4,867). Ove je godine Fakultet podijelio i dvije nagrade za izuzetno zalaganje u radu nenastavnog osoblja. Nagrađena je Lidija Drmić, dipl. theol., voditeljica Ureda za studente i studije te Zvonko Sabolski, voditelj Odsjeka zaštite od požara – domar.

Studenti 5. godine posjetili nadbiskupa Đuru Hranića. U srijedu 13. studenoga 2019. studenti laici 5. godine uz pratnju duhovnika doc. dr. sc. Antuna Japundžića posjetili su nadbiskupa mons. dr. Đuru Hranića u prostorima Nadbiskupskog ordinarijata. Studenti su nadbiskupu govorili o svom pogledu na poteškoće zaposlenja te su zajednički nastojali iznijeti neke pozitivne primjere ostvarenja starijih kolega.

Duhovne vježbe za studente laike. Od 15. do 17. studenog 2019. održane su duhovne vježbe za studente laike pod vod-

stvom župnika iz Subotice, bivšeg studenta KBF-a vlč. Dragana Muharema. Tema ovogodišnjih vježbi bila je *Do čovjeka savršena* (Ef 4, 14.)

Znanstveni kolokvij o 100. obljetnici rođenja biskupa dr. h. c. Ćirila Kosa.

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Đakovu, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu te Društvo hrvatskih književnika organiziralo je Znanstveni kolokvij o 100. obljetnici rođenja biskupa dr. h. c. Ćirila Kosa (19. 11. 1919. – 6. 7. 2003.). Kolokvij je održan pod biskupskim geslom biskupa Ćirila *In caritate, humilitate et vitae simplicitate – U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života* u utorak 19. studenoga 2019. u Dvorani biskupa Strossmayera KBF-a u Đakovu. Nakon pozdravnih govora domaćina uslijedila su predavanja.

Proslava Sv. Cecilije. 21. studenoga 2019. u kapelici Marije Majke Crkve održana je svečana proslava svete Cecilije, zaštitnice glazbenika, pjevača te crkvenih zborova. Sveta misa održana je večer uoči samog spomendana, a predvodio ju je vlč. dr. Zdenko Ilić. Uz mješoviti zbor našeg fakulteta, studentski zbor *Ruah* te zbor bogoslova đakovačkog sjemeništa sudjelovao je i mješoviti katedralni zbor te su zajedno uveličali to slavnje pod vodstvom mo. Ivana Andrića i u pratnji Brune Diklića na orguljama. Nakon euharistijskog slavlja održana je zajednička večera.

Došašće na KBF-u. 2. prosinca 2019. na KBF-u u Đakovu zapaljena je prva adventska svijeća. Prigodni program vodili su studenti 5. godine uz nagovor preč. dr. Stjepana Radića, prodekana za znanost i

rektora Bogoslovnog sjemeništa. Nadalje, tradicionalno i ove godine o spomendanu sv. Nikole skupina studenta upriličila je prigodni program za vrijeme predavanja. Upaljena je druga adventska svijeća 10. prosinca 2019. Program su pripremili studenti 4. godine, a prigodni nagovor održao je dekan mons. dr. Vladimir Dugalić. 12. prosinca 2019. održana je adventska duhovna obnova u kapelici Marije Majke Crkve za sve studente koju su predvodili doc. dr. sc. Antun Japundžić i mons. dr. Karlo Višaticki, duhovnik bogoslova. Uz to 16. prosinca 2019. upaljena je treća adventska svijeća. Program su pripremili studenti 3. godine, a prigodni nagovor izrekao je vlč. dr. Zdenko Ilić.

KBF na 23. Smotri Sveučilišta u Osijeku.

5. i 6. prosinca 2019. na Fakultetu agrobiotehničkih znanosti održala se 23. Smotra Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku. Na ovogodišnjoj Smotri predstavljali su nas, uz vodstvo Fakulteta dekana izv. prof. dr. sc. Vladimira Dugalića i prodekanicu za nastavu i studente izv. prof. dr. sc. Suzana Vuletić, studentica Valentina Martinuš i student Luka Erić.

Božićna čestitka 2019. 20. prosinca 2019. u dvorani biskupa Josipa Jurja Strossmayera održan je prigodan program ususret svetkovini Rođenja Gospodnjeg. Na početku je voditelj programa student Marijo Žunić pozdravio sve prisutne te najavio mješoviti fakultetski zbor koji je pod vodstvom mo. Ivana Andrića otpjevao tri pjesme: *Ave o Marija*, *Psalite unigenito* te *Gloria in excelsis Deo*. Nakon njih pročitao je student Bogdan Rudinski meditaciju Alekse Kokić *U očekivanju*

Njegova rođenja. Potom je predsjednik studentskog zbora Antun Nikolić uputio svoju čestitku. Svoju je čestitku uputio i dekan izv. prof. dr. sc. Vladimir Dugalić, kao i pomoćni biskup mons. mr. Ivan Ćurić. Program je dalje nastavljen u izvedbi pjesme *Ave Marija* solista Nikole Andrića uz pratnju Brune Diklića na orguljama te druge izvedbe *O Djetešce moje drago* u kojoj im se priključio i Bogdan Rudinski na fruli. Za kraj su svi sudionici zapjevali *Radujte se narodi* te je uslijedila tradicionalna studentska tombola.

Blagoslov zgrade Fakulteta, Knjižnice i Studentskog doma. 7. siječnja 2020. blagoslovljen je Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu. U hodniku fakulteta vlč. dr. Antun Japundžić zazvao je blagoslov na zgradu fakulteta te sve profesore, studente i nenastavno osoblje. Nakon fakulteta blagoslovljena je i Središnja nadbiskupijska i fakultetska knjižnica te Studentski dom.

Studentima KBF-a održana uvodna predavanja u projektну konferenciju *Prevenција trgovanja ljudima*. 16. siječnja 2020. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu održana su uvodna predavanja na temu o prevenciji trgovanja ljudima, koja prethodi dvodnevnoj znanstvenoj konferenciji. Predavanje je održala s. Marjolein Bruinen, OP, koja je ujedno i generalna tajnica viših redovničkih poglavara u Bruxellesu te suradnica Svete Stolice u problematici trgovanja ljudima uz koju je izv. prof. dr. sc. Suzana Vuletić, predsjednica znanstveno-organizacijskog odbora Prevencije trgovanja ljudima, objasnila razlog pokretanja tog institucijskog projekla.

Znanstveno-projektна konferencija *Prevenција trgovanja ljudima*. Znanstveno-projektна konferencija na tu temu održana je 17. i 18. siječnja 2020. u pastoralnim prostorima pri Nadbiskupskom Vikarijatu u Osijeku. Nositelj je konferencije Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku koji je organizirao 12 predavanja i interesne radionice u suradnji s Đakovačko-osječkom nadbiskupijom, Upravnim odjelom za zdravstvo i socijalnu skrb Osječko-baranjske županije, Upravnim odjelom za sport, mlade i demografiju Vukovarsko-srijemske županije, Gradom Đakovom, Hrvatskim Crvenim križem – Gradskim društvom Crvenog križa Osijek, Centrom za nestalu i zlostavljaju djeću, Caritasom Đakovačko-osječke nadbiskupije i Studentskim zborom Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku i Đakovu.

Završena prva faza digitalizacije *Glasnika/Vjesnika*. Tijekom veljače završena je prva faza digitalizacije *Glasnika/Vjesnika* kao zajedničkog projekta Đakovačko-osječke nadbiskupije i Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Đakovu. Prva je faza uključivala skeniranje i obradu svih brojeva toga časopisa – počevši od 1873. godine, kad je počeo izlaziti – za što je bilo predviđeno oko dvije godine, počevši od 20. travnja 2018. Digitaliziranje građe odvijalo se u Središnjoj nadbiskupijskoj i fakultetskoj knjižnici u Đakovu na uređaju *Zeutschel OS 12002*. U projektnoj skupini bili su Ankica Landeka, voditeljica Knjižnice i administratorica projekta, Matija Bajt, apsolutni KBF-a u Đakovu i Mario Kovač, pomoćni knjižničar.

Predstavljanje studenata prve godine

	STUDENT	ŽUPA	MJESTO
1.	Aron Čeke	Uzvišenja Sv. Križa	Osijek
2.	Iva Ferbežar	Sv. Vinka Pallottia	Vinkovci
3.	Ivan Fran Jurić	Sv. Martina	Beli Manastir
4.	Franjo Knežević	Sv. Martina, biskupa	Bošnjaci
5.	Janoš Kovač	Sv. Jurja	Vajska (Subotička biskupija)
6.	Ana Perajica	Uzvišenja Sv. Križa	Osijek
7.	Anamarija Rakoš	Sv. Josipa	Slatina (Požeška biskupija)
8.	Lucija Tica	Sv. Josipa Radnika	Vukovar

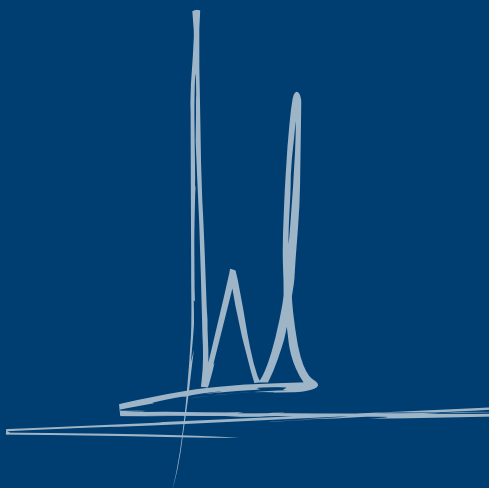
Ovaj broj sufinanciran je od Studentskog zbora
Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

STUDENTSKI ZBOR
SVEUČILIŠTA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET U ĐAKOVU

ISSN 1846-1336